

CATURTAIS PASAULĀ LATGALĪŠU SAĪTS

LATGOLYS SYMTGADIS KONGRESS
2017. gada 5.-6. majā

Rēzekne

Caturtais pasaūla latgališu saīts. Latgolys symtgadis kongress (2017. goda 5.–6. majā). /
Redaktoris: Leikuma, Lideja, Šuplinska, Ilga. --Rēzekne: Rēzeknis Tehnoloģeju akademeja, 2017. –
122 lpp.

Kongresa organiziešonys komiteja:

Dr. sc. ing. Edmunds Teirumnieks – RTA rektors, Latgališu kulturyš bīdreiba (prišksādātuojs)
Dr. philol. Ilga Šuplinska – RTA profesore, Latgališu kulturyš bīdreiba (prišksādātuoja vītneica)
Dr. philol. Lideja Leikuma – LU profesore
Dr. biol. Arvīds Barševskis – DU rektors
Dr. hist. Henrihs Soms – DU asociatais profesors
Dr. habil. art., Dr. hist. Jurs Urtāns – LKA profesors
Dr. habil. art. Ojārs Spārītis – Latvejis Zynuotņu akademejis prezidents, LMA profesors
Dr. habil. sc. pol., Dr. iur. Tālavš Jundzis – LU profesors, Latvejis Zynuotņu akademeja
Dr.sc.comm. Mārtiņš Kaprāns – KM, kulturyš ministris padūmnīks
Karina Pētersone – 12. Saeimys administracejis generalsekretare
Dr. oec. Sandra Ežmale – RSEZ puorvaļdis vadeituoja
Agris Bitāns – zvārynuots advokats
Māris Bozovičš – Latgolys regiona atteisteibys agenturyš direktors
Veronika Dundure – Latgališu volūdys, literaturys, kulturviesturis asociacejis nūdybynuojuma
vaļdis prišksādātuoja

Kongresa organiziešonys komitejis gūda bīdri:

Juonš Buļš – Rēzeknis-Aglyunys diecezis veiskups
Juonš Streičš – kinorežisors, muokslinīks
Anna Rancāne – dzejneica, žurnaliste
Anna Egliena – Fraņča Trasuna muzeja „Kolnasāta“ organizātuoja i veiduotuoja, kulturyš
darbineica
Pīters Keišš – pyrmuo pasaūla latgališu saītu organizātuojs, sabīdryšks darbinīks
Juonš Eļksnis – Latgolys Kulturyš centra izdevnīceibys vadeituojs

Viesturs Kairišš – kongresa režisors

Rekomendiejusi publiciešonai RTA Zynuotnis padūme 2017. goda 20. junī.

Kongresu organizej: **Latgališu kulturyš bīdreiba, Rēzeknis Tehnoloģeju akademeja, Daugovpiļš
Universitate, Kulturyš ministreja** Latvejis symtgadis programys projektā „Latgolys kongresam
100”.

ISBN 978-9984-44-207-5

© Rēzeknis Tehnoloģeju akademeja, 2017

© Autoru kolektivs, 2017

SATURS

4. pasaūļa latgalīšu saīta aīcynuojums	7
4. pasaules latgalīešu saīta aīcīnājums	9
4. pasaūļa latgalīšu saīta programa	11
4. pasaules latgalīešu saīta programma	13
LATGOLYS SYMTGADIS KONGRESA programa	15
LATGALES SIMTGADES KONGRESA programma	24
Tezis/ Tēzes	33

Sekceja „1917. gada Latgolys kongresa vīesturiskuo ī juridiskuo nūzeīme ī lūma Latvejis valstīskumā ī Satversmē” / Sekcija „1917. gada Latgales kongresa vēsturīska un juridīska nozīme un loma Latvījas valstīskumā un Satversmē”	34
--	----

Artūrs Gaveīka (Rēzeknes Tehnoloģīju akadēmīja). <i>No Latgales latviešu kongresa līdz Latvījas suverenītātei</i>	35
Ērīks Jēkabsons (Latvījas Unīversītāte). <i>Latgales kongresa vēsturīskais konteksts</i>	36
Mārtīņš Klušs (Balvu un Sprogū Romas katoļu draudze). <i>Baznīca un valsts</i>	37
Egīls Levīts (Eīropas Savīenības tiesa). <i>Latgales kongresa valststīesīskā nozīme – īss vēsturīski tīesīskais apskats</i>	38
Pēterīs Poļaks (Latvījas Ģeogrāfījas bīedrība, Latvījas Tūrisma gidu asociācija). <i>Latvījas valsts robežu īzveīde 1918.–1922. gadā</i>	39
Inese Runce (Latvījas Unīversītāte). <i>Kongress Rēzeknē: ceļā uz Latvījas valstī</i>	40
Henrīhs Soms (Daugavpīls Unīversītāte). <i>1917. gada Latgales latviešu kongress: dalībnieki un acīliecīnieku atmiņas</i>	41
Valters Ščerbīnskī (Latvījas Nacionālā bīblīotēka). <i>Latgales politīskais konteksts starpkaru Latvījā</i>	42
Arvīds Turlajs (Arendolis muiža). <i>Latgolys kongresa lāmumu nūzeīme nuokūtnī</i>	43
Jurīs Vīļums (Latvejis Republikys Saeīma). <i>Satversmis 3. pants – juoīvīš dzeīvē cī juoīzslādz</i>	44
Andra Zubko-Melne (Latvījas Ģeotelpīskās īnformācijas aģentūra). <i>Administratīvi teritorīālās reformas Latgales teritorījā (1917–2017)</i>	45

Sekceja „Latgolys diskurss literaturys vīesturē” / Sekcija „Latgales diskurss literatūras vēsturē”	46
--	----

Raimonds Briedī (Latvījas Kultūras akadēmīja). <i>Latgales motīvs pēckara gadu cenzūrā un literatūrā</i>	47
Wojciech Browarny (University of Wrocław), Piotr Zazula (Rēzekne Academy of Technologies). <i>Geopolitics and Geopoetics in Stanisław Kolbuszewski's Baltic Essays/ Ģeopolītīka un geopoētīka Staņīslava Kolbuševska Baltījas esejās</i>	48
Maija Burīma, Žans Badīns (Daugavpīls Unīversītāte). <i>Latgales krievu rakstnieka īdentītāte diasporā: Borīss Judīns</i>	49
Ieva Kalnīņa (Latvījas Unīversītāte). <i>Ceļš uz latgalīešu literatūru 20. gadsīmta 90. gados</i>	50
Sīgīta Kušnere (Latvījas Unīversītāte). <i>Latgalīešu literatūras vīeta latviešu literatūras vēsturē – tradīcija un perspektīvas</i>	51
Ojārs Lāms (Latvījas Unīversītāte). <i>Austrumlatoīja tautīsko romantīku ģeotelpīskajā poētīkā</i>	52
Sandra Meškova (Daugavpīls Unīversītāte). <i>Anīta Līepa un Latgale: rakstnieka ģeokultūr vēsturīskā pozīcionējuma aspektī</i>	53
Alīna Romanovska (Daugavpīls Unīversītāte). <i>Latgales tēls latviešu literatūrā 20. gadsīmta pīrmajās desmītgadēs</i>	54
Vīesturs Vecgrāvis (Latvījas Unīversītāte). <i>Latgalīskais latviešu dzeījā pēc Otrā pasaules kara: dažas pārdomas par kopīgo un atšķīrīgo nacionālās īdentītātes aspektā</i>	55

Sekceja „*Latgolys regiona ekonomikys i uzjiemiedarbeibys atteisteibys vareiba*”/ Sekcija „*Latgales reģiona ekonomikas un uzņēmējdarbības attīstības iespējas*” 56

Anda Blumberga, Edīte Kamendere, Reinis Purviņš, Agris Kamenders, Gatis Žogla, Dagnija Blumberga, Ruta Vanaga (Rīgas Tehniskā universitāte, Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūts). <i>Vēsturisko ēku energoefektivitātes paaugstināšana aukstajā klimatiskajā zonā</i> 57
Dagnija Blumberga, Einārs Cilinskis, Indra Muižniece (Rīgas Tehniskā universitāte, Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūts). <i>Latgales meža resursu ilgtspējīgas izmantošanas izaicinājums</i> 58
Sandra Ežmale (Rēzeknes Speciālā ekonomiskā zona, Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija). <i>Rēzeknes SEZ – sasniegtais 20 gados un nākotnes izaicinājumi</i> 59
Jūlija Gušča (Rīgas Tehniskā universitāte Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūts). <i>Izaicinājumi atkritumu apsaimniekošanas sektorā: resursu atgūšanas potenciāls veselības aprūpes iestādēs</i> 60
Māris Igavens (Rēzeknis Tehnoloģiju akademeja). <i>Inovaceju barjerys Latvejā</i> 61
Dzintra Iliško, Astrīda Skrinda, Anita Pipere (University of Daugavpils). <i>The contribution of the Journals: JTEFS and DCSE on a sustainable development of the region/ Žurnāli – „Skolotāju izglītības žurnāls ilgtspējai” (JTEFS) un „Diskurss un komunikācija ilgtspējīgai izglītībai” (DCSE), to ieguldījums reģiona ilgtspējīgai attīstībai</i> 62
Anrijs Matīss (Latvijas Republikas Saeima). <i>Uzņēmējdarbības attīstība Latgalē</i> 63
Dmitrijs Oļehnovičs, Inta Ostrovska (Daugavpils Universitāte). <i>Teritorijas viedās attīstības izpētes atziņu analīze Latgales reģionā</i> 64
Māra Rēpele, Mikus Ramanis, Gatis Bažbauers (Rīgas Tehniskā universitāte, Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūts). <i>Biometāna ražošanas vides un socioekonomiskie aspekti</i> .. 65
Baiba Rivža (Latvijas Zinātņu akadēmija), Elita Jermolajeva (Latvijas Lauksaimniecības un meža zinātņu akadēmija). <i>Latvijas reģioni ceļā uz viedo ekonomiku</i> 66
Francesco Romagnoli, Karīna Bāliņa, Krišs Spalviņš (Rīgas Tehniskā universitāte, Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūts). <i>Eitrofikācijas samazināšanas risinājumi, izmantojot Latgalē esošās makroaļģes biogāzes ražošanai</i> 67
Laimdota Straujuma (Latvijas Republikas Saeima). <i>Latgales reģiona ekonomikas attīstība</i> 68
Uvis Suško (Latvijas Dabas fonds). <i>Sauleskalna ezerzeme Latgales attīstības perspektīvā</i> 69
Linda Sūniņa, Pēteris Rivža, Baiba Rivža (Latvijas Lauksaimniecības universitāte). <i>Latgales reģiona novadu attīstība un inovāciju efektivitāte</i> 70
Ērika Teirumnieka (Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija). <i>Inženierzinātņu speciālistu sagatavošana un ietekme uz izaugsmi Latgalē</i> 71
Ivars Veidenbergs, Edgars Vīgants, Jevgeņijs Selīvanovs, Ģirts Vīgants (Rīgas Tehniskā universitāte, Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūts). <i>Dūmgāzu kondensators Ludzas katlu mājā. Latgales veiksmes stāsts</i> 72
Līga Žogla (Rīgas Tehniskā universitāte, Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūts). <i>Energopārvaldības daudzveidības analīze. Iespējas Latgales reģionā</i> 73

Sekceja „*Viesturis i komunikaceju diskurss latgalistikā*”/ Sekcija „*Vēstures un komunikāciju diskurss latgalistikā*” 74

Ēvalds Daugulis (Daugavpils Universitāte). <i>Latgales Dziesmu svētku hronoloģija</i> 75
Jānis Dimants, Jr. (Andriva Jūrdža fonds). <i>Rēzeknes kongresa 65 gadu atcere Amerikā</i> 76
Agris Dzenis (Kandovys nūvoda muzejs). <i>Latgolys etnosocialūs grupu veiduošonus piec Rēzeknis starastejis 16.–18. g. s. inventaru i dvieseļu revizejis ziņu</i> 77
Ingars Gusāns (Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija). <i>Latgaliešu mūzikas raksturojums (2005–2016)</i> . 79
Māra Kiope (Latvijas Universitāte). <i>Latviešu latgaliešu un brazīliešu filozofa jezuīta Staņislava Ladusāna daudzpusīgais humānisms</i> 80
Lilija Limane (Latvijas Nacionālā bibliotēka). <i>Grāmatnieks Stepons Seiļš un viņa arhīvs Latvijas Nacionālajā bibliotēkā</i> 82
Ivars Magazeinis (Daugovpīļa tīsa). <i>Latgaliskais Daugovpīli gida stuostūs i publiskajā telpā</i> 83

Valērijs Makarevičs (Daugavpils Universitāte). <i>Лео Трукушанс – исследователь Латгалии/ Leo Trukšāns – Latgales pētnieks</i>	84
Dainis Mjartāns (biedrība „Latgales tradicionālās kultūras centrs „Latgaļu sāta””). <i>Pasākumi Latgales informatīvās telpas stiprināšanai</i>	85
Oskars Orlovs (Rēzeknis Tehnoloģiju akademeja). <i>2016. gada kultūrys bolvys „Boņuks” nominantu dorbu raksturojums literatūrā</i>	86
Ilze Ozoliņa (Skrindu dzimtas muzejs). <i>Skrindu dzimtas muzejs – piemiņas un izglītošanās vieta plašām sabiedrības grupām</i>	87
Anna Rancāne (Rēzeknis nūvoda pošvaldeība). <i>Kora dirigentu Terezis i Stanislava Broku iģuldejums latgaliskuos kulturvidis veiduošonā Daugovpilī 20. g. s. 60. godūs</i>	88
Māris Rumaks (SIA „Baltic Flags”). <i>Latgales ģerboņa un karoga rašanās vēsture un attīstība</i>	89
Kaspars Strods (Latgales Kultūrvēstures muzejs). <i>Latgales kongresa simtgades tematiskās izstādes „Pāri sliekšnim” koncepcija</i>	90
Juris Urtāns (Latvijas Kultūras akadēmija). <i>Krustpils Dzirkaļu pilskalns. Jaunas atziņas</i>	91
Sekceja „ <i>Volūdys i izgleiteibys politikys vaicuojumi latgalistikā</i> ” / Sekcija „ <i>Valodas un izglītības politikas jautājumi latgalistikā</i> ”	92
Aleksejs Andronovs (Sanktpēterburgas Valsts universitāte). <i>Baltkrievijas ZA Latviešu sektora darbība pēc 1920.–1930. gadu arhīvu materiāliem: latgalistikas aspekts</i>	93
Romans Bondars (SIA „ALPE consulting”). <i>Латгальские корни: от поиска к поиску/ Latgaliskās saknes: no atklājuma pie atklājuma</i>	94
Zane Cekula (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra, Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija). <i>Saimnieciskā darbība, amati un nodarbošanās veidi Latgales vietvārdos</i>	96
Veronika Dundure (Latgaliešu valodas, literatūras un kultūrvēstures asociācija). <i>Latgaliešu rakstu valoda un novadmācība: problēmas un risinājumi</i>	97
Anna Dvorecka (Sibīrijas Federālā universitāte). <i>Стратегии сохранения религиозной общины в компактных поселениях латгальцев (на примере Причудымского региона Красноярского края)/ Reliģiskās kopienas saglabāšanas stratēģijas latgaliešu dzīves vietās (Krasnojarskas apgabala Pričulimiskas reģiona piemērs)</i>	98
Maija Grizāne (Daugavpils Universitāte). <i>Latgales vecticībnieku kultūras mantojuma saglabāšana un attīstība 20. gadsimta 20.–30. gados</i>	99
Armands Kociņš, Ansis Ataols Bērziņš (Latgališu volūdys centrys). <i>Latgola i Vyrova: ap reģiona volūdys vuiceišonu Latvejis i Igaunejis školuos i bārnuduorzūs</i>	100
Sanita Lazdiņa (Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija). <i>Zinātniskās pieredzes stāsti par Latgales cilvēkiem un valodām</i>	101
Lidija Leikuma (Latvejis Univesitate). <i>Latgališu raksteibys atteisteiba 20. g. s. beiguos i 21. g. s. suokumā ci/ voi latgališu raksteibys leikumu leikumi</i>	102
Aigars Lielbārdis (Latvijas Universitāte). <i>Latviešu diaspora Krievijā: Timofejevokas ciema piemērs</i>	104
Dorota Krystyna Rembiszewska (Polish Academy of Sciences, Warszawa). <i>Латгалия в польской прессе и письмах конца XIX и начала XX века/ Latgale poļu presē un vēstulēs 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā</i>	105
Kazimierz Sikora (Jagiellonian University in Kraków). <i>Домашний язык на примере одной из польских семей в Резекне/ Mājas valoda: vienas poļu ģimenes piemērs Rēzeknē</i>	106
Imants Slišāns (Baļtinovvys vydsškola, Latgališu volūdys, literaturys i kulturys viesturis asociaceja). <i>Latgaliskuos idēntitatis i latgališu volūdys styprynuošona, gaidūt Latvejis valsts symtgadi</i>	107
Anna Stafeca (Latvijas Universitāte). <i>1929. gada „Nūteikumi par latgališu izlūksnes ortografiju” un mūsdienu rakstība</i>	108
Ilga Šuplinska (Rēzeknis Tehnoloģiju akademeja) <i>Latgališu volūda izgleiteibā i zynuotnē (piec 2008. gada)</i>	109
Sandra Ūdre (Rēzeknis Tehnoloģiju akademeja) <i>Ar neskaidru psihisku stāvokli saistītā latgaliešu leksika/ Ar naskaidru psihiskū stuovūkli saisteituo latgališu leksika</i>	110

REZOLUCEJA	111
REZOLŪCIJA	117

4. pasaūla latgališu saīts LATGOLYS SIMTGADIS KONGRESS Rēzekne, Latgola, Latveja 2017. goda 5.-6. maijs

Cīnejamī kolegys!

1917. gods ir bejs izšķireigs daudzu Eiropys tautu i vaļstu liktiņūs. Ari Latgolys, kas tūlaik beja Krīvejis imperejis Vitebskys gubernis sastuovā, sabīdryskī darbinīki nabeidze guoduot par latvišu tautys i vaļsts pastuoviešonu i īspejamajim atteisteibys vierzīnim. 1917. godā nūtykušys daudzys politiskys apsprīdis i saīti, kurūs analizāti pasaūla procesi, vārtātys sovys tautys izredzis i sovys vaļsts dybynuošonys īspejis. Latgolai nūzeimeiguokī ir bejuši divi kongresi Rēzeknē: 26.-27. aprēlī (piec j. st. 9.-10. majā), kurā vodūšuo lūma beja goreidznīceibai i kurā tyka pījimts viesturisks lāmums atsadaleit nu Vitebskys gubernis i veiduot vīnu vaļsti ar Vydzemi i Kūrzemi, paturūt pošnūsasaceišonys tīseibys tautsaimnīceibys, volūdys i tīceibys vaicuojumūs, i 3.-4. decembrī (piec j. st. 16.-17. decembrī), kur vodūšuo lūma beja strieļnikim. Ūtruo kongresa rezultātā tyka panuokts, ka tuo laika treis aprīņči – Rēzeknis, Ludzys i Daugovpīļs – teik atdaleiti nu Vitebskys gubernis. Latgolys aprēļa kongress ir vīns nu pyrmūs, kas aktualizej kūpejis Latvejis vaļsts ideju i sagatavej politiskū i sabīdryski izgleitojūšū platformu Latvejis vaļsts dybynuošonai 1918. goda 18. novembrī.

Pīmynūt itūs viesturiski navīnnūzeimeigūs i pretruneigi vārtātūs nūtykumus, teik organizāts 4. pasaūla latgališu saīts i Latgolys simtgadis kongress.

Pīsokut temys i izstruodojūt tezis kongresam, prosom puordūmuot i nūviertēt sova pasūlejuma aktualitati konkretys nūzaris i Latgolys regiona atteisteibys kontekstā Latvejis i Eiropys kulturys, izgleiteibys, tautsaimnīceibys telpā. Aicynojām aktīvi īsasaisteit mierktīceigu prišklykumu izstruodē regiona atteisteibys ceļšonai.

Jamūt vārā storpdisciplinarūs pītejumu pīaugumu i svareigumu ari Latgolys regiona problemu rysnuošonā, gaideisim pīsacejumu, kurī respektēj myusu dīnu zynuotnis atteisteibys tendēncis i padzilinoj myusu informīteibu i sapratni humanitarajuos (volūdys, kulturviesturis, folkloristikys, literaturzynuotnis), socialajuos (regionaluo ekonomika, demografeja, uzjiemiejdarbeiba, lykumdūšona, drūšeibys vaicuojumū i c.) i inžinerzynuotnēs (vidis, informacejis tehnologiejis, byuvnīceibys i c.).

Kongresā aicynojām pīsadaleit ari politikus i vysaidu nūzaru praktikus – ar referatim, ar lītyskom temom deļ diskuseju. Īcarāts, ka Latgolys atteisteibai aktīvali zynuotniskī prišklykumū meisis ar naskaidru voi streideigu vaicuojumū publisku apsprīšonu, kab kongresa gaitā izstruoduot i apsprīst rezolucejis pamatpunktus i jū beigt ar konkretim prišklykumim tautsaimnīceibys, drūšeibys, kulturys, izgleiteibys, volūdys i plašsazinis leidzekļū politikys atteisteibai.

Kongresa dorba volūdys – latvišu, latgališu, angļu, krīvu, vajadzeibys gadīnī nūdrūsinojūt tulkuojumū. Kongresā var pīsadaleit ar referatu voi stenda referatu

Referata garums – 30 min.: 20 min. – referats, 10 min. – diskusejis

Stenda referata prezentaceja – 5 min., 30 min. – diskusejis par 3-5 stenda referatim

Kongresa nūtikšonys vīta – 5. majā Latgolys viestnīceiba „Gors“, Pīļs īla 4, Rēzekne; 6. majā – Rēzeknis Tehnologueju akademeja, Atbreivuošonys aleja 115, Rēzekne

Vārā jamamī laiki:

- da 2017. goda 1. februara – pīsasacejumu pījimšona
- da 2017. goda 1. marta – organizacejis komitejis atbīļde par pīsasacejuma i težu pījimšonu voi napījimšonu; organizatoriski precīziejumi
- da 2017. goda 1. aprēļa – težu publicīešona (da 3000 rokstu zeimu, īskaitūt atstarpis)
- 2017. goda 1.-7. maijs – pasaūla latgališu saīts
- 2017. goda 5.-6. maijs – kongress

- da 2017. goda 1. septembra – rokstu padūšona kongresa materialu kruojumam
- 2017. goda oktobris – kongresa rokstu kruojuma izdūšona
- 2017. goda 27. oktobris–2. novembris – VII Letonikys kongress i 10. storptautyskuo latgalistyky konferencē, Latgolys simtgadis kongresa kruojuma prezentiešona

Piteikuma anketyš veidlopa atrūnama: <https://goo.gl/NrVhCV> (LTG)

Piteikumus kongresam prosom aizpiļdeit elektroniski sātys lopā da 2017. goda 1. februāra

UZZIŅAI

1992. goda 11.–13. augustā Rēzeknē nūtyka 1. pasaulā latgališu saīts, kas pulcynuoja vysaidu nūzaru specialistus, lai kūpeigi vīnuotūs par atmūdys laika nūrišu strategeju i puorvierteibom, kuo vajag deļ Latgolys regiona atdzimšonys. Roduos lāmumi par latgališu volūdys vaicuojumu aktualiziešonu, regiona plašsazinis leidzekļi i gruomotu izdūšonys atbalsteišonu, Rēzeknes Augstskolas (RA) (nu 2016. goda 1. janvara – Rēzeknis Tehnologeju akademeja, RTA) izveiduošonu. Pasuokums izskanēja ar atjaunuotuo pīminekļa „Vienoti Latvijai“ atkluošonu.

2002. goda 11.–13. augustā tyka organizāta 2. pasaulā latgališu konferencē, kuramā tyka pījymts uzsaukums, adresāts Latvejis Republikys prezidentēi V. Vikei-Freibergai i LR Ministru prezidentam Andram Bierzeņam. Jīmā tyka atzineigi nūvārtāta Vaļsts volūdys lykuma izstruode, RA nūdybynuošonys fakts, atbolsts Latgolys Kulturyš centra izdevnīceibys dorbam, taipat akcentāti naatlīkami rysynojamī aizdavumi iz prišku: „Latgolys kulturviesturyskuo montuojuma saglobuošona i atteisteiba ir skotoma nasaraunamā saisteibā ar nūvoda saimnīciskū dzeivi i vaļsts regionalū politikū. Laikā, kad leluokuo investiceju daļa palīk Reigā i tuos apleicinē, izraisūt Latvejis lauku izmieršonu i katastrofalu bezdorba pīaugumu, skaitom par vitali vajadzeigu vaļsts atbolsta palelynuošonu Latvejis periferejai, seviški Latgolai, samazynojūt nūdūkļu likmis i sekmejūt investiceju pīsaisti.“ Uzsaukumā tyka vārsta uzmaneiba iz kuortejuos administratīvi teritorialuos reformys sasteigteibys i nalabvieleibys Latgolai, juos rezultātā tyktu maineiti Latgolys kulturviesturiskī rūbeži. Bažeišonuos izaruodejuse pamatuota – piec 2009. goda reformys Varakļūonu vairs nav Latgolys planavuošonys regionā, a jam pīvīnuoti vairuoki Sielejis nūmalis pogosti.

2012. goda 9.–10. augustā Latgolys dīnuos Rēzeknē nūtyka 3. pasaulā latgališu saīts, kurā sūpluok plotai kulturyš programai nūtyka arī konferencē, izviertejūt Latvejis naatkareibys laika Latgolys atteisteibys teņdenčis i kryššonuos cālūnus ekonomikā, izgleiteibys, volūdys, kulturyš politikā i aktīvi isasaistūt Latgolys atbolsta programys realizacejā. Pījymtuo rezoluceja paredzēja praktiskus pasuokumus kai Vaļsts volūdys lykuma 3. panta 4. apakšpunkta idarbynuošonai Latvejis volūdys i izgleiteibys politikā, tai sabīdryskuo pasyutejuma aktivīziešonu i latgališu volūdys respektiešonu vaļsts komunikaceju i plašsazinis leidzekļi politikā. Itamā konferencē pyrmū reizi beja puorstuovāti arī Sibirejis latgališi, ipazeistynojūt ar sovu izdzeivuošonys pīredzi 20. godu symta garumā.

4. pasaules latgaliešu saiets LATGALES SIMTGADES KONGRESS Rēzekne, Latgale, Latvija 2017. gada 5.-6. maijs

Cienījamie kolēģi!

1917. gads ir bijis izšķirošs daudzu Eiropas tautu un valstu likteņos. Arī Latgales, kas tolaik ietilpa Krievijas impērijas Vitebskas guberņā, sabiedriskie darbinieki nemitējās domāt par latviešu tautas un valsts pastāvēšanu un iespējamajiem attīstības virzieniem. 1917. gadā ir notikušas daudzas svarīgas politiskas apspriedes un saieti, kuros analizēti pasaules procesi, vērtētas savas tautas izredzes un savas valsts dibināšanas iespējas. Latgalei nozīmīgākie bijuši divi kongresi Rēzeknē: 26.-27. aprīlī (pēc j. st. 9.-10. maijā), kurā vadošā loma bija garīdzniecībai un kurā tika pieņemts vēsturisks lēmums atdalīties no Vitebskas guberņas un veidot vienu valsti ar Vidzemi un Kurzemi, saglabājot pašnoteikšanās tiesības tautsaimniecības, valodas un ticības jautājumos, un 3.-4. decembrī (pēc j. st. 16.-17. decembrī), kur vadošā loma bija strēlniekiem. Otrā kongresa rezultātā tika panākts, ka tā laika trīs apriņķi – Rēzeknes, Ludzas un Daugavpils – tiek atdalīti no Vitebskas guberņas. Latgales aprīļa kongress ir viens no pirmajiem, kas aktualizē kopīgas Latvijas valsts ideju un sagatavo politisko un sabiedriski izglītojošo platformu Latvijas valsts dibināšanai 1918. gada 18. novembrī.

Atceroties šos vēsturiski neviennozīmīgos un pretrunīgi vērtētos notikumus, tiek organizēts Latgales simtgades kongress.

Piesakot tēmas un izstrādājot tēzes kongresam, lūdzam pārdomāt un novērtēt sava piedāvājuma aktualitāti konkrētas nozares un Latgales reģiona attīstības kontekstā Latvijas un Eiropas kultūras, izglītības, tautsaimniecības telpā. Aicinām aktīvi iesaistīties mērķtiecīgu priekšlikumu izstrādē reģiona attīstības kāpināšanai.

Nemot vērā starpdisciplināro pētījumu pieaugumu un nozīmīgumu arī Latgales reģiona problēmu risināšanā, gaidīsim pieteikumus, kas respektē mūsdienu zinātnes attīstības tendences un padziļina mūsu informētību un sapratni humanitārajās (valodas, kultūrvēstures, folkloristikas, literatūrzinātnes), sociālajās (reģionālā ekonomika, demogrāfija, uzņēmējdarbība, likumdošana, drošības jautājumi u. c.) un inženierzinātnēs (vides, informācijas tehnoloģijas, būvniecība u. c.).

Kongresā aicināti piedalīties arī politiķi un dažādu jomu praktiķi – gan ar referātiem, gan lietišķām tēmām diskusijām. Iecerēts, ka Latgales attīstībai aktuāli zinātniskie priekšlasījumi mīsies ar neskaidru vai strīdīgu jautājumu publisku apspriešanu, lai kongresa gaitā izstrādātu un apspriestu rezolūcijas pamatpunktus un to noslēgtu ar konkrētiem priekšlikumiem tautsaimniecības, drošības, kultūras, izglītības, valodas un plašsaziņas līdzekļu politikas attīstībai.

Kongresa darba valodas – latgaliešu, latviešu, angļu, krievu, vajadzības gadījumā nodrošinot tulkojumu

Kongresā var piedalīties ar referātu vai stenda referātu

Referāta ilgums – 30 min.: 20 min. – referāts, 10 min. – diskusijām

Stenda referāta prezentācija – 5 min., 30 min. – diskusijas par 3-5 stenda referātiem

Kongresa norises vieta – 5. maijā Latgales vēstniecība „Gors“, Pils iela 4, Rēzekne; 6. maijā – Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Atbrīvošanas aleja 115, Rēzekne

Termini:

- līdz 2017. gada 1. februārim – pieteikumu pieņemšana
- līdz 2017. gada 1. martam – organizācijas komitejas atbilde par pieteikuma un tēžu akceptēšanu vai noraidījumu; organizatoriski precizējumi
- līdz 2017. gada 1. aprīlim – tēžu publicēšana (līdz 3000 rakstu zīmēm ar atstarpēm)
- 2017. gada 1.-7. maijs – pasaules latgaliešu saiets
- 2017. gada 5.-6. maijs – kongress

- līdz 2017. gada 1. septembrim – rakstu iesniegšana kongresa materiālu krājumam
- 2017. gada oktobris – kongresa rakstu krājuma izdošana
- 2017. gada 27. oktobris–2. novembris – VII Letonikas kongress un 10. starptautiskā latgalistikas konference, Latgales simtgades kongresa rakstu krājuma prezentēšana

Pieteikuma anketas veidlapas pieejamas: <https://goo.gl/HsjMRI> (LV)

Pieteikumus kongresam lūdzam iesniegt līdz 2017. gada 1. februārim

UZZIŅAI

1992. gada 11.–13. augustā Rēzeknē notika 1. pasaules latgaliešu saiets, kas pulcēja visdažādāko jomu speciālistus, lai kopīgi vienotos par atmodas laika norišu stratēģiju un pārvērtībām, kas nepieciešamas Latgales reģiona atdzimšanai. Tapa lēmumi par latgaliešu valodas jautājumu aktualizēšanu, reģiona plašsaziņas līdzekļu un grāmatu izdošanas atbalstu, Rēzeknes Augstskolas (RA) (kopš 2016. gada 1. janvāra – Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, RTA) izveidošanu. Pasākums izskanēja ar atjaunotā pieminekļa „Vienoti Latvijai” atklāšanu.

2002. gada 11.–13. augustā tika organizēta 2. pasaules latgaliešu konference, kurā tika pieņemts uzsaukums, adresēts Latvijas Republikas prezidentei V. Viķei-Freibergai un LR Ministru prezidentam Andrim Bērziņam. Tajā tika atzinīgi novērtēta Valsts valodas likuma izstrāde, RA dibināšanas fakts, atbalsts Latgales Kultūras centra izdevniecības darbam, tāpat akcentēti turpmākie neatliekami risināmie uzdevumi: „Latgales kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšana un attīstība ir skatāma nesaraujama saistībā ar novada saimniecisko dzīvi un valsts reģionālo politiku. Laikā, kad lielākā investīciju daļa nonāk Rīgā un tās apkārtnē, izraisot Latvijas lauku izmiršanu un katastrofālu bezdarba pieaugumu, uzskatām par vitāli nepieciešamu valsts atbalsta palielināšanu Latvijas perifērijai, īpaši Latgalei, samazinot nodokļu likmes un sekmējot investīciju piesaisti.” Uzsaukumā tika izteiktas bažas par kārtējo administratīvi teritoriālo reformu, kuras rezultātā tiktu mainīta Latgales kultūrvēsturiskā robeža. Bažas ir bijušas pamatotas – pēc 2009. gada reformas Varakļāni vairs nav Latgales plānošanas reģiona sastāvā, toties reģionā ietverti vairāki Sēlijas pagasti.

2012. gada 9.–10. augustā Latgales dienu laikā Rēzeknē notika 3. pasaules latgaliešu saiets, kurā līdzās plašai kultūras programmai notika arī zinātniska konference, izvērtējot Latvijas neatkarības laika Latgales attīstības tendences un lejupslīdes cēloņus ekonomikā, izglītības, valodas, kultūras politikā un aktīvi iesaistoties Latgales atbalsta programmas realizācijā. Pieņemtā rezolūcija paredzēja praktiskus pasākumus kā Valsts valodas likuma 3. panta 4. apakšpunkta iedzīvināšanai Latvijas valodas un izglītības politikā, tā sabiedriskā pasūtījuma aktivizēšanu un latgaliešu valodas respektēšanu valsts komunikāciju un plašsaziņas līdzekļu politikā. Šajā konferencē pirmo reizi tika pārstāvēti arī Sibīrijas latgalieši, iepazīstinot ar savu izdzīvošanas pieredzi 20. gadsimta garumā.

4. PASAUĻA LATGALĪŠU SAĪTA PROGRAMA

1. majā

14.00 **Fraņča Trasuna fabulu svātki „Ka kūpeibā ir spāks,/ Pret tū i runuot grāks”**
Fraņča Trasuna muzejs „Kolnasāta”, Kolna īla 3, Sakstagols, Rēzeknis nūvods

2. majā

Latgolys symtgadis ceļš vysaidūs informacejis nesiejūs

Latgolys regiona školys

17.00 **Gruomotys Ilga Šuplinska, Līga Rundāne, Aelita Andrejeva „Gostūs pi Boņuka. Stuosti bārnim par Latgolu” prezentaceja**

Rēzeknis Tehnologueju akademēja, Atbreivuošonys aleja 115, Rēzekne

3. majā

12.00 **Foto gruomotys „Latgalīts XXI godu symtā” prezentaceja**

Vīsu sāta „Pi Pliča”, Raiņa bulvars 9, Preiļi

15.00 **Tikšanuos ar izstuodis „Latgalīts XXI godu symtā” autorim**

Preiļu Kulturys centrys, Raiņa bulvars 28, Preiļi

15.00 **Izstuodis „Par slīksni” atkluošona**

Latgolys Kulturoiesturis muzejs, Atbreivuošonys aleja 102, Rēzekne

19.00 **Apbalvuojuma „Laiks Zīdūnam” laureatu cyldynuošonys ceremoneja**

Latgolys viestnīceiba GORS, Piļs īla 4, Rēzekne

4. majā

Latvejis Republikys naatkareibys atjaunuošonys svātki Rēzeknē

9.45 **Svātku sveicīņš pi pīminekļa „Vīnuoti Latvejai”**

18.15 **Latvejis Bankys Latgolys kongresa 100 godu jubilejai veļteituos sudobra kolekcejis monetys atkluošona**

Latgolys viestnīceiba GORS, Piļs īla 4, Rēzekne

19.00 **Koncerts, veļteits Latvejis Republikys naatkareibys atjaunuošonys dīnai i Latgolys kongresa symtgadei**

Latgolys viestnīceiba GORS, Piļs īla 4, Rēzekne

20.30–22.00 **Boltuo goldauta svātki**

Festivala parks, Piļs īla 17, Rēzekne

5. majā

10.00 **Dīvakolpuojums**

Rēzeknis Vysusvātuokuos Jezus Sirds Romys katuoļu katedrale, Latgolys īla 88b, Rēzekne

11.00 **Svātku guojīņš**

Rēzeknis Vysusvātuokuos Jezus Sirds Romys katuoļu katedrale–Latgolys īla–Atbreivuošonys aleja 61

11.30 **Pīminekļa „Latgolys kongresam 100” atkluošona**

Atbreivuošonys aleja 61, Rēzekne

14.00–17.00 **Latgolys symtgadis kongresa plenarsēde**

Latgolys viestnīceiba GORS, Piļs īla 4, Rēzekne

18.00–9.00 (6. majā) **Latgalīšu volūdys nakts**

Festivala parks, Piļs īla 17, Rēzekne

6. majā

10.00–19.30 **Latgolys symtgadis kongress**

Rēzeknis Tehnoloģeju akademeja, Atbreivuošonys aleja 115, Rēzekne

11.00–13.00 **Tautu forums**

Vīneibys noms, Reigys īla 22, Daugovpiļs

13.00–14.00 **Boltuo goldauta svātki**

Vīneibys laukums, Daugovpiļs

14.30 **Ūzulu stateišonys akceja**

Pūlejis armejis I Legiona brigadis pulka karaveiru pīminis vīta, Daugovpiļs

17.00 **Fraņcs Trasuns „Nūgrymušō pile”, muzykalys izruodis pyrmizruode**

Daugovpiļs teatris, Reigys īla 22a

7. majā

10.00 **Pasuokums saimem „100 Latgolys pūdu Latgolys symtgadis kongresam”**

Vogulu keramikys darbneica „Cepleiši”, Leņdžu pogosts, Rēzeknis nūvods

4. PASAULES LATGALIEŠU SAIETA PROGRAMMA

1. maijā

14.00 Franča Trasuna fabulu svētki „*Ka kūpeibā ir spēks./ Pret tū i runuot grāks*”
Franča Trasuna muzejs „Kolnasāta”, Kalna iela 3, Sakstagals, Rēzeknes nūvods

2. maijā

Latgales simtgades ceļš dažādos medijos

Latgales reģiona skolas

17.00 Grāmatas Ilga Šuplinska, Līga Rundāne, Aelita Andrejeva „*Gostūs pi Boņuka. Stuosti bārnim par Latgolu*” prezentācija

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Atbrīvošanas aleja 115, Rēzekne

3. maijā

12.00 Fotogrāmatas „*Latgaliētis XXI gadsimtā*” prezentācija

Viesu māja „Pie Pliča”, Raiņa bulvāris 9, Preiļi

15.00 Tikšanās ar izstādes „*Latgaliētis XXI gadusimtā*” autoriem

Preiļu Kultūras centrs, Raiņa bulvāris 28, Preiļi

15.00 Izstādes „*Pāri sliekšnim*” atklāšana

Latgales Kultūrvēstures muzejs, Atbrīvošanas aleja 102, Rēzekne

19.00 Apbalvojuma „*Laiks Ziedonim*” laureātu cildināšanas ceremonija

Latgales vēstniecība GORS, Pils iela 4, Rēzekne

4. maijā

Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas svētki Rēzeknē

9.45 Svētku sveiciens pie pieminekļa „*Vienoti Latvijai*”

18.15 Latvijas Bankas Latgales kongresa 100 gadu jubilejai veltītās sudraba kolekcijas monētas atklāšana

Latgales vēstniecība GORS, Pils iela 4, Rēzekne

19.00 Koncerts, veltīts Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas dienai un Latgales kongresa simtgadei

Latgales vēstniecība GORS, Pils iela 4, Rēzekne

20.30–22.00 Baltā galdauta svētki

Festivāla parks, Pils iela 17, Rēzekne

5. maijā

10.00 Dievkalpojums

Rēzeknes Vissvētākās Jēzus Sirds Romas katoļu katedrāle, Latgales iela 88b, Rēzekne

11.00 Svētku gājiens

Rēzeknes Vissvētākās Jēzus Sirds Romas katoļu katedrāle–Latgales iela–Atbrīvošanas aleja 61

11.30 Pieminekļa „*Latgales kongresam 100*” atklāšana

Atbrīvošanas aleja 61, Rēzekne

14.00–17.00 Latgales simtgades kongresa plenārsēde

Latgales vēstniecība GORS, Pils iela 4, Rēzekne

18.00–9.00 (6. majā) Latgaliešu valodas nakts

Festivāla parks, Pils iela 17, Rēzekne

6. maijā

10.00–19.30 **Latgales simtgades kongress**

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Atbrīvošanas aleja 115, Rēzekne

11.00–13.00 **Tautu forums**

Vienības nams, Rīgas iela 22, Daugavpils

13.00–14.00 **Baltā galdauta svētki**

Vienības laukums, Daugavpils

14.30 **Ozolu stādīšanas akcija**

Polijas armijas I Leģiona brigādes pulka karavīru piemiņas vieta, Daugavpils

17.00 **Francis Trasuns „Nūgrymušō pile”, muzikālas izrādes pirmizrāde**

Daugavpils teātris, Rīgas iela 22a

7. maijā

10.00 **Pasākums ģimenēm „100 Latgales podu Latgales simtgades kongresam”**

Vogulu keramikas darbnīca „Ceplīši”, Lendžu pagasts, Rēzeknes novads

LATGOLYS SYMTGADIS KONGRESA programma 2017. gada 5.-6. majā

5. majs

Rēzeknē, Latgolys viestnīcībā GORS, Piļs ilā 4

PLENARSĒDE

Moderatori: **Ilga Šuplinska, Viesturs Kairišs**

14.00–15.00 Kongresa atkļošona

Latvejis himna (RTA jauktais kors „**Sonitum**” (vad. **Juons Mežinskis**))

Kaspars Znotiņš „Munu jaunu dīnu zeme” (Rainis)

Uzrunys

Edmunds Teirumnieks, kongresa organiziešonys komitejis vadeituojs, profesors, RTA rektors, LKB vaļdis lūceklis

Līvija Plavinska, LKB vaļdis pīšksādātuoja

Raimonds Vējonis, Latvejis Vaļsts prezidents

Ināra Mūrniece, LR Saeimys pīšksādātuoja

Jānis Streičs, režisors, kongresa organiziešonys komitejis gūda lūceklis

Māris Kučinskis, LR Ministru prezidents

15.00–16.35

Muns latgaliskais latvyskums

Anna Rancāne, dzejneica, LKB vaļdis lūcekle

Latgolys lūma Latvejis teritorialā vīnuoteibā i drūšeibā

Vaira Vīķe-Freiberga, *Dr. habil. philol.*, eksprezidente

Kongress Rēzeknē: ceļā iz Latvejis vaļsti

Inese Runce, *Dr. hist.* Latvejis Universitate (LU) Filozofejis i sociologejis instituta vodūšuo pietneica

Latgolys kongresa vaļststīsyskuo nūzeime – eiss viesturiski tīsyskais apsavārums

Egils Levits, *Dr. iur.*, Eiropys Savīneibys tīsys tīsness

Latgališu volūda izgleiteibā i zynuotnē (piec 2008. goda)

Ilga Šuplinska, *Dr. philol.* profesore, LKB vaļdis pīšksādātuoja vītneica

Latgališi „Skapī”

Viesturs Kairišs, režisors

16.35–16.45 Kongresa rezolucejis dasacejums

16.45–17.00 Vaicuojumi

„**Pīmiņ, bruoļ!**” (veiru kors „**Graidi**” (vad. **Juons Mežinskis**))

6. majs

Rēzeknē, Rēzeknis Tehnologueju akademejā, Atbreivuošonys alejā 115

10.00–11.40 PLENARSĒDE (**aktu zals**)

Vadeituojs *Dr. habil. sc. pol., Dr. iur.* **Tāļavs Jundzis**

10.00–10.10 Vidis aizsardzeibys un regionaluos atteisteibys ministra **Kaspars Gerharda** uzruna

10.10–10.30 Latgolys regiona ekonomikys atteisteiba

Laimdota Straujuma (LR Saeima)

10.30–10.50 Latgališu raksteibys atteisteiba 20. g. s. beiguos i 21. g. s. suokumā ci/ voi latgališu raksteibys leikumu leikumi

Lidija Leikuma (LU)

10.50–11.10 Latvīšu latgališu i brazilišu filozofa jezuita Stanislava Ladusāna daudzpuseigais humanisms

Māra Kiope (LU)

11.10–11.30 Latgališu literaturys vīta latvīšu literaturys viesturē – tradiceja i perspektivis

Sigita Kušnere (LU)

11.30–12.00 Izstuodis „**Cyts Sibirs: latvīšu cīmi Lejis Bulanā, Timofejevkā i Suhonojā**” atkluošona, kopeja pauze (stykla terase 2. stuovā)

12.00–14.00 *Paralels dorbs sekcejuos*

Latgolys diskurss literaturys viesturē

Volūdys i izgleiteibys politikys vaicuojumī latgalistikā

Viesturis i komunikaceju diskurss latgalistikā

Latgolys regiona ekonomikys i uzjiemiedarbeiibys atteisteibys īspiejis 1917. gada Latgolys kongresa viesturiskuo i juridiskuo nūzeime i lūma Latvejis vaļstiskumā i Satversmē¹

Latgolys diskurss literaturys viesturē (214. auditoreja)

Vadeituoja *Dr. philol. Ieva Kalniņa*

12.00–12.20 Austrumlatveja tautyskūs romantiku geotelpiskajā poetikā

Ojārs Lāms (LU)

12.20–12.40 Anita Liepa i Latgola: rakstnīka geokulturviesturyskuo pozicioniejuma aspekti

Sandra Meškova (DU)

12.40–13.00 Geopolitika i geopoetika Stanislava Kolbuševska Baļtejis esejuos/ Geopolitics and Geopoetics in Stanisław Kolbuszewski's Baltic Essays

Voicēks Brovarnijs (Vroclavys Universitate), **Pjotrs Zazuļa** (RTA)/ **Wojciech Browarny** (University of Wrocław), **Piotr Zazula** (RTA)

13.00–13.20 Latgolys motīvs pieckara godu cenzurā i literaturā

Raimonds Briedis (Latvejis Kulturys akademeja, LKA)

13.20–13.40 Latgaliskais latvīšu dzejā piec Ūtruo pasaulā kara: nazcik puordūmu par kūpeigū i atškireigū nacionaluos idēntitatis aspektā

Viesturs Vecgrāvis (LU)

13.40–14.00 Ceļs iz latgališu literaturys 20. godu symta 90. godūs

Ieva Kalniņa (LU)

Volūdys i izgleiteibys politikys vaicuojumī latgalistikā (124. auditoreja)

Vadeituoja *Dr. philol. Lideja Leikuma*

12.00–12.20 1929. gada „Nūteikumi par latgališu izlūksnes ortografiju” i myusdīnu raksteiba

Anna Stafēcka (LU)

12.20–12.40 Boltkrīvejis ZA Latvīšu sektora darbeiba piec 1920.–1930. godu arhivu materialu: latgalistikys aspekts

Aleksejs Andronovs (Sanktpīterburgys Vaļsts universitate)

12.40–13.00 Latgališu rokstu volūda i nūvodvuceiba: problemys i rysnuojumi

Veronika Dundure (Latgališu volūdys, literaturys i kulturviesturis školuoituoju asociaceja, LVLKŠA)

¹ *Sekcejai ir cyti nūtikšonys laiki.*

13.00–13.20 Latgola i Vyrova: ap regiona volūdys vuiceišonu Latvejis i Igaunejis školuos i bārnuduorzūs

Armands Kociņš, Ansis Ataols Bērziņš (Latgalīšu volūdys centrys)

13.20–14.00 Diskuseja *Latgalīšu volūdys, nūvodvuiceibys vaicuojums izgleiteibys politikā*
Tīšsaistē www.rta.lv

Vadeituoja *Dr. philol. Ilga Šuplinska*

Problemvaicuojumi:

Kai dabuot, kab vaļsts mārūgā ir dagrīzta viereiba nūvodvuiceibys svareigumam patriotiskuos audzynuošonys i styprys teritorialuos i nacionaluos identitatis veiduošonā?

Nūvodvuiceibys saturs i volūda

Cik leļys mierkdotecejis vajag kasgods, kab nūvodvuiceiba Latgolys regiona školuos byutu?

Redzīni:

Anta Rugāte, sabīdryska darbineica

Sanita Lazdiņa, RTA profesore

Ingūna Zeiļa, Rēzeknis Vaļsts pūļu gimnazejis suokumškolys školuojuoja

Viesturis i komunikaceju diskurss latgalistikā (215. auditoreja)

Vadeituoja *Dr. hist. Inese Runce*

12.00–12.20 Krystapiļa Dzierkaļu piļskolns. Jauni pīzynumi

Juris Urtāns (Latvejis Kulturys akademēja, LKA)

12.20–12.40 Latgolys etnosocialūs grupu veiduošonuos piec Rēzeknis starastejis 16.–18. g. s. inventaru i dvieseļu revizejis ziņu

Agris Dzenis (Kandovys nūvoda muzejs)

12.40–13.00 Latgolys gierbūņa i karūga rasšonuos viesture i atteisteiba

Māris Rumaks (SIA „Baltic Flags”)

13.00–13.20 Leo Trukšāns – Latgolys pietnīks

Valērijs Makarevičs (DU)

13.20–13.40 Gruomatnīks Stepons Seiļs i juo arhivs Latvejis Nacionalajā bibliotekā

Lilija Limane (Latvejis Nacionaluo biblioteka)

13.40–14.00 Latgaliskais Daugovpili gida stuostūs i publiskajā telpā

Ivars Magazeinis (Daugovpiļa tisa)

Latgolys regiona ekonomikys i uzjiemiejdarbeibys atteisteibys vareiba (aktu zals)

Vadeituoja *Dr. oec. Sandra Ežmale*

12.00–12.15 Augstuokuos izgleiteibys i pietnīceibys lobums Latgolys izaugsmē

Edmunds Teirumnieks (RTA)

12.15–12.30 Latvejis regioni ceļā iz vīdys ekonomikys

Baiba Rivža (Latvejis Zynuotņu akademēja), **Elita Jermolajeva** (Latvejis Lauksaimnīceibys i meža zynuotņu akademēja)

12.30–12.45 Uzjiemiejdarbeibys atteisteiba Latgolā

Anrijs Matīss (LR Saeima)

12.45–13.00 Biometana ražuošonys vidis i socioekonomiskī aspekti

Māra Rēpele, Mikus Ramanis, Gatis Bažbauers (Reigys Tehniskuo universitate, RTU, Vidis aizsardzeibys i sylvuma sistemu instituts, VASSI)

13.00–13.15 Rēzeknis SEZ – dasnāgtais 20 godūs i nuokūtnis vadynuojumi

Sandra Ežmale (Rēzeknis Specialuo ekonomiskuo zona, RTA)

13.20–14.00 Diskuseja *Latgolys regiona ekonomikys i uzjiemiedarbeibys atteisteibys vareiba*

Tīšsaistē www.rta.lv

Vadeituoja *Dr. oec. Elita Jermolajeva*

Problemvaicuojumi:

Kaidi ir bremzejūši faktori dreizuokai Latgolys regiona izaugsmei i uzjiemiedarbeibys atteisteibai?

Kaidi regionaluo atbolsta instrumenti byutu vajadzeigi, kab nūdrūsynuot mierkorientātu valsts atbolstu Latgolai?

Kū pošvaldeibys i valsts puorvalde var dareit, kab efektivuok sasadorbuot ar uzjiemiejim i mazynuot administrativū slūgu?

Redzīni:

Aldis Adamovičs, LR Saeima

Staņislavs Ratinskis, RSEZ SIA „LATSTAB”

Sandra Ežmale, RSEZ puorvaldis puorvalņeica

Stenda referati apsaverami vysu konferenceis laiku, autorim ir pyrmuo rūka diskusejuos:

Māris Igavens (RTA) *Inovaceju barjerys Latvejā*

Linda Sūniņa, Pēteris Rivža, Baiba Rivža (Latvejis Lauksaimņiceibys universitate) *Latgolys regiona nūvodu atteisteiba i inovaceju efektivoitate*

Dmitrijs Oļehnovičs, Inta Ostrovska (DU) *Teritorejis vīduos atteisteibys izpietis pīzynumu analize Latgolys regionā*

Dzintra Iliško, Astrīda Skrinda, Anita Pipere (DU) *Žurnalu īguldejums: „Školuotuoju izgleiteibys žurnals ilgtspiejai” (JTEFS) i „Diskurss i komunikaceja ilgtspiejeigai izgleiteibai” (DCSE) ilgtspiejeigai regiona atteisteibai/ The contribution of the Journals: JTEFS and DCSE on a sustainable development of the region*

Sandra Jonikāne (SIA „Rēzeknis iudiņs”) *Latgolys televizejis sabīdreibys (LTS) ītekme iz sabīdryskajim procesim Latvejā i Latgolā latgališu volūdys popularizešonā*

Jānis Dimants, Jr. (Andryva Jūrdža fonds) *Rēzeknis kongresa 65 godu pīminiešona Amerikā*

Zane Cekula (Latvejis Geotelpiskuos informacejis agentura, RTA) *Saimņicyskuo darbeiba, omoti i nūsadorbuošonys veidi Latgolys vītvuordūs*

Oskars Orlovs (RTA) *2016. goda kulturys bolvys „Boņuks” nominantu dorbu raksturuojums literaturā*

14.00–15.00 *Dīniškys*

15.00–16.20 *Paralels dorbs sekcejuos*

Latgolys diskurss literaturys viesturē (124. auditoreja)

Vadeituoja *Dr. philol. Ojārs Lāms, Dr. philol. Maija Burima*

15.00–15.40 **13.20–14.00** Diskuseja *Latgaliskais komponents vuiceibu literaturā i muokslys nūzaru viesturyskūs puorsavierīņu izdavumūs*

Tīšsaistē www.rta.lv

Vadeituoja *Dr. philol. Ojārs Lāms*

Problemvaicojumi:

*Cik daudzi i kuryms prīškmātūs eipaši programys ir juopuorsaver, kab respektēt latgaliskū komponentu?
Školuotuoja izalaseišona i atbiļdeiba – voi ar itū ir gona, kab saceit, ka regionalais (latgalistikys) komponents teik gona vuiceits školuos jau niule?*

Kai dabuot, kab latgaliskais komponents ir iklauts vuiceibu programuos i gruomotuos?

Redzīni:

Dace Dalbiņa, Latvišu volūdys agenturys direktora vītneica

Imants Slišāns, Baltinovys vydsškolys direktors, LVLKŠA vaļdis lūceklis

Anna Vulāne, LU profesore

15.40–16.00 Latgolys tāls latvišu literaturā 20. godu symta pyrmajuos desmitgadēs

Alīna Romanovska (DU)

16.00–16.20 Latgolys krīvu rakstnīka identitate diasporā: Boriss Judins

Maija Burima, Žans Badins (DU)

Volūdys i izgleiteibys politikys vaicuojumi latgalistikā (214. auditoreja)

Vadeituoja *Dr. philol. Anna Stafecka*

15.00–15.20 Latgola pūļu presē i viestulēs 19. g. s. beiguos i 20. g. s. suokuos/ Латгалия в польской прессе и письмах конца XIX и начала XX века

Dorota Kristina Rembiševska (Pūļu Zynuotņu akademeja, Varšava)/ **Dorota Krystyna Rembiszewska** (Polish Academy of Sciences, Warszawa)

15.20–15.40 Sātys volūda: vīnys pūļu saimis pīmārs Rēzeknē/ Домашний язык на примере одной из польских семей в Резекне

Kazimežs Sikora (Jagelonys Universitate Krakovā)/ **Kazimierz Sikora** (Jagiellonian University in Kraków)

15.40–16.00 Zynuotniskuos pīredzis stuosti par Latgolys cylvākim i volūdom

Sanita Lazdiņa (RTA)

16.00–16.20 Ar naskaidru psihiskū stuovūkli saisteituo latgališu leksika

Sandra Ūdre (RTA)

Viesturis i komunikaceju diskurss latgalistikā (215. auditoreja)

Vadeituojs *Dr. habil. art., Dr. hist. Juris Urtāns*

15.00–15.20 Latgolys Dzišmu svātku hronologeja

Ēvalds Daugulis (DU)

15.20–15.40 Kora dirigentu Terezis i Stanislava Broku iģuļdejums latgaliskuos kulturvidis veiduošonā Daugovpilī 20. g. s. 60. godūs

Anna Rancāne (Rēzeknis nūvoda pošvaļdeiba)

15.40–16.00 Latgališu muzykys raksturojums (2005–2016)

Ingars Gusāns (RTA)

16.00–16.20 Skryndu dzymtys muzejs – pīminis i izagleituošonuos vīta plašom sabīdreibys grupom

Ilze Ozoliņa (Skryndu dzymtys muzejs)

Latgolys regiona ekonomikys i uzjiemiejdarbeibys atteisteibys vareiba (aktu zals)

Vadeituojs *Dr. sc. ing. Gatis Bažbauers*

15.00–15.15 Latgolys meža resursu ilgtspiejeigys izmontuošonys izaicynuojums

Dagnija Blumberga, Einārs Cilinskis, Indra Muižniece (RTU VASSI)

15.15–15.30 Sauliskolna azaru zeme Latgolys atteisteibys perspektivē

Uvis Suško (Latvejis Dobys fonds)

15.40–16.20 Diskuseja *Dobys resursu izmontuošonys vareiba Latgolā*

Tīšsaistē www.rta.lv

Vadeituojs *Dr. sc. ing. Edmunds Teirumnieks*

Problemvaicuojumi:

Voi asūšuo dobys resursu apsaimnīkuošona i izmontuošona ir ilgtspiejeiba?

Kū biotehonomika spiej dūt regionalai atteisteibai?

Voi i kai biomassys intensivuoka izmontuošona ļautu veidot enerģetiskū naatkareibu?

Redzīni:

Ērika Ruskule, Rēzeknis regionaluos vidis puorvaļdis direktore

Dagnija Blumberga, RTU Vidis aizsardzeibys i syltuma sistemu instituta direktore

Edgars Romanovskis, bīdreibys „Biomassys tehnologieju centrys” vaļdis lūceklis

16.20–17.00 Kopeja pauze

17.00–18.30 *Paralels dorbs sekcejuos*

Volūdys i izgleiteibys politikys vaicuojumi latgalistikā

Viesturis i komunikaceju diskurss latgalistikā

Latgolys regiona ekonomikys i uzjiemiejdarbeibys atteisteibys vareiba

1917. goda Latgolys kongresa viesturiskuo i juridiskuo nūzeime i lūma Latvejis vaļstiskumā i Satversmē

Volūdys i izgleiteibys politikys vaicuojumi latgalistikā (215. auditoreja)

Vadeituojs *Dr. philol. Aleksejs Andronovs*

17.00–17.20 Latvīšu diaspora Krīvejā: Timofejevskys pīmārs

Aigars Lielbārdis (LU)

17.20–17.40 Religiskuos kūpīnys izglobuošonys strategeja latgalīšu dzeivis vītuos

(Krasnojarskys apgobola Pričulymskys regiona pīmārs)/ Стратегии сохранения религиозной общины в компактных поселениях латгальцев (на примере Причлымского региона Красноярского края)

Anna Dvorecka (Sibira Federaluo universitate)/ Анна Дворецкая (Сибирский федеральный университет)

17.40–18.00 Latgaliskuos saknis: nu atkluojuma da atkluojuma/ Латгальские корни: от поиска к поиску

Romans Bondars (SIA „ALPE consulting”)/ Роман Бондарь (ООО «Альпе консалтинг»)

18.00–18.20 Latgolys vacticeibnīku kulturys montuojuma izglobuošona i atteisteiba 20. godu symta 20.–30. godūs

Maija Grizāne (DU)

Viesturis i komunikaceju diskurss latgalistikā (aktu zals)

Vadeituoja *Dr. phil.* **Māra Kiope**

17.00–17.20 Pasuokumi Latgolys informativuos telpys styprynuošonai

Dainis Mjartāns (bīdreiba „Latgolys tradicyonaluos kulturys centrys „Latgaļu sāta”“)

17.20–17.40 Latgolys kongresa symtgadis tematiskuos izstuodis „Puori slīkšņam” koncepcēja

Kaspars Strods (Latgolys Kulturviesturis muzejs)

17.40–18.20 Diskuseja *Latgališu volūdys politika kulturys i plašsazinis leidzekļu darbeibā*

Tīšsaistē www.rta.lv

Vadeituoja **Renāte Lazdiņa**, Latvejis Radejis Latgolys studejis vadeituoja

Problemvaicujumi:

Kas byutu juopuormej Latvejis kulturpolitikā, kab latgališu volūda byutu ari teatru, kinys i televizejis volūda? Kai dabuot, kab Latgolys muzejūs, taipat kūpeigajā Latgolys lingvistiskajā ainovā, vaira pasaruodeitu latgališu volūdys lītuojums?

Kaidys organizacejis, īstuodis, NVO var veicynuot latgališu volūdys lītuojumu, prestižu, popularitati?

Redzīni:

Anna Egliena, Bronislavys Martuževys fonda RAKSTĪTĀJA vaļdis prišksādātuoja

Aivars Mackevičs, *BalticTravelnews.com* direktors

Andrejs Svylāns, Vaļsts zynuotniskuo instituta „Nacionalais botaniskais duorzs” direktors

Ingemārs Vekteris, ReTV vaļdis prišksādātuojis

Latgolys regiona ekonomikys i uzjiemiejdarbeibys atteisteibys vareiba (105. auditoreja)

Vadeituoja *Dr. habil. sc. ing.* **Dagnija Blumberga**

17.00–17.15 Eitrofikacejis samazynuošonys rysynuojumi, izmontojūt Latgolā asūšuos makroalģis biogazis ražuošonai

Francesco Romagnoli, Karīna Bāliņa, Krišs Spalviņš (RTU VASSI)

17.15–17.30 Energopuorvaļdeibys daudzveideibys analize. Īspiejis Latgolys regionā

Līga Žogla (RTU VASSI)

17.30–17.45 Dyumgazu kondensators Ludzys kotlu sātā. Latgolys veiksmis stuosts

Ivars Veidenbergs, Edgars Vīgants, Jevgeņijs Selivanovs, Ģirts Vīgants (RTU VASSI)

17.45–18.00 Viesturiskūs āku ergoefektivitatis paaugstynuošona soltajā klimatiskajā zonā

Anda Blumberga, Edīte Kamendere, Reinis Purviņš, Agris Kamenders, Gatis Žogla, Dagnija Blumberga, Rūta Vanaga (RTU VASSI)

18.00–18.15 Izaicynuojumi musora apsaimnīkuošonā: resursu atgyušonys potencials veseleibys apryupis īstuodēs

Jūlija Gušča (RTU VASSI)

18.15–18.30 Inžinerzynuotņū specialistu sagataveišona i ītekme iz izaugsmis Latgolā

Ērika Teirumnieka (RTA)

1917. goda Latgolys kongresa viesturiskuo i juridiskuo nūzeime i lūma

Latvejis vaļstiskumā i Satversmē (105. auditoreja)

Vadeituojs *Mg. iur.* **Agris Bitāns**, zvārynuots advokats

- 10.00–10.10 Sekcejis atkluošona
Agris Bitāns (LU)
- 10.10–10.50 Latgolys kongresa viesturiskais konteksts
Ēriks Jēkabsons (LU)
- 10.50–11.30 Latgolys politikais konteksts storpkaru Latvejā
Valters Ščerbinskis (Latvejis Nacionaluo biblioteka)
- 11.30–11.50 1917. goda Latgolys latvīšu kongress: daleibniki i oculiciniku atminis
Henrihs Soms (DU)
- 11.50–12.05 Latgolys kongresa lāmumu nūzeime nuokūtnē
Arvīds Turlajs (Arendolis muiža)
- 12.05–12.30 Diskusejis, kūpsavylkums
Pēteris Ziemeļis, sabīdryks darbinīks
- 12.30–13.30 Dīniškys
- 13.30–14.15 Latgolys kongresa vaļststisiskuo nūzeime latvīšu nacejis i Latvejis vaļsts izveidē
Egils Levits (Eiropys Savīneibys tīsa)
- 14.15–14.45 Latgališu rokstu volūdys litojameibys juridiskuo dimenſeja
Arvīds Dravnieks (Tīslitu ministreja)
- 14.45–15.00 Bazneica i vaļsts
- Mārtiņš Klušs** (Bolvu i Sprogu Romys katuoļu draudze)
- 15.00–15.15 Satversmis 3. pants – juoivīš dzeivē ci juoizslādz
Juris Viļums (LR Saeima)
- 15.15–16.00 Diskusejis, kūpsavylkums
- 17.40–18.20 Diskuseja *Latgola kai ES uorejais rūbežs – drūšeibys vaicuojumi* (124. aud.)
 Tīšsaistē www.rta.lv
 Vadeituojs *Dr. sc. comm.* **Mārtiņš Kaprāns**

Problemvaicuojumi:

*Latgolys socialekonomiskuo situaceja kai drauds sabīdreibys drūsumam par sevi.
 Latgolys etnolingvistikuo i kulturaluo daudzveideiba: salīdieteibys īspiejis i riski.
 Latgolys komunikativuo telpa i Kremļa dezinformaceja.*

Redzīni:

Andis Kudors, Austrumeiropys Politikys pietejumu centra izpilddirektors
Ieva Bērziņa, *Dr. sc. pol.*, Nacionaluos Aizsardzeibys akademejis vodūšo pietneica

Stenda referati apsaverami vysu konferenčis laiku, autorim ir pyrmuo rūka diskusejuos:

Pēteris Poļaks (Latvejis Geografejis bīdreiba, Latvejis Turisma gidu asociaceja) *Latvejis vaļsts rūbežu veiduošona 1918.–1922. godā*

Andra Zubko-Melne (Latvejis Geotelpiskuos informacejis agentura) *Administrativi teritorialuos reformys Latgolys teritorejā (1917–2017)*

Artūrs Gaveika (RTA) *Nu Latgolys latvīšu kongresa da Latvejis suverenitatis*

Vitolds Zahars (DU), **Andris Strauts** (Latgolys apgaboltīsa), **Līga Mazure** (RTA) *Latgales Latgolys juristu davums Latvejis vaļsts dybynuošonā, vaļstiskuos naatkareibys atjaunuošonā i atteisteibā*

18.30–19.30 NŪSLĀGUMA PLENARSĒDE (aktu zals)

Vadeituoji **Ilga Šuplinska**, **Agris Bitāns**

18.30–18.50 Latgaliskuos identitatis i latgališu volūdys styprynuošona, gaidūt Latvejis vaļsts symtgadi

Imants Slišāns (Baļtinovvys vydsškola, LVLKSA)

18.50–19.00 Kongresa lāmumu izpīldis komisejis apstyprynuošona

19.00–19.20 Rezolucejis apstyprynuošona

19.20–19.30 Organizatoru uzrunys: **Edmunds Teirumnieks** (RTA), **Līvija Plavinska** (LKB), **Arvīds Barševskis** (DU)

20.00 Nūslāguma pasuokums

LATGALES SIMTGADES KONGRESA programma 2017. gada 5.-6. maijā

5. maijs

Rēzeknē, Latgales vēstniecībā GORS, Pils ielā 4

PLENĀRSĒDE

Moderatori: **Ilga Šuplinska, Viesturs Kairišs**

14.00–15.00 Kongresa atklāšana

Latvijas himna (RTA jauktais koris „**Sonitum**” (vad. **Jānis Mežinskis**)

Kaspars Znotiņš „Munu jaunu diņu zeme” (Rainis)

Uzrunas

Edmunds Teirumnieks, kongresa organizēšanas komitejas vadītājs, profesors, RTA rektors, LKB valdes loceklis

Līvija Plavinska, LKB valdes priekšsēdētāja

Raimonds Vējonis, Latvijas Valsts prezidents

Ināra Mūrniece, LR Saeimas priekšsēdētāja

Jānis Streičs, režisors, kongresa organizēšanas komitejas goda loceklis

Māris Kučinskis, LR Ministru prezidents

15.00–16.35

Mans latgaliskais latviskums

Anna Rancāne, dzejniece, LKB valdes locekle

Latgales loma Latvijas teritoriālā vienotībā un drošībā

Vaira Viķe-Freiberga, *Dr. habil. philol.*, eksprezidente

Kongress Rēzeknē: ceļā uz Latvijas valsti/ Kongress Rēzeknē: ceļā iz Latvejis valsti

Inese Runce, *Dr. hist.* Latvijas Universitāte (LU) Filozofijas un socioloģijas institūta vadošā pētniece

Latgales kongresa valststiesiskā nozīme – īss vēsturiski tiesiskais apskats

Egils Levits, *Dr. iur.*, Eiropas Savienības tiesas tiesnesis

Latgaliešu valoda izglītībā un zinātnē (pēc 2008. gada)/ Latgaliešu volūda izgleiteībā i zynuotnē (piec 2008. goda)

Ilga Šuplinska, *Dr. philol.* profesore, LKB valdes priekšsēdētāja vietniece

Latgalieši „Skapī” / Latgalieši „Skapī”

Viesturs Kairišs, režisors

16.35–16.45 Kongresa rezolūcijas pieteikums

16.45–17.00 Jautājumi

„**Pimiņ, bruoļ!**” (vīru koris „**Graidī**” (vad. **Jānis Mežinskis**)

6.maijs

Rēzeknē, Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijā, Atbrīvošanas alejā 115

10.00–11.40 PLENĀRSĒDE (**aktu zāle**)

Vadītājs *Dr. habil. sc. pol., Dr. iur.* **Tālavas Jundzis**

10.00–10.10 Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra **Kaspara Gerharda** uzruna

10.10–10.30 Latgales reģiona ekonomikas attīstība

Laimdota Straujuma (LR Saeima)

10.30–10.50 Latgaliešu rakstības attīstība 20. gs. beigās un 21. gs. sākumā vai latgaliešu

rakstības likloči/ Latgališu raksteibys atteisteiba 20. g. s. beiguos i 21. g. suokumā ci/ voi latgališu raksteibys leikumu leikumi

Lidija Leikuma (LU)

10.50–11.10 Latviešu latgaliešu un brazīliešu filozofa jezuita Staņislava Ladusāna daudzpusīgais humānisms

Māra Kiope (LU)

11.10–11.30 Latgaliešu literatūras vieta latviešu literatūras vēsturē – tradīcija un perspektīvas

Sigita Kušnere (LU)

11.30–12.00 Izstādes „Cita Sibīrija: latviešu ciemi Lejas Bulāna, Timofejevka un Suhonoja” atklāšana, kafijas pauze (stikla terase 2. stāvā)

12.00–14.00 *Paralēls darbs sekcijās*

Latgales diskurss literatūras vēsturē

Valodas un izglītības politikas jautājumi latgalistikā

Vēstures un komunikāciju diskurss latgalistikā

Latgales reģiona ekonomikas un uzņēmējdarbības attīstības iespējas

1917. gada Latgales kongresa vēsturiska un juridiska nozīme un loma Latvijas valstiskumā un Satversmē²

Latgales diskurss literatūras vēsturē (214. auditorija)

Vadītāja *Dr. philol. Ieva Kalniņa*

12.00–12.20 Austrumlatvija tautisko romantiķu ģeotelpiskajā poētikā

Ojārs Lāms (LU)

12.20–12.40 Anita Liepa un Latgale: rakstnieka ģeokultūrvēsturiskā pozicionējuma aspekti

Sandra Meškova (DU)

12.40–13.00 Ģeopolitika un ģeopoētika Staņislava Kolbuševska Baltijas esejās/ Geopolitics and Geopoetics in Stanisław Kolbuszewski's Baltic Essays

Voicēks Brovarnijs (Vroclavas Universitāte), **Pjotrs Zazuļa** (RTA)/ **Wojciech Browarny** (University of Wrocław), **Piotr Zazula** (RTA)

13.00–13.20 Latgales motīvs pēckara gadu cenzūrā un literatūrā

Raimonds Briedis (Latvijas Kultūras akadēmija, LKA)

13.20–13.40 Latgaliskais latviešu dzejā pēc Otrā pasaules kara: dažas pārdomas par kopīgo un atšķirīgo nacionālās identitātes aspektā

Viesturs Vecgrāvis (LU)

13.40–14.00 Ceļš uz latgaliešu literatūru 20. gadsimta 90. gados

Ieva Kalniņa (LU)

Valodas un izglītības politikas jautājumi latgalistikā (124. auditorija)

Vadītāja *Dr. philol. Lidija Leikuma*

12.00–12.20 1929. gada „Nūteikumi par latgališu izlūksnes ortografiju” un mūsdienu rakstība

Anna Stafecka (LU)

12.20–12.40 Baltkrievijas ZA Latviešu sektora darbība pēc 1920.–1930. gadu arhīvu materiāliem: latgalistikas aspekts

Aleksejs Andronovs (Sanktpēterburgas Valsts universitāte)

12.40–13.00 Latgaliešu rakstu valoda un novadmācība: problēmas un risinājumi

Veronika Dundure (Latgaliešu valodas, literatūras un kultūrvēstures asociācija, LVLKSA)

² *Sekcijai ir citi norises laiki.*

13.00–13.20 Latgale un Veru: par reģiona valodas mācīšanu Latvijas un Igaunijas skolās un bērnudārzos / Latgola i Vyrova: ap reģiona volūdys vuiceišonu Latvejis i Igaunejis školuos i bārnuduorzūs

Armands Kociņš, Ansis Ataols Bērziņš (Latgaliešu valodas centrs)

13.20–14.00 Diskusija *Latgaliešu valodas, novadmācības jautājums izglītības politikā*

Tiešsaistē www.rta.lv

Vadītāja *Dr. philol. Ilga Šuplinska*

Problēmjaautājumi:

Kā panākt, lai valsts mērogā pievērs uzmanību novadmācības svarīgumam patriotiskās audzināšanas un spēcīgas teritoriālās, nacionālās identitātes veidošanā?

Novadmācības saturs un valoda.

Cik liela mērķdotācija ir nepieciešama katru gadu, lai nodrošinātu novadmācību Latgales reģiona skolās?

Viedokļi:

Anta Rugāte, sabiedriska darbiniece

Sanita Lazdiņa, RTA profesore

Ingūna Zeiļa, Rēzeknes Valsts poļu ģimnāzijas sākumskolas skolotāja

Vēstures un komunikāciju diskurss latgalistikā (215. auditorija)

Vadītāja *Dr. hist. Inese Runce*

12.00–12.20 Krustpils Dzirkaļu pilskalns. Jaunas atziņas

Juris Urtāns (Latvijas Kultūras akadēmija, LKA)

12.20–12.40 Latgales etnosociālo grupu veidošanās pēc Rēzeknes stāstījuma 16. – 18. gs. inventāru un dviešu revīzijas ziņām/ Latgolys etnosocialūs grupu veidošonus piec Rēzeknis starastejis 16.–18. g. s. inventaru i dvieseļu revizejis ziņu

Agris Dzenis (Kandavas novada muzejs)

12.40–13.00 Latgales ģerboņa un karoga rašanās vēsture un attīstība

Māris Rumaks (SIA „Baltic Flags”)

13.00–13.20 Leo Trukšāns – Latgales pētnieks

Valērijs Makarevičs (DU)

13.20–13.40 Grāmatnieks Stepons Seiļš un viņa arhīvs Latvijas Nacionālajā bibliotēkā

Lilija Limane (Latvijas Nacionālā bibliotēka)

13.40–14.00 Latgaliskais Daugavpili gida stāstos un publiskajā telpā/ Latgaliskais Daugovpili gida stuostūs i publiskajā telpā

Ivars Magazeinis (Daugavpils tiesa)

Latgales reģiona ekonomikas un uzņēmējdarbības attīstības iespējas (aktu zāle)

Vadītāja *Dr. oec. Sandra Ežmale*

12.00–12.15 Augstākās izglītības un pētniecības ietekme Latgales izaugsme

Edmunds Teirumnieks (RTA)

12.15–12.30 Latvijas reģioni ceļā uz viedo ekonomiku

Baiba Rivža (Latvijas Zinātņu akadēmija), **Elita Jermolajeva** (Latvijas Lauksaimniecības un meža zinātņu akadēmija)

12.30–12.45 Uzņēmējdarbības attīstība Latgalē

Anrijs Matīss (LR Saeima)

12.45–13.00 Biometāna ražošanas vides un socioekonomiskie aspekti

Māra Rēpele, Mikus Ramanis, Gatis Bažbauers (Rīgas Tehniskā universitāte, RTU, Vides Aizsardzības un siltuma sistēmu institūts, VASSI)

13.00–13.15 Rēzeknes SEZ – sasniegtais 20 gados un nākotnes izaicinājumi

Sandra Ežmale (Rēzeknes Speciālā ekonomiskā zona (RSEZ), RTA)

13.20–14.00 Diskusija *Latgales reģiona ekonomikas un uzņēmējdarbības attīstības iespējas*
Tiešsaistē www.rta.lv

Vadītāja *Dr. oec. Elita Jermolajeva*

Problēmjaautājumi:

Kādi ir bremsējošie faktori straujākai Latgales reģiona izaugsmei un uzņēmējdarbības attīstībai?

Kādi reģionālā atbalsta instrumenti būtu nepieciešami, lai nodrošinātu mērķorientētu valsts atbalstu Latgalei?

Ko pašvaldības un valsts pārvalde var darīt, lai efektīvāk sadarbotos ar uzņēmējiem un mazinātu administratīvo slogu?

Viedokli:

Aldis Adamovičs, 12. Saeimas deputāts

Staņislavs Ratinskis, RSEZ SIA „LATSTAB” valdes priekšsēdētājs

Sandra Ežmale, RSEZ pārvaldes pārvaldniece

Stenda referāti aplūkojami visu konferences laiku, autoriem ir priekšroka diskusijās:

Māris Igavens (RTA) *Inovāciju barjeras Latvijā/ Inovāciju barjeras Latvijā*

Linda Sūniņa, Pēteris Rivža, Baiba Rivža (Latvijas Lauksaimniecības universitāte) *Latgales reģiona novadu attīstība un inovāciju efektivitāte*

Dmitrijs Oļehnovičs, Inta Ostrovska (DU) *Teritorijas viedās attīstības izpētes atziņu analīze Latgales reģionā*

Dzintra Iliško, Astrīda Skrinda, Anita Pipere (DU) *Žurnāli - „Skolotāju izglītības žurnāls ilgtspējai” (JTEFS) un „Diskurss un komunikācija ilgtspējīgai izglītībai” (DCSE), to ieguldījums reģiona ilgtspējīgai attīstībai/ The contribution of the Journals: JTEFS and DCSE on a sustainable development of the region*

Sandra Jonikāne (SIA „Rēzeknes ūdens”) *Latgales televīzijas sabiedrības (LTS) ietekme uz sabiedriskajiem procesiem Latvijā un Latgalē latgaliešu valodas popularizēšanā/ Latgolys televīzijas sabiedrības (LTS) ietekme iz sabiedriskajiem procesiem Latvijā i Latgalē latgaliešu valodas popularizēšanā*

Jānis Dīmanis, Jr. (Andriva Jūrdža fonds) *Rēzeknes kongresa 65 gadu atcere Amerikā*

Zane Cekula (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra, RTA) *Saimnieciskā darbība, amati un nodarbošanās veidi Latgales vietos*

Oskars Orlovs (RTA) *2016. gada kultūras balvas „Boņuks” nominantu darbu raksturojums literatūrā/ 2016. gada kultūras balvas „Boņuks” nominantu darbu raksturojums literatūrā*

14.00–15.00 Pusdienas

15.00–16.20 *Paralēls darbs sekcijās*

Latgales diskurss literatūras vēsturē (124. auditorija)

Vadītāji *Dr. philol. Ojārs Lāms, Dr. philol. Maija Burima*

15.00–15.40 Diskusija *Latgaliskais komponents mācību literatūrā un mākslas nozaru vēsturiskos pārskata izdevumos*

Tiešsaistē www.rta.lv

Vadītājs *Dr. philol. Ojārs Lāms*

Problēmjaautājumi:

Cik lielā mērā un kuros priekšmetos īpaši ir jāpārskata programmas, respektējot latgalisko komponentu? Skolotāja izvēle un atbildība, vai tie ir pietiekami argumenti, lai teiktu, ka reģionālais (latgalistikas) komponents tiek pasniegts pietiekami skolās jau šobrīd? Kā panākt, lai latgaliskais komponents ir iekļauts mācību programmās un grāmatās?

Viedokļi:

Dace Dalbiņa, Latviešu valodas aģentūras direktora vietniece
Imants Slišāns, Baltinavas vidusskolas direktors, LVLKSA valdes loceklis
Anna Vulāne, LU profesore

15.40–16.00 Latgales tēls latviešu literatūrā 20. gadsimta pirmajās desmitgadēs

Alīna Romanovska (DU)

16.00–16.20 Latgales krievu rakstnieka identitāte diasporā: Boriss Judins

Maija Burima, Žans Badins (DU)

Valodas un izglītības politikas jautājumi latgalistikā (214. auditorija)

Vadītāja *Dr. philol.* **Anna Stafecka**

15.00–15.20 Latgale poļu presē un vēstulēs 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā/ Латгалия в польской прессе и письмах конца XIX и начала XX века/

Dorota Kristina Rembiševska (Poļu Zinātņu akadēmija, Varšava)/ **Dorota Krystyna Rembiszewska** (Polish Academy of Sciences, Warszawa)

15.20–15.40 Mājas valoda: vienas poļu ģimenes piemērs Rēzeknē/ Домашний язык на примере одной из польских семей в Резекне

Kazimežs Sikora (Jagelonas Universitāte Krakovā)/ **Kazimierz Sikora** (Jagiellonian University in Kraków)

15.40–16.00 Zinātniskās pieredzes stāsti par Latgales cilvēkiem un valodām

Sanita Lazdiņa (RTA)

16.00–16.20 Ar neskaidru psihisku stāvokli saistītā latgaliešu leksika/ Ar neskaidru psihiskū stuovūkli saisteituo latgališu leksika

Sandra Ūdre (RTA)

Vēstures un komunikāciju diskurss latgalistikā (215. auditorija)

Vadītājs *Dr. habil. art., Dr. hist.* **Juris Urtāns**

15.00–15.20 Latgales Dziesmu svētku hronoloģija

Ēvalds Daugulis (DU)

15.20–15.40 Kordirigentu Terēzes un Staņislava Broku ieguldījums latgaliskās kultūrvides veidošanā Daugavpilī 20. gs. 60. gados/ Kora dirigentu Terezis i Staņislava Broku iģuļdejums latgaliskuos kulturvidis veiduošonā Daugovpilī 20. g. s. 60. godūs

Anna Rancāne (Rēzeknes novada pašvaldība)

15.40–16.00 Latgaliešu mūzikas raksturojums (2005–2016)

Ingars Gusāns (RTA)

16.00–16.20 Skrindu dzimtas muzejs – piemiņas un izglītošanās vieta plašām sabiedrības grupām

Ilze Ozoliņa (Skrindu dzimtas muzejs)

Latgales reģiona ekonomikas un uzņēmējdarbības attīstības iespējas (aktu zāle)

Vadītājs *Dr. sc. ing.* **Gatis Bažbauers**

15.00–15.15 Latgales meža resursu ilgtspējīgas izmantošanas izaicinājums

Dagnija Blumberga, Einārs Cilinskis, Indra Muižniece (RTU VASSI)

15.15–15.30 Sauleskalna ezerzeme Latgales attīstības perspektīvā

Uvis Suško (Latvijas Dabas fonds)

15.40–16.20 Diskusija *Dabas resursu izmantošanas iespējas Latgalē*

Tiešsaistē www.rta.lv

Vadītājs *Dr. sc. ing.* **Edmunds Teirumnieks**

Problēmjaudājumi:

Vai esošā dabas resursu apsaimniekošana un izmantošana ir ilgtspēja?

Kādu pienesumu biotehonomika spēj dot reģionālai attīstībai?

Vai un kā biomasas intensīvāka izmantošana ļautu veidot enerģētisko neatkarību?

Viedokli:

Ērika Ruskule, Rēzeknes reģionālās vides pārvaldes direktore

Dagnija Blumberga, RTU Vides Aizsardzības un siltuma sistēmu institūta direktore

Edgars Romanovskis, biedrība „Biomassas tehnoloģiju centrs” valdes loceklis

16.20–17.00 Kafijas pauze

17.00–18.30 *Paralēls darbs sekcijās*

Valodas un izglītības politikas jautājumi latgalistikā

Vēstures un komunikāciju diskurss latgalistikā

Latgales reģiona ekonomikas un uzņēmējdarbības attīstības iespējas

1917. gada Latgales kongresa vēsturiska un juridiska nozīme un loma Latvijas valstiskumā un Satversmē

Valodas un izglītības politikas jautājumi latgalistikā (215. auditorija)

Vadītājs *Dr. philol.* **Aleksejs Andronovs**

17.00–17.20 Latviešu diaspora Krievijā: Timofejevkas ciema piemērs

Aigars Lielbārdis (LU)

17.20–17.40 Reliģiskās kopienas saglabāšanas stratēģijas latgaliešu dzīves vietās (Krasnojarskas apgabala Pričulimskas reģiona piemērs)/ Стратегии сохранения религиозной общины в компактных поселениях латгальцев (на примере Причудымского региона Красноярского края)

Anna Dvorecka (Sibīrijas Federālā universitāte)/ **Анна Дворецкая** (Сибирский федеральный университет)

17.40–18.00 Latgaliskās saknes: no atklājuma pie atklājuma/ Латгальские корни: от поиска к поиску/

Romans Bondars (SIA „ALPE consulting”)/ **Роман Бондарь** (ООО «Альпе консалтинг»)

18.00–18.20 Latgales vecticībnieku kultūras mantojuma saglabāšana un attīstība 20. gadsimta 20.–30. gados

Maija Grizāne (DU)

Vēstures un komunikāciju diskurss latgalistikā (aktu zāle)

Vadītāja *Dr. phil.* **Māra Kiope**

17.00–17.20 Pasākumi Latgales informatīvās telpas stiprināšanai

Dainis Mjartāns (biedrība „Latgales tradicionālās kultūras centrs „Latgaļu sāta””)

17.20–17.40 Latgales kongresa simtgades tematiskās izstādes „Pāri sliekšnim” koncepcija

Kaspars Strods (Latgales Kultūrvēstures muzejs)

17.40–18.20 Diskusija *Latgaliešu valodas politika kultūras un plašsaziņas līdzekļu darbībā*

Tiešsaistē www.rta.lv

Vadītāja **Renāte Lazdiņa**, Latvijas Radio Latgales studijas vadītāja

Problēmjaautājumi:

Kas būtu jāmaina Latvijas kultūrpolitikā, lai latgaliešu valoda būtu arī teātra, kino, televīzijas valoda?

Kā panākt, lai Latgales muzejos, tāpat kā kopējā Latgales lingvistiskajā ainavā vairāk parādās latgaliešu valodas lietojums?

Kādas organizācijas, iestādes, NVO var veicināt latgaliešu valodas lietojumu, prestižu, popularitāti?

Viedokli:

Anna Egliena, Bronislavas Martuževas fonda RAKSTĪTĀJA valdes priekšsēdētāja

Aivars Mackevičs, *BalticTravelnews.com* direktors

Andrejs Svilāns, Valsts zinātniskā institūta „Nacionālais botāniskais dārzs” direktors

Ingemārs Vekteris, ReTV valdes priekšsēdētājs

Latgales reģiona ekonomikas un uzņēmējdarbības attīstības iespējas (105. auditorija)

Vadītāja *Dr. habil. sc. ing.* **Dagnija Blumberga**

17.00–17.15 Eitrofikācijas samazināšanas risinājumi, izmantojot Latgalē esošās makroaļģes biogāzes ražošanai

Francesco Romagnoli, **Karīna Bāliņa**, **Krišs Spalviņš** (RTU VASSI)

17.15–17.30 Energopārvaldības daudzveidības analīze. Iespējas Latgales reģionā

Līga Žogla (RTU VASSI)

17.30–17.45 Dūmgāzu kondensators Ludzas katlu mājā. Latgales veiksmes stāsts

Ivars Veidenbergs, **Edgars Vīgants**, **Jevgeņijs Seļivanovs**, **Ģirts Vīgants** (RTU VASSI)

17.45–18.00 Vēsturisko ēku energoefektivitātes paaugstināšana aukstajā klimatiskajā zonā

Anda Blumberga, **Edīte Kamendere**, **Reinis Purviņš**, **Agris Kamenders**, **Gatis Žogla**, **Dagnija Blumberga**, **Rūta Vanaga** (RTU VASSI)

18.00–18.15 Izaicinājumi atkritumu apsaimniekošanas sektorā: resursu atgūšanas potenciāls veselības aprūpes iestādēs

Jūlija Gušča (RTU VASSI)

18.15–18.30 Inženierzinātņu speciālistu sagatavošana un ietekme uz izaugsmi Latgalē

Ērika Teirumnieka (RTA)

1917. gada Latgales kongresa vēsturiska un juridiska nozīme un loma

Latvijas valstiskumā un Satversmē (105. auditorija)

Vadītājs *Mg. iur.* **Agris Bitāns**, zvērināts advokāts

- 10.00–10.10 Sekcijas atklāšana
Agris Bitāns (LU)
- 10.10–10.50 Latgales kongresa vēsturiskais konteksts
Ēriks Jēkabsons (LU)
- 10.50–11.30 Latgales politiskais konteksts starpkaru Latvijā
Valters Ščerbinskis (Latvijas Nacionālā bibliotēka)
- 11.30–11.50 1917. gada Latgales latviešu kongress: dalībnieki un aculiecinieku atmiņas
Henrihs Soms (DU)
- 11.50–12.05 Latgales kongresa lēmumu nozīme nākotnē/ Latgolys kongresa lēmumu nūzeime nuokūtnī
Arvīds Turlajs (Arendoles muiža)
- 12.05–12.30 Diskusijas, kopsavilkums
Pēteris Ziemeļis, sabiedrisks darbinieks
- 12.30–13.30 Pusdienas
- 13.30–14.15 Latgales kongresa valststiesiskā nozīmē latviešu nācijas un Latvijas valsts izveidē
Egils Levits (Eiropas Savienības tiesa)
- 14.15–14.45 Latgaliešu rakstu valodas lietojamības juridiskā dimensija
Arvīds Dravnieks (Tieslietu ministrija)
- 14.45–15.00 Baznīca un valsts
Mārtiņš Klušs (Balvu un Sprogu Romas katoļu draudze)
- 15.00–15.15 Satversmes 3. pants – jāievieš dzīvē vai jāizslēdz/ Satversmis 3. pants – juoivīš dzeivē ci juoizslādz
Juris Viļums (LR Saeima)
- 15.15–16.00 Diskusijas, kopsavilkums
- 17.00–17.40 Diskusija *Latgale kā ES ārējā robeža - drošības jautājumi* (124. aud.)
 Tiešsaistē www.rta.lv
 Vadītājs *Dr. sc. comm.* **Mārtiņš Kaprāns**

Problēmjaautājumi:

*Latgales sociālekonomiskā situācija kā drauds sabiedrības drošumspējai.
 Latgales etnolingvistiskā un kulturālā daudzveidība: saliedētības iespējas un riski.
 Latgales komunikatīvā telpa un Kremļa dezinformācija.*

Viedokli:

Andis Kudors, Austrumeiropas Politikas pētījumu centra izpilddirektors
Ieva Bērziņa, *Dr. sc. pol.*, Nacionālās Aizsardzības akadēmijas vadošā pētniece

Stenda referāti aplūkojami visu konferences laiku, autoriem ir priekšroka diskusijās:

Pēteris Poļaks (Latvijas Ģeogrāfijas biedrība, Latvijas Tūrisma gidu asociācija) *Latvijas valsts robežu izveide 1918.–1922. gadā*

Andra Zubko-Melne (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra) *Administratīvi teritoriālās reformas Latgales teritorijā (1917–2017)*

Artūrs Gaveika (RTA) *No Latgales latviešu kongresa līdz Latvijas suverenitātei*

Vitolds Zahars (DU), **Andris Strauts** (Latgales apgabaltiesa), **Līga Mazure** (RTA) *Latgales juristu devums Latvijas valsts dibināšanā, valstiskās neatkarības atjaunošanā un attīstībā*

18.30–19.30 NOSLĒGUMA PLENARSĒDE (aktu zāle)

Vadītāji **Ilga Šuplinska, Agris Bitāns**

18.30–18.50 Latgaliskās identitātes un latgaliešu valodas stiprināšana, sagaidot Latvijas valsts simtgadi/ Latgaliskuos identitatis i latgalīšu volūdys styprynošona, gaidūt Latvejis vaļsts symtgadi

Imants Slišāns (Baļtinovvys vydsškola, LVLKSA)

18.50–19.00 Kongresa lēmumu izpildes komisijas apstiprināšana

19.00–19.20 Rezolūcijas apstiprināšana

19.20–19.30 Organizatoru uzrunas: **Edmunds Teirumnieks** (RTA), **Līvija Plavinska** (LKB), **Arvīds Barševskis** (DU)

20.00 Noslēguma pasākums

TEZIS/ TĒZES

Sekceja

**„1917. GADA LATGOLYS KONGRESA
VIESTURISKUO I JURIDISKUO NŪZEIME I LŪMA
LATVEJIS VALSTISKUMĀ I SATVERSMĒ”**

Sekcija

**„1917. GADA LATGALES KONGRESA
VĒSTURISKA UN JURIDISKA NOZĪME UN LOMA
LATVIJAS VALSTISKUMĀ UN SATVERSMĒ”**

Artūrs Gaveika (Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija)
NO LATGALES LATVIEŠU KONGRESA LĪDZ LATVIJAS SUVERENITĀTEI

Atslēgas vārdi: *teritoriālā jurisdikcija, suverenitāte, Miera līgums, Latvijas-Krievijas robeža.*

1917. gada maijā Latgales latviešu kongresā pieņēma lēmumu: „Latgales, Vidzemes un Kurzemes latvieši ir viena tauta ar vienu valodu, un visiem ir jāapvienojas vienā valstī” (Vītiņš, 1993), ko varētu uzskatīt par vienu no pirmajiem nozīmīgākajiem Latvijas suverenitātes paziņojumiem teritoriālā kontekstā.

Tautu pašnoteikšanās tiesībās svarīgs ir teritoriālās jurisdikcijas princips, kuru tā laika perioda tiesību zinātnieks Verners Vītiņš raksturo tā: „Teritoriālās jurisdikcijas princips dod valstīm tiesības nepieļaut savā teritorijā tādus aktus, kas varētu radīt kaitējumu otrai valstij. Valsts vara ir nedalāma, t. i., visas valsts teritorijas robežās un daļās iedarbojas tikai viena augstākā valsts vara bez kādas citas valsts iejaukšanās”.

1919. gadā Latvija vēl netika atzīta „de jure” Rietumu lielvalstu starpā, jo pat pēc Tautu Savienības izveidošanās tika cerēts, ka tiks atjaunota boļševistiskā Krievija un Latvija tiks inkorporēta Krievijā. Sākotnējo Latvijas valsts austrumu robežu noteica pēc Latvijas Brīvības cīņām (1918–1920), kad Padomju Krievijas karaspēku atspieda uz austrumiem Latvijai vēlamā attālumā. 1920. gada 30. janvārī Maskavā starp karojošām pusēm tika noslēgts pamiera līgums, kas noteica, ka abu valstu karaspēki ieņem līgumā noteiktās demarkācijas līnijas. Pēc šo līniju apraksta redzams, ka Latvija jau noteikusi aptuveno valsts austrumu robežu, kura galvenokārt iet pa lielākām un mazākām upēm, purviem, kā arī šķērso ezerus. Šķiet, ka Latvija, slēdzot šo pamiera līgumu, paredzēja, kādas grūtības tai sagādās sargāt austrumu robežu, un tādēļ noteica demarkācijas līniju pa dabas veidotiem šķēršļiem.

Pirmā starptautiskā vienošanās par Latvijas robežu ar Padomju Krieviju bija 1920. gada 11. augusta miera līgums. Tāpēc tikai pēc Miera līguma noslēgšanas ar Krieviju zuda formālais šķērslis tam, lai Rietumu lielvalstis Tautu Savienībā atzītu Latviju „de jure”, kas arī notika 1921. gadā. Miera līguma ar Krieviju 2. pantā teikts: „Izejot no Krievijas Sociālistiskās Federatīvās Padomju Republiku pasludinātajām visu tautu tiesībām uz brīvu pašnoteikšanos, neizņemot pat pilnīgu atdalīšanos no valsts, kuras sastāvā tās ietilpst, un ievērojot Latvijas tautas noteikti izsacīto gribu uz patstāvīgu valsts dzīvi, Krievija bez ierunām atzīst Latvijas valsts neatkarību, patstāvību un suverenitāti un labprātīgi un uz mūžīgiem laikiem atsakās no visām suverēnajām tiesībām, kuras piederēja Krievijai attiecībā uz Latvijas tautu un zemi”. Šī līguma 3. pants noteica valsts robežu ar Krieviju, pēc kura Latvijā ietilpa arī Abrenes apgabals. Līgums faktiski bija kompromiss, kurš kopumā iezīmēja etnogrāfiskam principam atbilstošu robežu, izņemot nelielo Pitalovas iecirkni, kur latvieši jau sen bija mazākumā, bet uz kuru Latvija uzstāja ekonomisko (dzelzceļa mezgls) un, kā toreiz teica, stratēģisku (robežas iztaisnošana) motīvu dēļ.

Ēriks Jēkabsons (Latvijas Universitāte)
LATGALES KONGRESS: VĒSTURISKAIS KONTEKSTS

Atslēgas vārdi: *nacionālā atmoda, nacionālās minoritātes, Pirmais pasaules karš, Latgale.*

19. gadsimtā Latgalē līdzās latviešu nacionālās konsolidācijas procesam vērojami arī citi ar nacionālo grupu veidošanos saistīti procesi, turklāt līdzīgi kā Baltkrievijā, Lietuvā un Polijā, veidojas ievērojama iedzīvotāju grupa, kura dažādu apstākļu iespaidā neapzinās savu nacionālo piederību, vienlaikus skaidri apzinoties piederību katolicismam.

Referātā tiks pievērsta uzmanība apstākļiem, kas to ietekmēja, parādot līdzīgo un atšķirīgo plašāk, ne tikai Latgales kontekstā. Latgales situācija, raksturojot iedzīvotāju nacionālo pašapziņu, vispusīgi aplūkota 19. gadsimta otrajā pusē un 20. gadsimta sākumā: vispārējā situācija Latgales zemnieku un Latgales latviešu kontekstā, atšķirības nacionālās pašapziņas izpausmēs dažādās Latgales daļās, rusifikācija un tās sekas, poļu sacelšanās un poļu muižniecības raksturojums un ietekme, katoļu Baznīcas loma, latviešu nacionālā atmoda u. c. Pētījumā šie nacionālo pašapziņu ietekmējošie faktori ir skatīti Pirmā pasaules kara, 1917. gada Krievijas notikumu (revolūcija, boļševiku apvērsums u. c.) un vācu okupācijas laikā 1918. gadā, kā arī starpkaru periodā Latvijas Republikā.

Pētījumā ir īsumā aplūkota Latgales sabiedriskā, politiskā, nacionālā situācija 19. gadsimta otrajā pusē un 20. gadsimta sākumā. Īpaša vērība veltīta Latgales latviešu situācijai nacionālās atmodas kontekstā, attiecībām ar poļu un krievu etniskajām un vienlaikus sociālajām grupām, baltkrievu minoritātes fenomenam Dienvidlatgalē un tās lomai – nozīmei.

Mārtiņš Klušs (Balvu un Sprogu Romas katoļu draudze)
BAZNĪCA UN VALSTS

Atslēgas vārdi: *garīdznieki Latgalē, Baznīca, Latgales kongress, Latoijas valsts.*

Vēstures plūsmā Baznīca bieži ir bijusi iejaukta politikā. Tā tas bija arī pirms 100 gadiem, kad daudzi garīdznieki kā delegāti piedalījās Latgales kongresā, bija kongresa sagatavotājos. Valsts daudzkārt ir centusies izmantot reliģiju savtīgos nolūkos, un arī Baznīcas vadītāji dažkārt ir tiekušies pēc laicīgās varas. Tad Baznīcai ir nācies nožēlot šādu reliģijas un politikas sajaukšanos. Arī šodien dažkārt var vērot mēģinājumus izmantot teoloģiskus argumentus politisku mērķu sasniegšanai.

Nepieciešamie elementi, kas veido valsts struktūru, ir: cilvēku kopiena, teritorija un vara. Vissvarīgākais valstiskuma elements ir iedzīvotāji. Valsts kā cilvēku veidojums, kas izriet no savstarpējām attiecībām un relācijām, parādās vēlākā cilvēces vēsturiskās attīstības fāzē.

Nedrīkstētu aizmirst, ka arī citādi domājošiem var būt taisnība. Evaņģēlijs nedod konkrētas politiska rakstura vadlīnijas, tāpēc arī Baznīcas vadība izvairās no tās reliģiskās autoritātes iespējamās izmantošanas šai jomā. Nedrīkst aizmirst Jēzus ieteikumu, ka civilai varai jāatdod sava tiesa un Dievam tas, kas Viņam pienākas. Šo ieteikumu nedrīkstētu pārprast. Ja pasaule un Dieva valstība ir atšķirīgas, tad tās nav šķirtas. Kristīgā sociālā mācība atzīst neatkarību daudzās dzīves nozarēs, kā politikā, ekonomikā, mākslā, zinātnē, sportā. Tā, piemēram, ekonomika attīstās bez Baznīcas, tomēr svarīgumu nezaudē arī tikumības redzes viedoklis, kurā noteikšana un kompetence ir Baznīcai. Vatikāna II koncils stingri norāda uz laicīgo realitāšu autonomiju, bet tas nenozīmē, ka šīs realitātes nebūtu pakļautas tikumības likumam. Kas attiecas uz politiku, tad pamatjautājumos Baznīcai ir tiesības un pienākums izteikt savu morālo viedokli.

Ar savu priekšlasījumu vēlos akcentēt valsts lomu cilvēka un baznīcas dzīvē. Atklāt, kā darbojas LR Satversmes 19. punkts: „Ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Baznīca ir atdalīta no valsts.”

Egils Levits (Eiropas Savienības tiesa)
LATGALES PIRMĀ KONGRESA VALSTSTIESISKĀ NOZĪME

1. 20.gadsimta sākumā latgalieši (Latgales latvieši) gandrīz trīs gadsimtus (kopš 1629. gada) bija *atrauti* no pārējo (Baltijas) latviešu politiskās, sociālās un tiesiskās dzīves vides. Kamēr pārējā Latvijas teritoriju un tur dzīvojošos latviešus ietekmēja vācu protestantisma kultūrtelpa, tikmēr Latgales latviešus ietekmēja poļu katoliskā kultūrtelpa. 19. gadsimta otrajā pusē arvien intensīvākā krieviskošana vairāk skāra Latgales latviešus, kamēr Vidzemes un Kurzemes latviešus no tās zināmā mērā pasargāja Baltijas provinču vāciskā autonomija.

2. Tomēr, neraugoties uz šīm atšķirībām, nacionāli-kulturāli latviešu tauta savā būtībā saglabāja savu *vienotību*, kura balstījās uz valodas un kultūras *līdzību*. Arī reliģiskais dalījums atšķirībā no daudzām citām Eiropas valstīm šo objektīvo kopību nespēja būtiski ietekmēt.

3. Šī reālā valodas un kultūras līdzība, principiālā iespēja, kaut arī ar nelielām grūtībām, saprast vienam otru, 19. gadsimta otrajā pusē veicināja *nacionālās vienotības apziņas* izkristalizēšanos – kā Baltijas latvieši, tā Latgales latvieši sāka sevi apzināt kā *vienu – latviešu – tautu*.

4. Šai nacionālās vienotības apziņai 20. gadsimta sākumā pievienojās *politiskā apziņa*, t. i., apziņa, ka *latviešu tauta ir politisks subjekts* ar savām prasībām. Sākotnēji šīs prasības vēl tika izvirzītas atsevišķi, taču ar pietiekoši skaidri apziņu, ka tās ir paralēlas.

5. Pirmais Latgales kongress *politiski un organizatoriski finalizēja* šo abu latviešu tautas daļu „*saaugsmes*” procesu, kas idejiski, pamatojoties uz valodas un kultūras līdzību, daļēji arī vēstures līdzību un ignorējot reliģisko dalījumu, bija sācies jau agrāk. *Tā ir Pirmā Latgales kongresa paliekošā vēsturiskā, politiskā un tiesiskā nozīme.*

6. Vispirms jau pienācīgi ir jānovērtē fakts, ka Latgales kongress ir nevis biedrības vai sabiedriska sapulce, bet gan *pārstāvniecība*. Pārstāvniecība nav vairs tikai civilās sabiedrības veidojums, bet ir jau valstiski politisks veidojums. Tā delegātus ievēlēja pagasti. Bez tam bija arī atsevišķu sociālo grupu pārstāvji (strēlnieki, ārpus Latgales dzīvojošo latgaliešu pārstāvji u. c.). Mazākumtautību, kā arī Vidzemes un Kurzemes pārstāvji uz kongresu bija uzaicināti kā viesi.

7. Tātad te ir runa par *latgaliešu kā latviešu nācijas daļas pārstāvniecību*, t. i., *valstiski politisku struktūru*. Kā tāda tā pieņēma *formālu lēmumu*, ka Kurzemes, Vidzemes un Latgales latvieši ir viena tauta ar savām politiskajām prasībām – tobrīd autonomu Latviju demokrātiskas Krievijas sastāvā.

8. Kongress bija *demokrātiska pārstāvniecība*, kas tikai veidots no „*apakšas uz augšu*”: vēlēti delegāti – kongress – kongresa ievēlētā Latgales Pagaidu zemes padome. Faktiski kongress sevi konstituēja kā Latgales novada *priekšparlaments*.

9. Kongress kā demokrātiska Latgales latviešu politiska pārstāvniecība līdz ar to pieņēma *divus vēsturisku lēmumus*:

Pirmkārt, ka *latvieši ir viena tauta*, viena nācija ar savām tiesībām un prasībām, kuras ietvaros latgalieši patur savu valodas, kultūras un reliģisko savdabību.

Otrkārt, ka Latgale kā Latgales latviešu zeme veidos *vienu valstiski politisku vienību* kopā ar Vidzemi un Kurzemi – *Latviju*.

10. Līdz ar to Latgales kongress *valstiski* ir licis *pamatu Latvijai* tādā teritoriālā formā, kādu mēs to kopš tā laika pazīstam. No Latgales kongresa lēmuma izriet Latvijas teritorijas sastāvs, kā tas vēlāk noteikts Satversmes 3. pantā, un tātad arī Latvijas austrumu robeža. Latgales kongress ir „*apvienojis latviešu zemes*”, kā tas ir teikts Satversmes ievadā.

11. Šie kongresa lēmumi par vienotu nāciju un vienotu valsti nedaudz vēlāk īstenojās Latvijas valsts kā kopējās latviešu nācijas nacionālas valsts izveidē. Šie lēmumi tātad ir „*iegājuši*” Latvijas valsts pamatos un *Satversmes negrozāmajā kodolā*.

12. Kongress ir noformējis valststiesiski negrozāmo uzstādījumu, ka *latgalieši vienlaikus ir latvieši*. Tādēļ visos politiskos dokumentos, Satversmē un likumos, kur ir runa par latviešiem, šis jēdziens iekļauj arī latgaliešus. Latgaliešu valodas un kultūras savdabība ir latviešu nācijas bagātība un valstiski atbalstāma.

Pēteris Poļaks
LATVIJAS VALSTS ROBEŽU IZVEIDE 1918.–1922. GADĀ

Atslēgas vārdi: *Latvijas valsts robeža, Latvijas un Krievijas Miera līgums.*

Latvijas valsts robeža atdala Latvijas Republikas sauszemes un ūdeņu teritoriju, tās zemes dzīles un gaisa telpu no kaimiņvalstīm un neitrālajiem Baltijas jūras ūdeņiem.

1920. gada 11. augustā Rīgā tika parakstīts Latvijas un Krievijas miera līgums. Parakstītā līguma otrajā pantā teikts: „(..) Krievija bez ierunām atzīst Latvijas valsts neatkarību, patstāvību un suverenitāti”.

Praktiski Latvijas un Krievijas robeža bija stratēģiskā līnija, līdz kurai aizgāja Latvijas atbrīvošanas armija. 1920. gada miera sarunās notika šīs līnijas izlīdzinājums. Kārļa Ulmaņa vienaldzības pret Latgali un latgaliešiem un valdības nenoteiktās politikas dēļ netika panākta Opočkas, Sebežas un Drisas apriņķu latviešu apdzīvoto teritoriju – 4912 km² platībā – pievienošana Latvijai.

1921. gada 26. janvārī notika Latvijas „de jure” atzīšana Parīzē. 1921. gada 22. septembrī Latviju uzņēma Tautu Savienībā.

Jau 1921. gada 11. janvārī sanāca pirmā jauktā Latvijas-Krievijas robežas komisijas sēde. Robežas izveidošanas laikā tika noturētas 63 kopsēdes un 30 apakškomisijas sēdes. Robežas garums no Latvijas-Igaunijas-Krievijas robežu saskares punkta bija 328 verstis jeb 349,91 km. Pa upēm robeža pieņemta pēc 1922. gada gultnes.

1935. gada 26. martā tika pieņemts Latvijas Republikas likums par valsts robežu apsardzību. LR likums par robežu apsardzību atbilda tā laika Eiropas valstu robežlikumu standartiem un apstiprināja starptautiski atzītās Latvijas valsts robežas.

1990. gada 20. decembrī tika pieņemts likums par valsts robežu. 1992. gada 9. jūlijā LR AP pieņēma lēmumu par valsts robežas atjaunošanu ar Krieviju un Igauniju.

Tagadējais Latvijas-Krievijas robežas garums: Alūksnes rajonā 45,53 km, Balvu rajonā 91,26 km un Ludzas rajonā 138,80 km. Kopā Latvijas-Krievijas robeža ir 275,59 km.

Inese Runce (Latvijas Universitāte)
KONGRESS RĒZEKNĒ: CEĻĀ UZ LATVIJAS VALSTI

Atslēgas vārdi: *Latgales kongress, Francis Trasuns, katoļu Baznīca, garīdzniecība, valsts.*

Eiropas valstu vēsturē vienmēr ir pastāvējušas atšķirīgas kultūras kopienas, kas lielākoties bāzējas reģionos. Kultūras kopienām var būt sava atšķirīga valoda, cita reliģija vai konfesionalitāte, atšķirīga vēsture un kultūras tradīcijas, kas liek pamatus citādībai un veido spēcīgu un vitālu reģionālo identitāti.

Pirmā pasaules kara laikā, sabrūkot lielajām Eiropas impērijām un mainoties ģeopolitiskajai situācijai, Eiropas reģionālo identitāšu vēsture, un nereti šie reģioni, būdami kultūras ziņā atšķirīgi, ir kļuvuši par svarīgu elementu un katalizatoru nacionālu valstu veidošanās procesā.

Īpaši šeit ir jāizceļ Latgales loma un nozīme neatkarīgas un demokrātiskas valsts veidošanās procesā. Latvijas nacionālais valsts vēstures tapšanas naratīvs nav iedomājams bez reģionālās vēstures naratīva integrēšanas un akceptēšanas, tas nozīmē bez Latgales kongresa procesa un rezultātu nozīmes akcentēšanas.

Referātā ir aplūkoti šādi Latgales kongresa tapšanas un sagatavošanas vēstures aspekti:

1. Latgales kongresa idejas ģenēze laikmeta notikumu kontekstā, īpaši akcentējot Pirmā pasaules kara norisi un Eiropas impēriju sabrukuma laiku: 1914.-1918. g.
2. Latvijas politisko partiju un intelektuālo aprindu attieksme pret Latgales apvienošanu ar pārējo Latviju, un kongresa sagatavošanu.

Henrihs Soms (Daugavpils Universitāte)
1917. GADA LATGALES LATVIEŠU KONGRESS: DALĪBNIKI
UN ACULIECINIEKU ATMIŅAS

Atslēgas vārdi: *Latgales kongress, vēstures avoti, kongresa dalībnieki.*

Kongresā piedalījās ap 350 dalībnieku, no tiem 232 delegāti ar balsstiesībām. Svinīgajā gājienā piedalījās ap 20 – 30 tūkstošu atbalstītāju. Kongresa otrās dienas divās fotogrāfijās fiksēti 117 Franča Trasuna viedokļa atbalstītāji un 72 Franča Kempa piekritēji. Pēc nemierīgās pirmās dienas mājās aizbrauca vairāki dalībnieki. Kongresa dalībnieku saraksts nav saglabājies. Kongresa gaita netika stenografēta. Pieņemtās rezolūcijas tika iesniegtas redkolēģijai (Valerija Seile, Vladislavs Rubulis u. c.), kura 1917. gada 15 (28).maijā, 17 dienas pēc kongresa, rezolūcijas pilnībā publicēja „Latgolas Pagaidu Zemes Padūmes Ziņojumā“. Līdz tam laikraksts „Drywa“, „Jaunais Vārds“, „Brīvais Strēlnieks“ publicēja atsevišķas rezolūcijas un sniedza pārskatu par to saturu.

Iespējams, ka arhīvu fondos Latvijā un ārpus tās ir iegūluši pagastu delegātu vēlēšanu protokoli. Līdz šim pētnieki nav izmantojuši arhīvu liecības. Šī apstākļa dēļ nozīmīgi ir tā laika preses materiāli un kongresa aculiecinieku atmiņas. Vēstures avotu analīze pašlaik ļauj atpazīt vairāk nekā 60 kongresa dalībniekus. Šo personu loku iespējams paplašināt, ja sarakstā iekļauj kongresa organizācijas komisijas locekļus un kongresā izveidotās Latgales Pagaidu zemes padomes locekļus (36 personas), kuru dalība kongresā nav dokumentāli pierādīta.

Vēstures literatūrā Rēzeknes kongresu mēdz saukt par baznīckungu kongresu. 1917. gadā mūsdienu Latgales teritorijā bija 66 katoļu draudzes. Ja katra draudze uz kongresu virzīja savu pārstāvi, tad katoļu garīdznieku īpatsvars nevarēja būt lielāks par ceturto daļu (66 no 232). Daži pētnieki uzskata, ka kongresā piedalījies ap 30 garīdzniekiem. Precīzākas ziņas par garīdznieku dalību kongresā var iegūt, pētot draudžu prāvestu biogrāfijas.

Nozīmīgākās tā laika publikācijas par kongresa norisi ir laikrakstā „Līdums“, „Drywa“, „Jaunais Vārds“, „Liauzu Bolss“, „Brīvais Strēlnieks“. Pēc šīm publikācijām iespējams rekonstruēt tā laika norises Rēzeknē, arī kongresa gaitu. „Jaunais Vārds“ (1917, 5., 6., 10. maijs) ir minējis 17 dalībnieku uzvārdus. Laikraksts „Drywa“ (1917, 1. maijs) norāda, ka kongresā bija pieteikušies 30 runātāji, bet uzvārdi nav minēti.

Atmiņas par Latgales kongresu ir uzrakstījuši vairāki dalībnieki – Francis Kempis, Juris Pabērzs, Jānis Rubulis, Jāzeps Rancāns, Pēteris Lazdāns, Jānis Velkme. Lielākā daļa no tām rakstītas krietnu laiku pēc 1917. gada kongresa. Piemēram, J. Velkme atmiņas rakstījis jau mūža nogalē. Savukārt J. Pabērza atmiņas publicētas kongresa 10. gadadienā 1927. gadā. Tas ļāva autoram kritiski izvērtēt kongresa diskusijas, izsakot simpātijas F. Kempa nostājai. F. Kempis kongresa iespaidus atainojis 20 gadus pēc notikušā – kultūrvēsturiskajā apcerējumā „Latgales likteņi“ (1938). Viņa versijā noteicēji Rēzeknes kongresā bijuši garīdznieki un visapkārt valdījusi eiforija, kas nav ļāvusi izdiskutēt novadam svarīgos jautājumus vēl pirms kongresa.

Latgales kongresa norises analizējuši pētnieki Miķelis Bukšs, Alfrēds Goba, Pēteris Pudulis, Tadeušs Puisāns, Staņislavs Škutāns, Ādolfs Šilde u. c., kā arī trimdas un Latvijas sabiedriskie darbinieki. Tajos dominē kongresa pieņemto lēmumu un to īstenošanas izvērtējums. Mazāk ir ziņu par pašu kongresu 1917. gadā.

Valters Ščerbinskis (Latvijas Nacionālā bibliotēka)
LATGALES POLITISKAIS KONTEKSTS STARPKARU LATVIJĀ

Atslēgas vārdi: *Latgale, latgalieši, politika, politiskās partijas, ideoloģijas.*

Pētījumā ir aplūkota Latgales politiskā vide starpkaru Latvijā (20. gadsimta. 20.–30. gados). Pētījuma mērķis ir izsekot latgaliešu politisko organizāciju darbībai, raksturojot to līdzdalību politiskajos procesos nacionālā līmenī, to politisko ideoloģiju, taktiku un stratēģiju, pieņemot lēmumus parlamentā.

Visu demokrātijas laikposmu valsts parlamentā ir bijušas pārstāvētas politiskās partijas, kuras veidotas ar uzdevumu pārsāvēt Latgales un latgaliešu intereses nacionālā mērogā. Neraugoties uz 15. maija autoritārā apvērsuma radītajām izmaiņām, arī 20. gadsimta 30. gadu otrajā pusē vairāki latgaliešu politiskie darbinieki turpināja atrasties politiskajā elitē un zināmā mērā ietekmēt politisko lēmumu pieņemšanas procesu.

Lai saprastu latgaliešu politisko spēku iespējas un dinamiku, kontekstuāli ir aplūkots Latvijas politiskais spektrs, kas ļauj konkretizēt Latgales politisko organizāciju darbības praktiskos un teorētiskos aspektus. Tēmas izklāstā pievērsta uzmanība atsevišķu politisko spēku darbībai, evolūcijai, kā arī atsevišķu nozīmīgāko politiķu rīcībai un uzskatiem.

Sīkāk ir aplūkots konservatīvais, liberālais virziens, kā arī sociālisti un latgaliešu nacionālisti, viņu politiskās organizācijas, nozīmīgākie līderi. Priekšlasījumā aplūkota arī latgaliešu politiķu darbība pēc 15. maija apvērsuma, analizētas viņu iespējas lēmumu pieņemšanas procesos, kā arī provizoriskā pretdarbība autoritārajai politikai.

Arvīds Turlajs (Arendolis muiža)
LATGOLYS KONGRESA LĀMUMU NŪZEIME NUOKŪTNĒ

Atslāga vord: *Latgolys kongress, ideja, eisteneiba, īspieja.*

Latgolys kongresa lāmums; „Mes, Latgolys latviši, apsavinuodamīs ar Kūrzemis un Vydzemis latvišim, paturēsīm sovu pošvaļdeibu, pylnu pašnūteikšonys tiseibu volūdys, ticeibys, bazneicys, školu un saimisteibys, kai arī zemis jautuojumā.“

Latgolys kongress izveiduoja Latgolys zemis padūmi. 1917. goda 30. juli Latvejis apgobolu Zemis padūmu puorstuovu kongress Reigā lēme, ka Latveja sastuov nu Kūrzemis, Vydzemis un Latgolys, kotram apgobolam ir sova pošvaļdeiba, nu apgobolim saīt Latvejis Saeima; vītejuos pošvaļdeibys priškā ir Zemis padūme un valde. Latvejis Saeimai ir lykumdūšonys tiseibys vyspuorejūs Latvejis vaicuojumūs. 1917. goda 17. novembrī tyka izveiduota Latvejis Pagaidu Nacionaluo padūme, kura tyka atzeita storptautyski „de facto“.

1918. goda 18. novembrī Kārļa Ulmaņa „Tautys Padūme“ ūtru raizi pasludynoj Latvejis naatkareibu. Latgolys Zemis padūmis lāmumi teik ignorāti. Privātīpašuma tiseibu naivēruošona izraisa pilsūņu karu Latvejā. Teik slāgts slapyns pamīrs un mīra leigums ar Padūmu Krīveju. Latvejis Republikys Satversmē Latgolys tiseibys iz pošvaļdeibu, volūdu, školom un zemi teik ignorātys. K. Ulmaņa diktaturys cālūni un tuos ītekme uz Latgolu. Latgolys tiseibu aizstuovu darbeiba padūmu i nacistyskuos okupacejis laikā. Pādejūs godūs LR pijamtī lykumdūšonys akti, kuri ir pretrunā ar Latgolys 1917. goda kongresa lāmumim.

Nūteikta Latgolys administrativuo teritoreja ar sovu pošvaļdeibu, nūteikšonu volūdys, izgleiteibys, saimisteibys un zemis vaicuojumūs ir garants Latgolys ekonomiskai atteisteibai. Lai varātu realizēt Latgolys tiseibys, kurys nūsaceja Latgolys kongress un apstyprynuoja puorejī Latvejis nūvodi, lykumdūšonys ceļā juomaina LR Satversme. LR Satversmei juosabolsta na iz partejom, bet iz Zemis padūmem, kurys īvielej Saeimu.

Juris Vilums (Latvejis Republikys Saeima)
SATVERSMIS 3. PANTS - JUOĪVĪŠ DZEIVĒ CI JUOIZSLĀDZ

Atslāga vuordi: *Satversme, regioni, ekonomika.*

Latvejā asam planavuošonys dokumentu raksteišonys „čempioni“. Pieteits ir daudz i gona smolkai – vaļsts atteisteibys plani, regionu programys, vaļdeibu reiceibys plani, ministreju darbeibys pamatnūstuoðnis, regionu reformys, pošvaļdeibu apvīnuošonys, puorrūbežu sadarbeibys programys i t. t. Ratai kuram nu itim dokumentim ir skaidra struktura atbylstūši Latvejis Republikys Satversmē iraksteitajam 3. pantam: „Latvejis vaļsts teritoreju storptautyskūs leigumūs nūšaceitajūs rūbežūs sastuoda Vydzeme, Latgola, Kūrzeme i Zemgale“. Redziņš, ka vaļsts konstitucejis 3. pants ir tikai liriska atkuope, tikai kai poruods viesturei i folklorai, nav objektivs.

Lai kuru vaļsts ci pošvaļdeibu kūpeiigi izstruoduotu dokumentu vārtūs, ir svareigi jimā redzēt sasaisti ar Latvejis vaļsts pamata lykumu – ekonomiskūs ruodeituoju statistika, vaļsts istuožu darbeibys struktura, pošvaļdeibu sadarbeiba, vaļsts budžeta sadale, pat Kulturkapitala fonda darbeiba i c. – tam vysam ir vajadzēigs skaidrys regionals kontrolis grizums i attīceigs koordiniešonys mehānisms.

Vydzemei, Latgolai, Kūrzemei i Zemgalei vys vēļ nav eisti styprys puorstuovņiceibys vaļsts puorvaļdis strukturā. Kotrai vaļsts istuodei ir sovs, strukturvīneibu izvītuojumā baļsteits, īdalejums (Ziemeļaustrumvydzeme, Dīnvydrītumkurzeme, Vydslatgola i tml.) i ratai kod itaidi atseviški radeitī „regioni“ sakreit ar cytys istuodis kabinetūs izdūmuotuo īdalejuma rūbežim.

Nav Satversmē ni Lelūs piļsātu asociacejis, ni Latvejis Pošvaļdeibu savīneibys, ni 109 nūvodu, ni rajonu, ni Baļtejis jūrys pikrastis ci Austrumu pīrūbeža regiona, ni „Reigys storptautyskuos konkurētspejis“, nav tī ari nikuo par „9+21“ atteisteibys centrim.

Pyrma „padsmīt“ godu tyka izveiduotys regionu atteisteibys agenturys, paralelai ar lykumu tyka aizvastys regionu atteisteibys padūmis, kas niu jau montoj nūšaukumu „planavuošonys regions,“ ?. Itymā vierzīnī dareitais, koč i napiļneigs, vysvaira tyvojās jiedziņam regionaluo atteisteiba, koč ari planavuošonys regionim pavysam navīglai „izsist vītu zam saulis“ (skaiti – vaļsts budžeta i Eiropys fondu gūdeiga sadalejuma).

1917. godā Latgolys kongresūs i piec tam ari Satversmis sapuļcē tyka runuots par regiona autonomūs funkceju saglobuošonu ci pošpuorvaļdi. Juoatzeimej, ka tūlaik i niu terminu „autonomeja“ lītoj ar cytaidu nūzeimi. Par „separatīsmu“ vysaidu olūtu ībaidātajim pruotim ir juoatguodynoj, ka niu jau vaļsts lykumdūšonā iraksteitys i uzskaitēitys „pošvaļdeibu autonomuos funkcejis“, i tys nav radejs nikaidu draudu Latvejis drūšeibai.

Kū precizuok i skaidruok nūšaceisim regionu vītu iz pīršku, tū vīgluok rysynojamys byus daudzys vaļsts problemys, tymā skaitā ekonomiskuos. Stypri regioni ir styprys Latvejis vaļsts pamats!

Andra Zubko-Melne (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra)
**ADMINISTRATĪVI TERITORIĀLĀS REFORMAS
LATGALES TERITORIJĀ (1917–2017)**

Atslēgas vārdi: *administratīvi teritoriālās reformas, pagasti, ciemi, apriņķi, rajoni, novadi.*

Reģionālā politika un teritoriālā statistika Latvijas teritorijā gadu gaitā ir mainījusies ļoti strauji, administratīvi teritoriālais iedalījums parasti ļoti cieši ir bijis saistīts ar valsts saimniecisko dzīvi. Administratīvi teritoriālais iedalījums pamatā tiek radīts valsts pārvaldei, galvenokārt politisko un ekonomisko jautājumu risinājumiem.

Mūsdienās arvien sarežģītāk ir saprast, kur ir Latgales robežas. Ja salīdzina Latgales robežas 1917. gadā un pašreizējā Latgales plānošanas reģiona robežas, tad var redzēt, ka Latgale savu teritoriju ir atdevusi gan Vidzemes plānošanas reģionam, gan Zemgales plānošanas reģionam, bet liela daļa Sēlijas, šobrīd ir Latgales plānošanas reģiona teritorijā. 100 gadu laikā ir bijušas daudzas izmaiņas administratīvi teritoriālajā iedalījumā: atsevišķas teritorijas gan pievienotas, gan nodalītas no Latgales etnogrāfiskās teritorijas. Kopā Latgales teritorijā laika posmā no 1917. gada līdz 2017. gadam ir pieņemti vairāk kā 150 normatīvie akti par administratīvi teritoriālā iedalījuma maiņām, un administratīvi teritoriālās vienības nosaukumu izmaiņām. Šajā laika posmā mainījies arī administratīvais iedalījums.

1917. gadā Latgales teritorija bija iedalīta Vitebskas guberņas 3 apriņķos, kuros bija 50 pagasti un 3 pilsētas. **1937. gadā** Latgalē bija 4 apriņķi, 71 pagasts un 14 pilsētas, **1957. gadā** Latgale bija iedalīta 14 rajonos, kuros ietilpa 198 ciemi, 2 strādnieku ciemati un 12 pilsētas. **1977. gadā** Latgale bija iedalīta 6 rajonos, 141 ciemā, 4 pilsētciematos un 13 pilsētās. **1997. gadā** iedalījums bija 6 rajonos, kuros ietilpa 139 pagasti, 2 republikas nozīmes pilsētas, 4 rajonu nozīmes pilsētas un 8 mazpilsētas. **2017. gadā** Latgales teritorijā ir 19 novadi un 2 republikas nozīmes pilsētas.

Sekceja
**„LATGOLYS DISKURSS LITERATURYS
VIESTURĒ”**
Sekcija
**„LATGALES DISKURSS LITERATŪRAS
VĒSTURĒ”**

Raimonds Briedis (Latvijas Kultūras akadēmija)
LATGALES MOTĪVS PĒCKARA GADU CENZŪRĀ UN LITERATŪRĀ

Atslēgas vārdi: *Latgale, Latgales motīvi, cenzūra, poētiskie stereotipi.*

Latgales motīvi latviešu literatūrā ir klātesoši kopš 19. gadsimta. Tie akcentē citādo dzīvesveidu, atšķirīgos cilvēkus un kultūras pieredzi. Latgales savdabību no iekšēja skatupunkta tēlo Latgales autori gan latgaliski, gan latviski tapušajā daiļliteratūrā līdz 1944. gadam. 20. gadsimta 30.–40. gados latviešu un latgaliešu literatūrā Latgales tēls ir kolorīts un daudzveidīgs, īpaši izcelta novada vēsturiskā attīstība un tradīciju savdabība.

Pēc Otrā pasaules kara latviešu (padomju) literatūrā Latgale ir gan klātesoša, gan izstumta. Latgales savdabību, valodu, tradīciju un vēsturi publiskajā informatīvajā telpā pēckara gados neitralizē Latgales autoru grāmatu, literatūras par Latgali un tās vēsturi izņemšana no publiskajām bibliotēkām. Cenzūras dokumenti fiksē atsevišķus gadījumus, kad aizliegumam pakļauti Latgales autoru darbi vai izteikumi par Latgali. Vēsturiskajos apcerējumos latgaliskās tēmas sastītas ar pagātni (akcentējot sociāli pazemota cilvēka statusu, ekonomisko atpalicību) un tās pārvarēšanu jaunajā padomju iekārtā.

Lai arī pēckara gados latgaliski tiek izdotas atsevišķas avīzes, kalendārs, taču tie paliek latviešu lasītāju uzmanības perifērijā un lielākoties ir informatīvi, un jaunu tēlu veidošanos tie nesekmē. Latgales motīvi latviešu literatūrā galvenokārt saglabājas jau iepriekš izveidotos poētiskajos stereotipos, kas visbiežāk tiek izmantoti rituāli *augstajos* žanros, reprezentējot Latgali līdztekus Vidzemei un Kurzemei. Prozā īpaša uzmanība tiek pievērsta katoliskajai tradīcijai, katoļu baznīcu un ticību pakļaujot antirelīģiskās propagandas uzbrukumiem.

Savdabīgi, ka Latgale un latgaliskais, tostarp valoda, saglabājas prozas perifērijā (epizodiski personāži, atsevišķas situācijas), īpaši daiļdarbos, kas telpiski paliek ar Latgali nesaistīti. Latgaliskajā identitātē pēckara gadu latviešu literatūrā tiek izcelti atsevišķi jau iepriekš literatūrā izmantoti elementi, slāpējot to daudzveidību un savdabību.

Wojciech Browarny (University of Wrocław),
Piotr Zazula (Rēzekne Academy of Technologies)
**GEOPOLITICS AND GEOPOETICS IN STANISŁAW KOLBUSZEWSKI'S
BALTIC ESSAYS**

Keywords: *Stanisław Kolbuszewski, Baltic States, geopolitics, geopoetics, travel writing.*

The paper discusses Stanisław Kolbuszewski's essays devoted to the capitals of the Baltic States (*W stolicach państw bałtyckich*, Poznań 1939) that the author visited in the 1930s. Kolbuszewski's aim was to familiarize the Polish reader with modern Lithuania, Latvia, and Estonia as seen through the eyes of a (friendly) stranger. The authors of the paper focus on the geopolitical and geopoetic ideas implicit in Kolbuszewski's account of his travels to Riga, Tallinn and Kaunas, searching for the connections between geographic space, culture, civilization, history, traditions and the collective memory. What seems particularly intriguing about Kolbuszewski's report is the dynamic interplay between the personal perspective of "the Other" and the numerous historical affinities between Poland and the Baltic states modifying that "otherness."

Maija Burima, Žans Badins (Daugavpils Universitāte)
LATGALES KRIEVU RAKSTNIEKA IDENTITĀTE DIASPORĀ:
BORISS JUDINS

Atslēgas vārdi: *Boriss Judins, Daugavpils, diasporas literatūra.*

Boriss Judins dzimis Daugavpilī 1949. gada 7. februārī. Vēl mācoties skolā, no 1964. gada līdz 1966. gadam aizsācis savas darba gaitas kā masu kultūras pasākumu organizētājs Daugavpils dzelzceļnieku klubā. No 1966. gada līdz 1970. gadam studējis Daugavpils Pedagoģiskā institūta Filoloģijas fakultātē filoloģiju un vēsturi (no 1970. gada – neklātienē). No 1969. gada līdz 1970. gadam naktīs strādāja par virpotāju un celtna vadītāja palīgu. 1970.–1971. gadā un 1973. gadā strādāja Rīgā par krievu valodas un literatūras skolotāju. 1973. gadā tika iesaukts obligātajā dienestā padomju armijā, pēc tam strādāja Daugavpilī par komjauniešu instruktoru. 1975.–1977. gadā strādāja par Daugavpils dzelzceļnieku kluba direktoru, vienlaikus veicot arī scenārista, režisora un citus pienākumus. No 1977. gada līdz 1988. gadam veica tehniskus darbus Daugavpils Ķīmiskās šķiedras rūpnīcā, iesaistoties dažādu Daugavpils kultūras iestāžu darbā kā pasākumu režisoru, Jautro un asprātīgo kluba scenāriju autors u. c. No 1988. gada līdz 1993. gadam, turpinot kultūras ievirzes projektu izpildi dažādas Daugavpils kultūras iestādēs, darbojies labiekārtošanas birojā par gravētāju. 1993. gadā pievērsies privātajai uzņēmējdarbībai.

1995. gadā kopā ar ģimeni emigrēja uz ASV, Ņujorku, un pašlaik dzīvo Filadelfijā, Ņūdžersijas štatā. B. Judinam īsi pēc ierašanās Amerikā sākās nopietnas veselības problēmas, kas liedza viņam strādāt algotu darbu. Jau dzīvojot Daugavpilī, B. Judins pievērsās literārai jaunradei. Smagā eksistences situācija Amerikā mudināja viņu no jauna un ar lielāku intensitāti pievērsties rakstniecībai un sadarboties ar ASV, Vācijas, Francijas, Krievijas, Ukrainas, Kazahstānas periodiskajiem un tīmekļa izdevumiem. Boriss Judins ir „ОПЛИТА” (Amerikas Krievu rakstnieku apvienības) biedrs. Laikposmā no 2003. līdz 2011. gadam ir izdotas septiņas B. Judina grāmatas, pēdējos divos gados iznākušas divas digitālās grāmatas.

Īpaša vieta B. Judina mākslinieciskajā apziņā pieder dzimtajai pilsētai Daugavpilij un Latgales reģionam. Tas izpaužas visos mākslas žanros, kuros rakstnieks ir reprezentējies: dzejā, prozā, glezniecībā. B. Judina tekstos implicīti izteikti daudzi autobiogrāfiski motīvi, saklausāmi ļoti personiski un intīmi motīvi.

Diasporas literatūrā principiāla kategorija ar būtisku nozīmi ir telplaiks un tā organizācija mākslinieciskajā tekstā. To nosaka dzimtenes un mītnes zemes vēsturiskā, sociālā un kultūras realitāte, kas determinē emigranta identitātes izjūtu. Izplatīta stratēģija diasporas autoru vēsturē – iekapsulēties pagātnes atmiņās, pārvērtēt tās, sniegt pagātnes notikumiem jaunu interpretāciju no savu tekstu un savas uzturēšanās vietas skatpunkta. Tagadne diasporas autoru darbos biežāk marķēta kā noklusētais, svešais, nepieņemamais.

Romāns „Jukusi pilsēta” (Город, который сошел с ума) pirmo reizi tika publicēts 2005. gadā, Vācijā, žurnālā «Зарубежные записки», un pēc diviem gadiem izdots Maskavā. B. Judins izvēlas savu dzimto pilsētu, lai reprezentētu padomju pilsētas modeli „Brežņeva laikmeta” beigās. Romāns „Jukusi pilsēta” – tas ir romāns farss, kurā autoram svarīgi atainot ideoloģizētas padomju pilsētas modeli un tā sabrukuma cēloņus. Gandrīz visi romāna segmenti tiek pakļauti karnevāliskiem elementiem.

Ieva Kalniņa (Latvijas Universitāte)
CEĻŠ UZ LATGALIEŠU LITERATŪRU 20. GADSIMTA 90. GADOS

Atslēgas vārdi: *latgaliešu literatūra, 90. gadi, valodas un poētikas meklējumi.*

20. gadsimta 90. gados Latvijas Republikā notika arī latgaliešu literatūras atjaunotne. Tas ir pakāpenisks process, 2001. gadā Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta (turpmāk – LFMI) veidotajā „Latviešu literatūras vēsturē”, rakstot par dzeju 90. gados, Ieva E. Kalniņa atzīst: „jau diezgan ierasti, ka dzeju var lasīt latgaliešu rakstu valodā”.

Jaunākajos pētījumos par latviešu literatūru 20. gadsimta 90. gados ir vērojama dažāda to autoru attieksme pret latgaliešu literatūru: Guntis Berelis tās atmodu neiekļauj jauno latviešu literatūras parādību uzskaitījumā, LFMI pētnieku rakstos tikai I. E. Kalniņa, rakstot par 90. gadu dzejas parādībām, starp ventiņiem un lībiešiem, nosauc Oskaru Seikstu, Annu Rancāni, Andri Vējānu, Osvaldu Kravali; savukārt apskatā par prozu un drāmu latgaliešu literatūra nav pieminēta. 2007. gadā publicēts apcerējums „Versija par...Latviešu literatūra 2000–2006”, kur dzejas raksturojumā Māris Salējs iekļauj latgaliešu dzejniekus citu latviešu autoru vidū, tā Valentīns Lukaševics un Juoņs Ryučāns kopā ar Kārli Vērdiņu, Martu Pujātu veido raksturīgu tendenci – stāstus dzejā u. c. Citu žanru raksturojumā latgaliešu literatūra nav pieminēta arī šajā izdevumā.

Rakstot Latvijas Universitātes Humānāro zinātņu fakultātes jauno „Latviešu literatūras vēsturi”, kas domāta ārzemju lasītājiem, ir iecerēts 90. gadu literārā procesa raksturojumā akcentēt kopīgās latviešu un latgaliešu literatūras atjaunotnes tendences: trimdas arhīvu atgriešanās, Marijas Andžānes u. c. latgaliski rakstošu autoru darbu publicējumi, pirmās latgaliešu literatūras antoloģijas. Postmodernisma raksturojumā iecerēts iekļaut latgaliešu literatūras kolorītākā autora Oskaru Seikstu darbu vērtējumu. Atjaunotās Latvijas Republikas literatūras raksturojumā būtu jāakcentē īpašā latgaliešu valodas un literatūras situācija Latvijas kultūrtelpā.

Salīdzinot 20. gadsimta 90. gadu un 21. gadsimta latgaliešu literatūru, 90. gadi ir ceļš uz latgaliešu literatūras nostiprināšanos Latgales kultūrtelpā, bet 21. gadsimtā latgaliešu un latviešu literatūra veido kopējās literatūras tendences.

Sigita Kušnere (Latvijas Universitāte)
LATGALIEŠU LITERATŪRAS VIETA LATVIEŠU LITERATŪRAS VĒSTURĒ –
TRADĪCIJA UN PERSPEKTĪVAS

Atslēgas vārdi: *literatūras vēsture, latgaliešu literatūra, pētniecība.*

Lielākajā daļā dažādos laikposmos tapušos latviešu literatūras vēstures pētījumos – gan viena autora, gan autoru kolektīvu izstrādātajos – latgaliešu literatūrai pievērsts salīdzinoši maz vērības. 19. gadsimta nogalē un 20. gadsimta sākuma darbos tas lielākoties saistīts ar drukas aizliegumu izdevumiem latgaliešu valodā (izdevumiem, kurā lietots antikvas, t. i., latīņu rakstu veids). Vēlākos periodos (gan brīvvalsts laikā, gan padomju okupācijas gados) – ar nepietiekamu informētību, dažkārt arī ar politiskas situācijas diktētu apzinātu ignoranci.

Uzmanību koncentrējot uz 19. gadsimta beigu un 20. gadsimta sākuma literārajiem procesiem, autoriem un nozīmīgiem darbiem un to aplūkojumu latviešu literatūras vēstures pētījumos, atklājas, ka vien nelielu ieskatu latgaliešu grāmatniecības un avīžniecības situācijā sniedz, piemēram, Teodors Zeiferts savā fundamentālajā pētījumā „Latviešu rakstniecības vēsture. 2. un 3. daļa” (1923, 1925) vai Jānis Niedre darbā „Latviešu literatūra. 2. daļa” (1953), īsas apceres iekļautas arī autoru kolektīva pētījuma sējumos, kas veikts Luda Bērziņa virsredakcijā, – „Latviešu literatūras vēsture” (1935–1937). Turpretim vidusskolām domātajos latviešu literatūrvēstures darbos (Vilis Plūdons „Latvju literatūras vēsture vidus skolām. 1. un 2. daļa” (1927, 1929), Roberts Klaustiņš „Latviešu rakstniecības vēsture” (1907)) latgaliešu literatūra praktiski netiek pieminēta. Tai nepievēršas arī Andrejs Upīts darbā „Latviešu jaunākās rakstniecības vēsture. 1885–1910” (1911). No tā var secināt, ka 20. gadsimta pirmajā pusē attieksme pret latgaliski rakstīto literatūru ir neviennozīmīga, konceptuāli to pilnā mērā neiekļaujot skatījumā uz latviešu literatūras attīstības procesiem.

Padomju okupācijas gados tapušajā apjomīgajā „Latviešu literatūras vēsturē” (1.–6. sēj., 1956–1963) iekļauti vairāku latgaliešu rakstnieku portretējumi, piemēram, Andriņa Jūrdža (*Andryvs Jūrdžs*) un Pītera Miglinīka (2. sēj., 1963), tomēr tie nesniedz pietiekamu pārskatu par aplūkotā laikposma latgaliešu literatūras īpatnībām un attīstību.

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas tapušajos literatūras vēstures darbos uzmanību latgaliešu literatūrai neveltī nedz trīs sējumos izdotās „Latviešu literatūras vēstures” veidotāji (zin. vad. Viktors Hausmanis, 1998–2001), nedz, piemēram, Guntis Berelis monogrāfiskajā pētījumā „Latviešu literatūras vēsture. No pirmajiem rakstiem līdz 1999. gadam” (1999).

Nerodot gana plašu iekļāvumu latviešu literatūras vēstures apcerējumos, dažādos laikposmos tomēr veikti atsevišķi pētījumi par latgaliešu literatūru – Janīnas Kursītes, Vitolda Valeiņa, Alberta Sprūdža, Miķeļa Bukša u. c. pētnieku darbi. Pētījumā tiek aktualizēts jautājums: vai un kādā veidā latgaliešu literatūru sastatīt un sinhronizēt ar latviešu literatūras vēstures posmiem, tendencēm, iekļaut vispārējā literatūras vēstures notikumu apskatā.

Ojārs Lāms (Latvijas Universitāte)

AUSTRUMLATVIJA TAUTISKO ROMANTIĶU ĢEOTELPISKAJĀ POĒTIKĀ

Atslēgas vārdi: *Austrumlatvija, Vitebskas latvieši, jaunlatvieši, tautiskais romantisms, vides, telpas un dabas tēlu sintēze.*

19. gadsimtā latviešu pirmās rakstnieku un kultūras darbinieku paaudzes, kuras savā daiļradē un darbībā pievērsās Latvijas tēla un latviešu kopīgās pasaules konstruēšanai, ģeotelpiskajā priekšstatos par Latviju uzmanību pievērs tādai ģeogrāfisko vietu un vides modeļu izvēlei, kuri Latvijas koptēlā ļauj ieraudzīt arī Austrumlatviju.

Austrumlatvijas latviskumam un vienlaikus nošķirtībai no pārnovada un tās pārvarēšanas iespējām uzmanību jau pievērs jaunlatvieši (Krišjānis Valdemārs, Atis Kronvalds). Austrumlatvijas piederību kopīgai latviešu ģeogrāfiskajai telpai uzsvēr arī pirmie pašu latviešu veidotie ģeogrāfiskie apraksti (Matīss Siliņš). Objektīvu iemeslu dēļ gan īsta pārnovadu sakļaušanās vienotā jaunlatviskā centieni straumē ir apgrūtināta. Tomēr Latviju konstruējošajā literatūras praksē Austrumlatvijas tēlojums drīzāk ir dots iekļaujoša, ne aizmirstoša vai izslēdzoša moda tvērumā. Reģiona kultūrvēsturiskai savdabībai uzmanība netiek pievērsta, bet tas notiek tāpēc, ka orientācija ir uz ideālu telpu, ko iezīmē senvēstures un iezīmīgi dabas marķieri, kam ir diezgan universāls raksturs. Rietumu romantiskajā tradīcijā smeltie paraugi saplūst ar dzimtajos novados un tēvzemes apceļojumos vēroto, kopumā radot salāgotu un skaistuma cauraustu ainavu.

Savdabīgu kopīgu Latvijas telpu iespējams ieraudzīt tautisko romantiku Ausekļa un Andreja Pumpura darbos, kur Latvijas tēls veidojas kā īpašs ideālās un reālās telpas savienojums, ko iezīmē seno hroniku materiālos minētas vietas – Beverīna un Jersika, kā arī upes, kas vienlaikus šķir un vieno, – Daugava un Aiviekste, un ģeogrāfiskā ainava, lauku darbu norises, mitoloģiski priekšstati un tautasdziesmu poētika. Receptijas aspektā, iespējams, ne viss kopīgi potenciālais kā tāds arī spēj īstenoties.

Tomēr Tēvija, Latvija, Daugavas krasti tiek tēloti, izmantojot tādus dabas un telpas nojēgumus, kas caur tiem konstruēto vidi ļauj uztvert kā savējo ikvienā novadā, ja vien šādai sajūtai par šķērsli nekļūst valodas īpatnību barjera.

Sandra Meškova (Daugavpils Universitāte)
**ANITA LIEPA UN LATGALE: RAKSTNIEKA GEOKULTŪRVĒSTURISKĀ
POZICIONĒJUMA ASPEKTI**

Atslēgas vārdi: *nacionālais, reģionālais, Daugavpils, Latgale.*

Mūsdienu literatūrzinātnē būtisks aspekts ir rakstnieka daiļrades recepcija un ar to saistītie rakstnieka pozicionējuma, pašpozicionējuma un to institucionalizācijas jautājumi, kas skar literatūrkritiku, izdevējdarbības finansēšanas politiku, literāro pārvaldību, reklāmu, pašreklāmu u. tml.

Šajā pētījumā paredzēts pievērsties jautājumam par rakstnieka pozicionējumu viņa, resp., viņas, dzīves un daiļrades vietas ģeogrāfiskajā, politiskajā, kultūras un vēsturiskajā kontekstā, kas saistās ar rakstnieka reģionālo, nacionālo, kultūras utt. identitāti, kā piemēru izmantojot mūsdienu latviešu rakstnieces Anitas Liepas daiļradi. A. Liepas piemērs rāda, ka šim jautājumam ir daudz problemātisku aspektu, ka rakstnieka pozicionējums var būt stratēģisks, savukārt pašpozicionējums – izaicinošs vai korigējošs. Tas ir cieši saistīts ar reģionālo, nacionālo, kultūrpolitiku, uztverot rakstnieku kā šīs politikas aizsācēju, īstenotāju, virzītāju.

Prozaīķe, Latvijas Rakstnieku Savienības biedre A. Liepa (dz. 1928), divdesmit grāmatu autore, pašpozicionējas kā Daugavpils rakstniece, intervijās norādot, ka viņai būtu grūti citādi precizēt savu identitāti, jo ģimenes saknes aptver visus Latvijas reģionus, turklāt tēva izcelsme nāk no prūšiem, taču Daugavpils ir viņas dzimtā pilsēta un vieta, kur viņa vienmēr atgriezusies pēc garākiem vai īsākiem citviet pavadītiem dzīves posmiem. Daugavpils ir plaši tēlota A. Liepas daiļradē, īpaši viņas dokumentālajos un autobiogrāfiskas ievirzes prozas darbos, taču arī daiļprozā. Šajos darbos Daugavpils toposs iegūst bipolāru izvērsumu: no topogrāfiski un hronoloģiski precīzi dokumentētas vides līdz poētiski un subjektīvi sedimentētai telpas kategorijai. Taču, lai arī rakstniece dēvē Daugavpili par Latgales pilsētu (autobiogrāfijā „Skaida dzīves atvarā” krājumā „11 dažādi spalvasbrāļi”, 2000), tomēr Daugavpils statuss Latgalē, tāpat kā Latvijā kopumā, ir visai ambivalents. Ne visi Daugavpili dzīvojošie un radošie autori tiek uztverti kā latgaliešu kultūrai piederīgi, jo noteicošais faktors šai ziņā ir valoda. Tādējādi ir diskutējams jautājums, vai un cik būtisks reģionālas kultūras definēšanai ir ģeogrāfiskais un kultūrvēsturiskais faktors. Saistībā ar A. Liepu īpaši jāatzīmē Latgales tēlojums viņas dokumentālajā romānā „Ekshumācija” (1990), kur nodaļās „Radžu aka” (nodaļas ar identisku nosaukumu romāna 2. un 3. daļā) latgaliskais simbolizē ģimenes un dzimtas pirmsākumus un dziļāko un svētāko identitātes pamatu. Latgaliskais – gan vides, gan personāžu tēlojumā – izpaužas arī citos A. Liepas darbos.

Alīna Romanovska (Daugavpils Universitāte)
LATGALES TĒLS LATVIEŠU LITERATŪRĀ 20. GADSIMTA
PIRMAJĀS DESMITGADĒS

Atslēgas vārdi: *Latgale, reģionālisms, latviešu literatūra, identitāte.*

Pētījumā tiek analizētas Latgales tēla semantikas un struktūras īpatnības latviešu daiļliteratūras tekstos, kas veidoja pirmos priekšstatus par Latgali. Nosacīts apskatīto tekstu tapšanas laika posms ir no 1910. līdz 1930. gadam, īpašu uzmanību pievēršot darbiem, kas tika publicēti Latvijas valstiskuma dibināšanas laikā un prezentē pirmos mēģinājumus veidot latviešu literatūrā Latgales tekstu. Izpētes objekts ir Antona Austrīņa, Ādolfa Ersa, Kārļa Skalbes, Jāņa Jaunsudrabiņa darbi, kas varēja ietekmēt Latvijas iedzīvotāju priekšstatus par Latgali. Latgales naratīva izpēte 20. gadsimta pirmo desmitgažu latviešu daiļliteratūrā šajā pētījumā tiek uzskatīta par Latgales reģionālās identitātes izpētes veidu, kas ļauj noteikt reģionālās identitātes rādītājus, kas tiek veidoti, izmantojot skatījumu no centra uz perifēriju.

Lai atklātu Latgales tēla veidošanās likumsakarības latviešu daiļliteratūrā, par papildu informācijas avotu tiek izmantoti pētāmā laika latviešu periodiskā sastopamie dati par Latgali un latgaliešiem. Periodiskajos izdevumos („Baltijas Vēstnesis“, „Bals“, „Austrums“, „Zemkopis“ u. c.) iekļautā informācija ne tikai iezīmē plašāku kontekstu un atspoguļo Latvijas teritorijas informatīvajā telpā pieejamās ziņas par Latgali, bet arī prezentē nacionālās un reģionālās identitātes veidošanās specifiku. 20. gadsimta pirmo desmitgažu Latvijas periodiskie izdevumi atspoguļo Latvijas sabiedrībā eksistējošo Latgales kā „atpalikušas“ telpas tēlu un pretrunīgos mēģinājumus mainīt Latvijas iedzīvotāju stereotipus par Latgali un latgaliešiem.

Latviešu rakstniekiem Latgales telpas tēlojumā ir vērojamas individuālas dominantes, piemēram, Ā. Erss pievēršas atmiņas un vēstures aspektam, A. Austrīņš tiecas izprast Latgales būtību ar raksturu un vides tēlojuma palīdzību, K. Skalbe akcentē redzētā pretrunīgumu utt. Tomēr visā tekstu un skatījumu dažādībā ir iespējams definēt kopīgus Latgales reģionālās identitātes rādītājus. Viens no svarīgākajiem ir reģionālā ainava, kurai ir pretrunīgs raksturs: dabasskati ir mierīgi, harmoniski un apbrīnojami, tomēr ēkas, veidojot saikni ar senatni, nereti reprezentē stagnāciju, sociālo un ekonomisko atpalicību.

Neatņemama Latgales telpas īpatnība ir katoļticība, kuras izpausmes arī tiek vērtētas neviennozīmīgi: tā apliecina dziļu Latgales iedzīvotāju garīgumu, bet akla ticība rada tumsonību. Lai atklātu Latgales specifiku, latviešu autori nereti pievēršas Latgales iedzīvotāju kā kultūras reprezentantu tēlojumam. Nozīmīgs reģionālās identitātes elements ir latgaliešu valoda, kas veido neatkārtojamu telpas kolorītu un spilgti raksturo Latgales iedzīvotājus.

Laika aspektā Latgales reģionālā identitāte lielākā mērā ir saistīta ar pagātņi, tās pārdzīvojumu tagadnē un projicēšanu nākotnē. Tas nosaka Latgales kultūras konservatīvismu. Minētie Latgales identitātes rādītāji – dabas ainava un arhitektūra, katoļticība, iedzīvotāju rakstura īpašības, valoda, vēsture un atmiņa – galvenokārt veido pozitīvu, harmonisku Latgales tēlu 20. gadsimta sākuma – 30. gadu latviešu daiļliteratūrā, kas ir pretrunā ar tā laika oficiālo diskursu.

Viesturs Vecgrāvis (Latvijas Universitāte)
**LATGALISKAIS LATVIEŠU DZEJĀ PĒC OTRĀ PASAULES KARA: DAŽAS
 PĀRDOMAS PAR KOPIĢO UN ATŠKIRĪGO NACIONĀLĀS IDENTITĀTES
 ASPEKTĀ**

Atslēgas vārdi: *latviešu dzeja, latgaliskais, novadnieciskais un vispārlatviskais, Andris Vējāns, Marta Bārbale, Pēteris Jurciņš, Anna Rancāne, liriskais pārdzīvojums.*

1. Latgaliskas izcelsmes dzejnieki Latvijā pēc Otrā pasaules kara gandrīz visi savu liriku publicēja literārajā valodā. Tam pamatā lielākoties bija padomju ideoloģijas kanons, kurā principiāli tika ignorēts novadnieciskais un reģionālais, tajā skaitā – arī latgaliešu valoda.

2. Taču norisa arī pretējs process. Latgales dzejnieki, kas debitēja, sākot ar 50. gadu vidu, domājams, apzināti par savas lirikas valodu izvēlējās kopnacionālo valodu, tā izteikti paplašinādami savas dzejas recipientu loku, vienlaikus pārmantojot 30. gadu otrās puses latviešu lirikā aktualizēto novadniecisko piesaisti un „uzturot spēkā” elēģiski romantizētu un „patosētu” liriskā pārdzīvojuma ekspresivitāti, kā arī morālo kritēriju sakralizētu izjūtu. Padomju sistēmas apstākļos līdz pat Atmodai Latgales dzejnieku lirikā trūkst baznīcas kā svētuma koncepta, to lielākoties aizstājot ar zemkopju darba ētikas un dabas norišu poetizāciju, dzimtā novada skaistuma un humānistisko vērtību cildinājumu.

3. Talantīgākie latgaliskas cilmes dzejnieki – Andris Vējāns, Marta Bārbale, (sākot no 50. gadiem), Pēteris Jurciņš (no 60. gadiem) un Anna Rancāne (no 80. gadiem) – savā romantiskajā pasaules izjūtā lirisko pārdzīvojumu atklājuši romantizētā ekspresijā ar elēģisku refleksiju ievirzi un dažkārt ar publicistiskas ievirzes pārdomām un aicinājumiem.

4. A. Vējāna un M. Bārbales lirikai raksturīgs kolorīts dabas un cilvēka dzīves norišu tēlojums. Novadnieciskais viņu dzejā atklājas kā pietāte pret paaudžu iedibinātām ētiskām (visupirms) un estētiskām kvalitātēm, kā dzimtā novada „patosēts” atainojums, turpinot „tēvzemes lirikas” tradīciju. Nereti viņu lirikā aktualizēts cilvēka jaunradītāja patoss. A. Vējāna dzejā īpaši nozīmīgi ir dzimtā novada gleznains tēlojums un Latgales pagātnes kultūras darbinieku veikuma atklāsme.

5. P. Jurciņa lirikā latgaliskais atklāts gan kā drastiski humorpilns skatījums uz sadzīves norisēm un cilvēku rīcību, gan kā pietāte pret iepriekšējo paaudžu dzīves vērtībām, gan arī kā intīmi iejūtīgs dzimtā novada un tā simbolizētu faunas reāliju cildinājums. Tieši P. Jurciņa lirikā latgaliskais visspilgtāk akcentēts komikas izgaismojumā.

6. A. Rancānes liriku raksturo gan pietāte pret ētiskiem ideāliem un to akcentēšana, gan tradīciju akceptēšana, kas uzsvēta kā piederības sajūta dzimtai un mājām, novada valodai un sakrālajām vērtībām. A. Rancānes dzejas centrā ir cilvēka harmoniskuma un stabilitātes meklējumi. Ļoti būtisks ir katolicisma (plašāk – kristīgā humānisma) vērtību, Dieva apziņas kā cilvēku morāliskos kritērijus veidojoša elementa uzsvēruma. Dzejnieces lirikas intonatīvo centru veido romantismam raksturīga ideāla ticība un atbildības sajūta, emocionāli spriegi apliecinot vispārcilvēciskas vērtības, kuru sakņojums rodams dzimtajā novadā.

7. Kopumā četru raksturoto Latgales dzejnieku literārajā valodā rakstīta lirika marķēta kā savdabīgs latviskās identitātes spilgtas novadnieciskas mentalitātes apliecinājums.

Sekceja

**„LATGOLYS REGIONA EKONOMIKYS I
UZJIEMIEJDARBEIBYS ATTEISTEIBYS VAREIBA”**

Sekcija

**„LATGALES REĢIONA EKONOMIKAS UN
UZNĒMĒJDARBĪBAS ATTĪSTĪBAS IESPĒJAS”**

Anda Blumberga, Edīte Kamendere, Reinis Purviņš, Agris Kamenders, Gatis Žogla, Dagnija Blumberga, Ruta Vanaga (Rīgas Tehniskā universitāte, Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūts)

VĒSTURISKO ĒKU ENERGOEFEKTIVITĀTES PAAUGSTINĀŠANA AUKSTAJĀ KLIMATISKAJĀ ZONĀ

Atslēgas vārdi: *energoefektivitāte, siltināšana no iekšpuses, vēsturiskās ēkas, higrotermālie procesi.*

Latvija un tajā skaitā Latgale ir bagāta ar ēkām, kuras celtas pirms Otrā pasaules kara un ir būtiska pilsētu un lauku teritoriju ainavas sastāvdaļa. Taču, salīdzinot ar mūsdienu energoefektivitātes prasībām, to enerģijas patēriņš un ietekme uz klimata pārmaiņām ir liela. Viens no tehniskajiem risinājumiem, kuru var izmantot ēkās, kuru siltināšana no ārpuses nav pieļaujama, ir ēku siltināšana no iekšpuses. Lai gan ir pieejami dažādi materiāli un tehnoloģiskie risinājumi, ēku siltināšana no iekšpuses prasa daudz lielāku uzmanību veltīt higrotermālajiem procesiem sienas iekšienē, detalizēti analizējot siltuma un mitruma pārvietošanos un uzkrāšanos materiālos. Kļūdaini risinājumi var radīt būtiskus bojājumus ārsienās, t. sk. materiālu degradāciju sasalšanas-atkušanas ciklu ietekmē un pelējuma sēnes veidošanos konstrukcijā.

Pētījuma galvenais mērķis ir noteikt, kādi higrotermālie procesi notiek vēsturisko ēku ārsienās kritiskajās vietās aukstajā klimatiskajā zonā, izmantojot ūdens tvaiku necaurlaidīgu siltumizolāciju, ūdens tvaiku daļēji caurlaidīgu siltumizolāciju un kapilāri aktīvu siltumizolācijas materiālu. Pētījumā veikta higrotermālo procesu modelēšana ar dinamisko modelēšanas rīku *Delphin*.

Pētījums tapis Valsts pētījumu programmā „LATENERGI” un projektā „RiBuild”.

Dagnija Blumberga, Einārs Cilinskis, Indra Muižniece (Rīgas Tehniskā universitāte, Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūts)

LATGALES MEŽA RESURSU ILGTSPĒJĪGAS IZMANTOŠANAS IZAICINĀJUMS

Atslēgas vārdi: *bioresursi, inovatīvs produkts ar augstu pievienotu vērtību, ilgtspējīga attīstība.*

Latgales lielākais dabas resurss ir meži, jo 40% no tās teritorijas aizņem mežu zemes. Lai gan mežu resursi ir atjaunojams resurss, izturēties pret šo resursu nedrīkst nesaimnieciski, jo meži neatjaunojas tik ātri kā lauksaimniecības kultūraugi, tie ir nozīmīga ekosistēma bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un absorbē būtisku daudzumu CO₂.

Latgalē, tāpat kā citur Latvijā, vērojama tendence lielu daļu apaļkoksnes eksportēt, nevis izmantot uz vietas produktu ar augstu pievienoto vērtību ražošanai un lielāka ekonomiskā un sociālā labuma gūšanai un ražošanai. Meža nozares kopējais ieguldījums pievienotajā vērtībā valstī ir tikai 5,9%, neraugoties uz to, ka tās īpatsvars IKP (faktiskajās cenās) ir apmēram 62%.

Latgalē ir visi priekšnosacījumi, lai meža biomasu izmantotu kā inovatīvu produktu, kas:

- nes pēc iespējas lielāku sociālo un ekonomisko labumu valstiskā līmenī,
- rada ekodizaina principiem atbilstošu produktu,
- ļauj ievērot ilgtspējības principus un racionālu dabas resursu izmantošanu.

Šobrīd meža biomasu daudzviet izmanto kurināmā (malkas un šķeldas) ražošanai, kas ir produkts ar zemu pievienoto vērtību. No meža biomasas iespējams iegūt ne tikai klasiskos koksnes produktus (piemēram, būvmateriālus, mēbeles, sadzīves priekšmetus) un kurināmo, bet pat pārtikas izejvielas (piemēram, glikozi, cieti, ksilānu), zivju un dzīvnieku barību, tekstilizstrādājumus un plašu klāstu ķīmisko savienojumu. Tikai no koku mizas iespējams iegūt vairāk nekā 150 vērtīgu ķīmisko savienojumu.

Īpaša vērība meža resursu ilgtspējīgai izmantošanai pievērsta tieši pēdējo gadu laikā sakarā ar bioekonomikas idejas un principu aktualizāciju. Šobrīd tiek izstrādāta Latvijas Bioekonomikas stratēģija. Rīgas Tehniskās universitātes Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūtā, noslēdzot līgumu ar AS „Latvijas Valsts meži“, pabeigts meža resursu izmantošanas pētījums. Izpētes mērķis bija izvērtēt valsts iespējas izmantot meža biomasu inovatīvu produktu ar augstu pievienoto vērtību ražošanai un noteikt, kuriem produktiem ir augstākais komercializācijas potenciāls Latvijā. No meža biomasas atlasīti 44 produkti, par kuriem bija pieejama pietiekama informācija, lai analīze būtu pilnvērtīga. Inovatīvie produkti tika sagrupēti un vērtēti pa šādām nozarēm: pārtikas rūpniecība, enerģētikas sektors, tekstilrūpniecība, biokompozīti un biomateriāli un citas nozares.

Latgales plānošanas reģionā ir savas kokapstrādes uzņēmējdarbības tradīcijas, tomēr vienlaikus pastāv augsts bezdarba līmenis un liels pašnodarbināto īpatsvars, kas liecina, ka trūkst darba devēju. Latgales Speciālās ekonomiskās zonas likums un infrastruktūras atbalsta mehānismi, loģistikas priekšrocības iezīmē Latgales perspektīvas inovatīvas, uz eksportu orientētas bioekonomikas attīstībai.

Pētījums tapis Valsts pētījumu programmā „LATENERGI“.

Sandra Ežmale (Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija,
Rēzeknes Speciālās ekonomiskās zonas pārvalde)

RĒZEKNES SEZ – SASNIEGTAIS 20 GADOS UN NĀKOTNES IZAICINĀJUMI

Atslēgas vārdi: reģionālais atbalsts, reģionālā attīstība, ekonomiskā izaugsme, Rēzeknes Speciālā ekonomiskā zona.

Rēzeknes Speciālā ekonomiskā zona (turpmāk – RSEZ) tika izveidota 1997. gadā kā valsts akciju sabiedrība ar mērķi veicināt tirdzniecību, attīstīt rūpniecību un satiksmi, kā arī preču eksportu un importu caur Latviju. RSEZ administrē valsts atbalstu nodokļu atvieglojumu veidā.

RSEZ 20 gadu pastāvēšanas vēsturē ir notikušas vairākas būtiskas izmaiņas, kas noteica attīstību kopumā. Mainoties Latvijas normatīvajiem aktiem 2004. gadā, tika mainīts organizācijas juridiskais statuss un tā tika pārveidota no bezpeļņas organizācijas par akciju sabiedrību. LR Ekonomikas ministrija nodeva savas akcijas pilsētas pašvaldībai, līdz ar to no 2004. gada līdz 2010. gadam 55% akciju piederēja Rēzeknes pilsētas domei. Neskatoties uz to, ka publiskām institūcijām piederēja akciju kontrolpakete, RSEZ bija privātu tiesību subjekts, kas bija pretrunā ar tās izveides nolūku, t. i., reģionālās attīstības veicināšana. Tas noteica nepieciešamību veikt izmaiņas arī RSEZ darbībā. Rezultātā 2010. gadā tika vēlreiz mainīts RSEZ juridiskais statuss no akciju sabiedrības uz kopīgo pašvaldību iestādi, kā arī veikti grozījumi RSEZ ietilpstošajā teritorijā.

Paralēli šīm izmaiņām mainījās arī ekonomiskā un ārpolitiskā situācija valstī, jo 2004. gada maijā Latvija iestājās Eiropas Savienībā un tika veikta normatīvo aktu harmonizēšana saskaņā ar ES nostādņēm. Kopš 2004. gada būtiskas izmaiņas RSEZ darbību regulējošajos normatīvajos aktos ir veiktas vairākkārt, un kopumā tās konkurētspēja un pievilcība investīcijām ir samazinājusies. Neskatoties uz to, tieši pēdējie pieci gadi ir sekmīgākie kopš RSEZ izveides.

RSEZ attīstībā var šķirt 2 posmus: 1) 1997.–2010. gads; 2) kopš 2010. gada līdz šim. Kopumā RSEZ komercsabiedrības (kopš 2001. gada) ir investējušas gandrīz 150 miljonus eiro, no tiem pēdējos 10 gados aptuveni 120 miljonus eiro, bet pēdējos piecos gados – gandrīz 80 miljonus eiro. RSEZ komercsabiedrību apgrozījums 2016. gadā pēc provizoriskiem aprēķiniem ir pārsniedzis 78 miljonus eiro (2015. gadā – 70,5 miljoni eiro). Salīdzinot ar 2009. gadu, apgrozījums 2016. gadā pieauga par 53 miljoniem eiro jeb 3 reizes. 2016. gadā apgrozījuma pieaugums tiek prognozēts visām lielākajām RSEZ komercsabiedrībām – lielākais *NewFuels* RSEZ SIA (~ 30%) un *Energy Resources* RSEZ SIA (~200%).

Izaugsmes perspektīvas un investīciju piesaisti gan Latvijā, gan Eiropā pēdējos gados apgrūtina politiskā nestabilitāte un Eirozonas lēnā ekonomiskā izaugsme Neapšaubāmi, sekmīgai investīciju piesaistei ļoti nozīmīgs faktors ir sakārtota un kvalitatīva uzņēmējdarbības infrastruktūra. Tieši tāpēc nozīmīgas ir pašvaldību ieceres saistībā ar Struktūrfondu finansētu projektu ieviešanu RSEZ teritorijā infrastruktūras sakārtošanai, kā arī proaktīva RSEZ darbība investīciju piesaistei.

Jūlija Gušča (Rīgas Tehniskā universitāte, Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūts)
**IZAICINĀJUMI ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANAS SEKTORĀ: RESURSU
 ATGŪŠANAS POTENCIĀLS VESELĪBAS APRŪPES IESTĀDĒS**

Atslēgas vārdi: *aprites ekonomika, atkritumi, veselības aprūpes iestādes.*

Aprites ekonomika virza mūsu šībrīža ierasto lineārās ekonomiskās izaugsmes sistēmu jaunā virzienā – atkritumu novēršanā un no atkritumiem atgūto materiālu izmantošanā jaunu produktu ražošanai. Ierasti atkritumu atgūšanas potenciāls tiek saistīts ar cieta sadzīves atkritumu klasi, ko raksturo vairāki aspekti:

- regulārs, samērā viegli prognozējams atkritumu plūsmas daudzums;
- samērā viegli prognozējams atkritumu plūsmas sastāvs, t. sk. zemāks risks bīstamu atkritumu iekļūšanai atkritumu plūsmā;
- pieejama infrastruktūra savāktās atkritumu plūsmas pāršķirošanai.

Līdz šim nav detalizēti pētīts veselības aprūpes iestādēs radīto atkritumu atgūšanas potenciāls. Tajās līdz pat 85% no kopējās atkritumu plūsmas veido nebīstamie atkritumi (šķirojamie atkritumi (papīrs, plastmasa, stikls, pārtikas atlikumi) un jauktie sadzīves nebīstamie atkritumi), bet atlikušo daļu veido bīstamie veselības aprūpes atkritumi. Saskaņā ar Pasaules Veselības organizācijas definēto klasifikāciju medicīnas atkritumi ir atkritumi, kas rodas cilvēku un dzīvnieku izmeklēšanas, aprūpes un imunizācijas procesos. Savukārt veselības aprūpes atkritumu termins ir plašāks – atkritumi, kas veidojas veselības aprūpes procesā un kas var būt bioloģiski, ķīmiski vai fizikāli bīstami. Par galvenajām bīstamības īpašībām veselības aprūpes atkritumu gadījumā tiek uzskatītas:

- infekciozitāte – atkritumi, kas satur dzīvotspējīgus mikroorganismus vai to toksīnus, par kuriem ir zināms vai domājams, ka tie var izraisīt cilvēku vai citu dzīvu organismu saslimšanu“;
- toksiskums – atkritumi, kas pēc vienreizējas vai atkārtotas iedarbības var būt toksiski noteiktiem mērķa orgāniem vai kas izraisa akūtu toksisku iedarbību pēc ieelpošanas;
- kancerogenitāte – atkritumi, kas izraisa vēzi vai palielina tā rašanās iespējamību.

Latvijā daudzprofila slimnīcā katru dienu rodas no 1,1 līdz 1,4 kg atkritumu uz vienu gultas vietu. Līdzšinējā apsaimniekošanas prakse ietver bīstamo infekciozo atkritumu apstrādi, pēc kura atkritumi tiek uzskatīti par nebīstamiem un tiek transportēti uz sadzīves atkritumu poligoniem. Ņemot vērā, ka līdz pat 80% no apstrādātajiem atkritumiem veido plastmasa un tekstils, būtu lietderīgi apsvērt šo materiālu atgūšanas iespējas. Novērtējumā ir izmantota kombinētā pieeja, t. i., statistisko datu un multikritēriju analīze. Tas ļauj ne vien veikt kvantitatīvo un kvalitatīvo analīzi, bet arī piedāvā lēmumpieņemējiem algoritmu dažādu veselības aprūpes atkritumu apsaimniekošanas attīstības scenāriju izvērtēšanai. Par pētījuma objektiem ir izvēlētas divas reģionālās daudzprofila slimnīcas – viena Latgalē un viena Kurzemē.

Pētījums tapis Valsts pētījumu programmā „LATENERGI“.

Māris Igavens (Rēzeknis Tehnoloģeju akademeja)
INOVACEJU BARJERYS LATVEJĀ

Atslāga vord: *inovacejis, pietnīceiba i atteisteiba, vuiceiba dorba vidē, puordūšonys laboratorejis.*

1. Jaunu produktu atteisteibys procesa metodika šūbreid bolstuos iz NASA (Nacionaluo aeronautikys i kosmosa administraceja) adaptātu tehnoloģeju gataveibys leimiņu (TRL), kas nav dūmuoti iz dreizam lituojumam orientātu produktu, bet rysynoj kaidu naviņ tehniski nūsaceitu aizdavumu. Autoru grupa – Irēna Silineviča, Māris Igavens i Liene Amantova-Salmane (Rēzeknis Tehnoloģeju akademeja, RTA) – īsoka procesu sadaleit pīcuos daļuos, paraleli tehniskam aizdavumam ijamūt tiergzineibys i logistikys pasuokumus, kas kolpuotu sekmeiguokai produkta komercializacejai.

2. Jaunu produktu īvesšonas kaviekli, biznesa inkubatora programys 2009.–2014. goda pīredze (RTA pietejums).

Leluokais tryukums – augstuokuos izgleiteibys īstuoDIS (AII) šūbreid napīteikami pīduovoJ pakolpuojumus jaunu produktu atteisteibai. Tryukst kvalitatīvu tierga pietejumu, praktīsku puordūšonu veicynūšu iniciatīvu i darbeibu. Izaver, ka školom ir parūceiguok pījimt, ka uzjiemiejs pats lobuok zynuos, kur i kai sovu produktu puordūt, i vajadzeigūs kompetenču naatteista studeju procesā.

3. Jauna AII studeju metode – sadarbēbā ar puordūšonys laboratorejom realizēt dorba videi damāruotu vuiceibu procesu. RTA ir izveiduoJuse konsorceju kūpā ar Baļtejis regiona tehniskajom universitatem (Aalto (Helsinki, Suomeja), Lundys, Tallinys, Belostokys, Kaunis) i Latvejis-Leitovys puorrūbežu programā realizej pilotprojektu – dorba vidē baļsteitys metodis (*PBL – problem based learning*) īdzeivynuošonu.

4. Jauna starpdisciplinara metodika jaunīšu profesionalajai orientacejai ar dizaina, tehnoloģeju i ekonomikys elementu vīnlaiceigu padūšonu. Eiropys Komisejis Strategiskuos partnereibys programys atbaļsteitā projektā Rēzeknis, Tallinys i Viļnis karjerys specialisti izstruodoj puorkvalifikacejis kursu školuoJuoJim, kab veicynuot jaunīšu palikšonu Baļtejā i mudynuot jūs sovai nuokūtnis profesejai izalaseit tradicionaluos nūzaris. Kursa metodikys pamatā ir treis kritiskuos dūmuošonys sūli: 1) īsapatikt – caur dizainu, 2) saprast – caur tehnoloģeju, 3) rysynuot – ar ekonomiskim lobumim.

5. Pošvaļdeibu lūma uzjiemiejdarbēbys ekosistemys veiduošonā ar sakuortuota tierga infastruktury paleidzeibu Latvejis regionu kontekstā ir saisteita ar puortykys, ryupnīceibys i tml. preču kvalitatis, turysma i rekreacejis, gastronomejis i restoranu biznesa vaicuoJumu rysynuošonu, izgleiteibys dorba veikšonu, paplašynoJūt uzjiemiejdarbeibu iz vītys i puorcelūt, pīvadumam, Reigys centraluo tierga laikā i telpā.

Dzintra Ilisko, Astrida Skrinda, Anita Pipere (University of Daugavpils)
**THE CONTRIBUTION OF THE JOURNALS: JTEFS AND DCSE ON A
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGION**

Keywords: *sustainability, education for sustainable development, peer-reviewed journals*

The report reveals the contribution of two international UNESCO/ UNITWIN Chair's peer-reviewed journals - "Discourse and Communication for Sustainable Education" (DCSE) and "Journal of Teacher Education for Sustainability" (JTEFS) to sustainable development of Latgale. They are international, cross-disciplinary, scholarly and open access journals focusing on diverse aspects of environmental, cultural, economic and social sustainability thus enabling one to constructively and creatively address present and future global challenges in creating more sustainable and resilient societies. Both journals aim to respond to the priorities set by the United Nations Decade of Education for Sustainable Development and the Global Action Programme as implemented in LATGALE and in the partner countries.

The study reflects on the thematic scope of the two journals that centres on reorienting education towards the goal of sustainable education and sustainable community in Latgale, Latvia, Europe and beyond. In order to respond to the challenges of global community that we are facing today, the research published in both journals suggests how education can contribute to overcoming the current crises in education and community, as well as offers strategies and ways of dealing with it sustainably and responsibly in Latgale. Education for sustainable development (ESD) includes more than knowledge related to the environment, economy, culture and society. It also addresses learning perspectives, strategies and values that guide and motivate people to seek sustainable livelihoods, participate in a democratic society and live in a sustainable manner. ESD also involves studying both local and global issues.

The research offers the study of JTEFS contribution to meeting different views, ideas and research to promote further development of studies and practice of teacher education in all areas of formal and non-formal education in relation to sustainability. DCSE is an international, peer-reviewed journal that provides a platform for examination of policies, theories and practices related to the discourse and communication for sustainable education. Since contemporary discourse study has extended its field to the study of multifaceted contexts of discourse, it integrates a broader study of the phenomena of communication in relation to sustainable education. The diversity of the journal is apparent in the variety of its theories, methods and approaches, thus avoiding the frequent limitation to one school, approach or academic branch.

Anrijs Matīss (Latvijas Republikas Saeima)
UZŅĒMĒJDARBĪBAS ATTĪSTĪBA LATGALĒ

Atslēgas vārdi: *reģiona izaugsme, uzņēmējdarbības attīstība, nodarbinātība.*

Esošā situācija:

- Latgales reģionā ir zems IKP (6,176 tūkst. EUR) uz iedzīvotāju, zemākais valstī, trīs reizes zemāks nekā Rīgā (17,790 tūkst. EUR), divas reizes zemāks par vidējo valstī (10,839 tūkst. EUR);³

- Tāpat ir augsti bezdarba rādītāji, ekonomiskās krīzes periodā Latgales reģionā bija zemāks bezdarba līmenis nekā vidēji Latvijā. Uzlabojoties ekonomiskajai situācijai valstī, Latgalē ekonomiskā attīstība ir bijusi lēnāka nekā citos reģionos, bezdarba līmenis nav būtiski samazinājies;

Ir zema vidējā darba alga, vairāk nekā par trešdaļu zemāka nekā vidēji valstī.

Latgales reģiona priekšrocības:

- Ģeogrāfiskais novietojums – Lietuvas, Krievijas, Baltkrievijas pierobeža;
 - Galvenie austrumu-rietumu tranzīta koridori šķērso Latgali, dzelzceļš, ES sauszemes robeža ar Krieviju un Baltkrieviju, Lietuvas pierobeža un dzelzceļa savienojums;

- Veiktas un turpinās ievērojamas investīcijas Latgales reģiona infrastruktūrā, tais skaitā ceļu tīkla, dzelzceļa attīstībā, veicinot uzņēmējdarbības izaugsmi;

- Izveidota Latgales Speciālā ekonomiskā zona un jau kopš deviņdesmito gadu vidus darbojas Rēzeknes SEZ kā papildu stimuls uzņēmējdarbībai un investīciju piesaistei;

- Resursu pieejamība (kokmateriāli, izejvielas būvmateriālu ražošanai, pārtikas rūpniecība);

- Relatīvi zemas darbspēka izmaksas un augsta pieejamība;

- Mūsdienīgas un tehnoloģiskas augstākās izglītības iespējas Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijā un Daugavpils Universitātē;

Iespējas attīstīt profesionālo izglītību visā reģionā, lai nodrošinātu atbilstošu speciālistu kvalifikāciju.

Izaugsmes iespējas:

- Latgales reģiona attīstībai nepieciešams būtisks ekonomiskais izrāviens – uzņēmējdarbības aktivitātes un nodarbinātības veicināšana, iedzīvotāju dzīves līmeņa kāpināšana;

- Transporta un loģistikas nozares attīstība, orientēšanās ne tikai uz dzelzceļa vai auto transporta tranzīta iespējām, bet papildu pievienotās vērtības radīšana: loģistika, preču komplektēšana, preču apstrāde un marķēšana atbilstoši Eiropas vienotā tirgus prasībām;

- Apstrādes rūpniecības attīstība, t. sk. mašīnbūve ar senām tradīcijām (piemēram, Daugavpils lokomotīvu remonta rūpnīca, REBIR u. c.), jaunu ražotņu izveide, izmantojot Latgales SEZ priekšrocības;

- Pārtikas pārstrādes nozares attīstība, orientējoties uz eksporta iespējām, jaunu augstas pievienotās vērtības pārtikas produktu eksportam ir liels potenciāls (tai skaitā uz Krieviju, kur tirgus agri vai vēl tiks atvērts);

- Investīciju piesaiste no Krievijas un Baltkrievijas, lai kāpinātu ražošanas apjomu Latgalē un iekļūtu ES tirgū;

- Pārrobežu sadarbības projektu īstenošana; samazinoties ES tiešajam struktūrfondu atbalstam, pārrobežu sadarbības projekti kļūs arvien aktuālāki.

Kopumā ir jāveicina jaunas investīcijas un gudri jāizmanto tas potenciāls, kas Latgalē ir pieejams, attīstot uzņēmējdarbību un radot jaunas, labi apmaksātas darba vietas, tikai tā var būtiski paaugstināt dzīves līmeni un nodrošināt reģiona izaugsmi un iedzīvotāju labklājību. Latgales attīstības programmas atjaunināšana, Latgales SEZ izveide, specifiski uzņēmējdarbības atbalsta instrumenti Latgalē, Eiropas fondu novirzīšana reģiona attīstībai nodrošinās izaugsmes mērķu sasniegšanu.

³ *Iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju. Centrālās statistikas pārvaldes dati, 2012.gads.*

**Dmitrijs Oļehnovičs, Inta Ostrovska (Daugavpils Universitāte),
TERITORIJAS VIEDĀS ATTĪSTĪBAS IZPĒTES ATZIŅU ANALĪZE
LATGALES REĢIONĀ**

Atslēgas vārdi: *teritorijas viedās attīstības indekss, ilgtspējīga attīstība.*

Valsts pētījumu programmā EKOSOC-LV ir paredzēta aktuālu sabiedrības norišu izpēte ekonomikā, demogrāfijā, pārvaldē, tiesībās, reģionālajā attīstībā, vides aizsardzībā un citās jomās, īpašu uzmanību pievēršot tautsaimniecības transformācijas, inovācijas procesu un vides saglabāšanas jomām. Šis pētījums raksturo 5.2.3. projekta „Latvijas lauku un reģionālās attīstības procesi un iespējas zināšanu ekonomikas kontekstā” izaicinājumus un īstenošanas gaitu. Proti:

- Apvienot vairāku zinātņu virzienus (ekonomisko, socioloģijas, pārvaldības) Latvijas lauku un reģionu viedās attīstības stratēģijas izveidei integrāla skatījuma ieguvei;
- Izveidot sabalansētas un ilgtspējīgas lauku un (Latgales) reģiona attīstības modeli kā instrumentu zinātniski pamatotu priekšlikumu izstrādei reģionālās politikas jomā, kas sekmē lauku kā sistēmas izpratni un virzību uz viedo reģionu izveidi un attīstību, inovatīvās kapacitātes palielināšanu reģionos;
- Izplatīt pētījuma gaitā iegūtās vispārīgās atziņas sabiedrībā un piedāvāt lietišķus priekšlikumus kontaktos ar politiķiem un pašvaldību.

Projektā izmantojamā metodoloģija:

- Daļēji izmantoti EDORA kuba principi (*Copus un Noguera* 2010), galvenokārt lauku reģionos. Jaunā tipoloģija balstās reģionālās attīstības procesā;
- Pašvaldības tiek sadalītas grupās, izmantojot datus par ekonomiski aktīvajām statistikas vienībām: tirgus sektors un individuālie uzņēmumi;
- VIEDĀ balstīta pieeja ir pārbaudīta, izmantojot datus par infrastruktūru un izdevumiem, kas saistīti ar teritorijām;
- AHP metode, par ekspertiem izvēloties dažādu darbības jomu pārstāvjus katrā reģionā;
- Matemātiski statistiskās metodes: korelācijas analīze, regresijas analīze, kas atklāj saikni starp reģionu apdzīvotības dinamiku (atkarīgais mainīgais) un galvenajiem mainīgajiem dažādās kombinācijās pašvaldībās atkarībā no datiem par reģionālās attīstības procesu.

Ir izveidots Latvijas teritorijā esošo novadu VIEDAS ATTĪSTĪBAS INDEKSS, kuru veido šādi komponenti: resursi; iedzīvotāji; ekonomika; pārvalde. Šajā apskatā uzmanība tiks veltīta Latgales reģiona viedās attīstības iespēju analīzei.

Māra Rēpele, Mikus Ramanis, Gatis Bažbauers (Rīgas Tehniskā universitāte, Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūts)

BIOMETĀNA RAŽOŠANAS VIDES UN SOCIOEKONOMISKIE ASPEKTI

Atslēgas vārdi: *biometāns, sistēmdinamikas modelēšana, atjaunojamie energoresursi, ilgtspējīga energoapgāde.*

Biometānu ražo, biogāzi attīrot no piemaisījumiem un palielinot metāna koncentrāciju līdz rādītājam, kas ir atbilstošs dabasgāzei. Biometāns ir pievilcīga atjaunojamo energoresursu alternatīva dabasgāzei, jo tam ir vairākas priekšrocības: 1) nav jāveic dabasgāzi izmantojošu ražošanas tehnoloģiju pārveide; 2) tā piegādei var izmantot dabasgāzes uzglabāšanas, pārvades un sadales sistēmu; 3) to var ražot esošajos biogāzes reaktoros, izmantojot atkritumus un blakus produktus. Biometāna ražošana vairotu Latvijas energoapgādes pašnodrošinājumu un drošību, vienlaicīgi radot jaunas darba vietas un samazinot importa apjomu. Šobrīd Latvijā tiek pārskatīta atjaunojamo energoresursu tehnoloģiju atbalsta politika un tādēļ ir aktuāli parādīt biometāna priekšrocības no vides un socioekonomiskā viedokļa, lai biometāna ražošanai izveidotu piemērotu atbalsta politiku.

Izpētes rezultāti, kas iegūti, veicot dzīves cikla analīzi, t. i., nosakot ietekmi uz vidi visos biometāna ražošanas un piegādes posmos, parāda, ka biometānam ir mazāka ietekme uz vidi nekā dabasgāzei un biodeģvielām. Biometāna izmantošana mazinātu valsts ekonomikas oglekļietilpību un ietekmi uz klimata mainību. Taču tehniski ekonomiskā izpēte ļauj secināt, ka biometāna ražošanai šobrīd ir nepieciešams nozīmīgs finansiāls atbalsts, lai tā būtu ekonomiski pamatota no potenciālo investoru puses. Tādēļ nozīmīgu vietu izpētē ieņem piemērotas atbalsta politikas izveide, lietojot sistēmdinamikas modelēšanu.

Sistēmdinamikas modelēšanas metode tika izvēlēta, pamatojoties uz iespēju to lietot sarežģītu dinamisku procesu analīzei. Modelēšanas mērķis bija iegūt atbalsta sistēmas struktūru, kas nodrošinātu labi kontrolējamu biometāna ražošanas apjoma pieaugumu, neraugoties uz nenoteiktību, kura saistīta ar potenciālo investoru vēlmi attīstīt biometāna ražošanu. Sistēmdinamikas modelis, lietojot vērtību ķēdes metodi, ļauj novērtēt arī radīto darba vietu dinamiku. Modelēšanas rezultāti parāda, ka ir svarīgi atsevišķi analizēt atbalsta piešķiršanas un fizisko jaudu būvniecības dinamiku, kuru lielā mērā ietekmē investoru vēlme ieguldīt jaunu biometāna ražotņu būvniecībā.

Tehniski ekonomiskās izpētes rezultāti arī parāda, ka biogāzes ražotājiem ir ekonomiski izdevīgi kooperēties, veidojot lielākas jaudas biometāna ražotnes. Tās novietojot vietās, kurās iespējams izveidot pieslēgumu dabasgāzes cauruļvadiem, biometānu ir iespējams izmantot visā dabasgāzes patēriņa sistēmā, kā arī transportā. Tādējādi biometāns kļūtu par vēl vienu gāzveida kurināmā piegādes alternatīvu, papildus esošajiem avotiem.

Pētījums tapis Valsts pētījumu programmā „LATENERGI“.

Baiba Rivža (Latvijas Zinātņu akadēmija),
Elita Jermolajeva (Latvijas Lauksaimniecības un meža zinātņu akadēmija)
LATVIJAS REĢIONI CEĻĀ UZ VIEDO EKONOMIKU

Atslēgas vārdi: *reģions, vieda ekonomika, attīstība.*

Valsts pētījumu programma EKOSOC-LV aptver 10 projektus, kas ir apvienoti trīs pētniecības blokos: Reģionu telpiskā attīstība; Valsts ekonomikas izaugsme; Sabiedrības attīstība.

Pētījumos piedalās visas Latvijas universitātes un arī reģionālās augstskolas, tai skaitā Daugavpils Universitāte un Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija.

Programmas mērķis ir sekmēt Latvijas viedu izaugsmi - nodrošināt tautsaimniecības transformācijas, izaugsmes, pārvaldības un tiesiskā ietvara procesu izpratni valsts un sabiedrības ilgtspējīgai attīstībai, veicot plašus starpdisciplinārus pētījumus un radot zināšanu bāzi tālākai lēmumu pieņemšanai.

Ar reģionu attīstības problemātiku ir saistīti visi trīs bloki, bet visciešāk no tiem – telpiskās attīstības bloks, kurā ir trīs projekti. Tos vada: Baiba Rivža, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Inese Kokina, Daugavpils Universitāte un Agita Līviņa, Vidzemes Augstskola.

Programmas ietvaros no 2014. gada Latvijas reģioni tiek pētīti kā vienotas telpiskas vienības, ieskaitot tos veidojošos novadus. Ipaša uzmanība veltīta lauku un reģionu attīstības procesiem zināšanu ekonomikas kontekstā, kultūrvides attīstībai, vides daudzveidības saglabāšanai, kā arī sociālās apziņas izmaiņu ietekmei uz ekosistēmas pakalpojumu ilgtspējīgu nodrošinājumu. Latgalē tieši lauku teritorijās ir unikāli resursi (ekoloģiski tīra vide, meža un ūdens resursi, rekreācijas potenciāls, vietējā kultūrvēsturiskā mantojumā balstītās mājražošanas tradīcijas, inovatīvu produktu izstrādes potenciāls u. c.).

Pētījumos redzama viedas (zināšanu) ekonomikas attīstība Latvijas reģionos, tai skaitā arī Latgalē – augsto un vidēji augsto tehnoloģiju uzņēmumu, kā uz zināšanām balstītu pakalpojumu esamība. LURSOFT dati liecina, ka Latgalē no 2009. līdz 2015. gadam uz zināšanām balstīto uzņēmumu attīstības temps ir bijis augstāks nekā kopējais uzņēmumu izaugsmes temps Latvijā.

Ar amerikāņu zinātnieka Tomasa Sati (*Thomas L. Saaty*) hierarhijas analīzes metodi visos reģionos tika izvērtēti viedas attīstības četri iespējamie scenāriji:

1. Viedas pārvaldes akcentēšana reģionā (kvalitatīvas plānošanas nozīme, pašvaldības kā līdera pozīcijas stiprināšana).
2. Vieda resursu izmantošana (dabas resursu saudzīga izmantošana).
3. Viedie iedzīvotāji (cilvēki reģionā, to sadarbība, NVO darbība).
4. Viedā ekonomika (uz inovācijām un zināšanu ekonomikas segmentā balstīta uzņēmējdarbība: augstās un vidēji augstās tehnoloģijas un uz zināšanām balstīti pakalpojumi).

Katrā reģionā neatkarīgi eksperti izvēlējās vienu – visatbilstošāko scenāriju. Tā, Zemgales, Kurzemes un Pierīgas eksperti izvēlējās ceturto scenāriju – Viedo ekonomiku, Vidzemes eksperti izvēlējās pirmo scenāriju – Viedo pārvaldi, bet Latgales eksperti izvēlējās trešo scenāriju – Viedie iedzīvotāji. Latgales ekspertu izvēlētais scenārijs ir saistīts ar to, ka šajā reģionā cilvēku faktors ir novērtēts kā visnozīmīgākais, kas savukārt var būtiski ietekmēt pārējos faktoros.

Francesco Romagnoli, Karīna Bāliņa, Krišs Spalviņš (Rīgas Tehniskā universitāte, Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūts)

EITROFIKĀCIJAS SAMAZINĀŠANAS RISINĀJUMI, IZMANTOJOT LATGALES EZERU MAKROAĻĢES BIOGĀZES RAŽOŠANAI

Atslēgas vārdi: *makroaļģes, bioenerģija, biogāze, eitrofikācija.*

Aļģes ir nozīmīgs dabas resurss, kura izmantošanas jomas arvien pieaug, tādēļ ir nepieciešams veikt padziļinātu izmantošanas risinājumu izpēti. Gandrīz puse no Latvijā esošajiem ezeriem atrodas Latgalē, kas padara šo novadu par piemērotu teritoriju makroaļģu biomasas iegūšanai. Makroskopiskās aļģes ir dabiski sastopams resurss, kas var veiksmīgi tikt izmantots dažādiem nolūkiem, tajā skaitā biogāzes ieguvei. Biogāze, kas Latvijā pašreiz tiek iegūta no lauksaimniecības biomasas un lopkopības atlikumiem, var tikt iegūta arī no aļģēm, kam, salīdzinot ar augu biomasu, ir vairākas priekšrocības. Galvenā aļģu priekšrocība ir lielāks biomasas pieaugums uz vienu izmantotās zemes platības vienību, turklāt tām nav nepieciešams piegādāt papildu mēslojumu un nav vajadzīga papildu laistīšana. Aļģes patērē ūdenstilpē esošās barības vielas un ogļskābo gāzi, tādā veidā samazinot eitrofikāciju un uzlabojot ekosistēmas kvalitāti.

Barības vielas ūdenī nokļūst gan dabisko, gan antropogēno procesu rezultātā. Nozīmīgākais eitrofikāciju izraisošais avots ir minerālmēsli un organiskais mēslojums, kas tiek izmantots lauksaimniecībā un kas, nokļūstot ūdenstilpēs, viegli iesaistās barības ķēdēs, izraisot aļģu un ūdens augu masveida savairošanos. Ūdenstilpju aizaugšana ir eitrofikācijas jeb pārbagātināšanās ar barības vielām sekas. Biomasai noārdoties, ūdenstilpē tiek patērēts liels skābekļa daudzums, kas kaitē ezera dabiskajai ekosistēmai. Kā perspektīvu risinājumu var minēt aļģu un ūdensaugu biomasas izmantošanu enerģijas ieguvei, tādā veidā attīrot ūdenstilpes un uzlabojot ekosistēmas kvalitāti, tajā pašā laikā nodrošinot biogāzes stacijas ar vērtīgu biomasu.

Aļģes tiek dēvētas par trešās paaudzes biodegvielu, jo tām ir mazāk trūkumu nekā pirmās un otrās paaudzes biodegvielas izejvielām, t. i., lauksaimniecības kultūrām vai atkritumiem. Makroaļģēm ir ļoti augsts ūdens (70%–90%) saturs. Olbaltumvielu, lipīdu un taukskābju daudzums makroaļģēs ir atkarīgs no dažādiem faktoriem – sugas, ģeogrāfiskā novietojuma, temperatūras, gaismas daudzuma, gadalaika. Makroaļģes ir bagātas ar ogļhidrātiem, kas cietes un celulozes veidā atrodas šūnāpvalkā. Atkarībā no sugas ogļhidrātu daudzums un veids var atšķirties. Tieši augstais pieejamo ogļhidrātu daudzums padara aļģes par piemērotu biomasu biogāzes ieguvei. Oglekļa un slāpekļa attiecība aļģu biomasā ir parametrs, pēc kura var spriest par piemērotību biogāzes ieguvei.

Turpmāk ir nepieciešams veikt papildu izpēti, lai noteiktu, kuras no Latgales ezeros mītošajām aļģu sugām ir visvairāk piemērotas biogāzes ieguvei, kā arī ir nepieciešams izstrādāt likumisko ietvaru, lai aļģu audzēšanas un ievākšanas darbības būtu nekaitīgas videi.

Pētījums veikts Valsts pētījumu programmas „LATENERGI” projektā „Energoefektīvi un oglekļa mazietilpīgi risinājumi drošai, ilgtspējīgai un klimata mainību mazinošai energoapgādei”.

Laimdota Straujuma (Latvijas Republikas Saeima)
LATGALES REĢIONA EKONOMIKAS ATTĪSTĪBA

Atslēgas vārdi: *darbaspēka kvalitāte, produktivitāte, mūžizglītība.*

Latgales ekonomika veido vairāk nekā 8% no Latvijas iekšzemes kopprodukta. Neto apgrozījumā Latgales reģionā liels īpatsvars 2015. gadā bija pārtikas un dzērienu ražošanai, transportam, loģistikai un pārvadājumiem, kā arī tirdzniecībai. Reģionā palielinās ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaits. 2015. gadā Latgalē bija reģistrētas 5266 komercsabiedrības (sal.: 2013. g. – 4901). Mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi turpina augt. 2015. gadā ienākumu pieaugums uz vienu mājsaimniecības locekli salīdzinājumā ar 2014. gadu Latgalē bija 8,5%, kas aiz Zemgales bija otrais straujākais pieaugums starp reģioniem.

Skaidri redzamo pozitīvo dinamiku Latgales attīstībā neapšaubāmi ir veicinājuši Latgales attīstības dokumentu izstrāde un ieviešana. Jaunu impulsu attīstībai varētu dot 2016. gadā pieņemtais Latgales speciālās ekonomiskās zonas likums un Latgales speciālās ekonomiskās zonas uzsāktais darbs 2017. gadā.

Neskatoties uz pozitīvo Latgales reģionā strādājošo mēneša vidējās bruto darba samaksas pieaugumu par 20,82% laikā no 2013. gada līdz 2016. gadam (sal.: Latvijā – 19,97%), Latgalē mēneša vidējā bruto darba samaksa 2016. gadā bija tikai 69% no Latvijas vidējiem rādītājiem.

Ikvienas teritorijas attīstības pamats ir cieši saistīts ar uzņēmējdarbības attīstību. Lai uzlabotu Latvijas uzņēmumu konkurētspēju, Ekonomikas ministrija izstrādā un īsteno pasākumus zināšanu ekonomikas attīstībai, ražošanas produktivitātes un inovāciju kapacitātes uzlabošanai, eksportējošo uzņēmumu atbalstam un uzņēmējdarbības vides uzlabošanai.

Tālākai Latgales reģiona ekonomikas attīstībai būtiska ir ilgtspējīga novada ekonomikas attīstības modeļa izveidošana, iezīmējot savus akcentus valsts ekonomikas politikai. Pieaugot darbaspēka izmaksām, arī Latgale arvien vairāk zaudēs savas lētā darbaspēka priekšrocības.

Īpašus izaicinājumus tālākai Latgales reģiona ekonomikas attīstībai rada darba tirgus profesionālā kvalitāte un uzņēmumu ražošanas produktivitāte. Darbaspēka kvalitāte neatbilst darba tirgus pieprasījumam.

Reģionā ir divas augstskolas, ir profesionālās izglītības iestādes. Sadarbībā ar Latgales plānošanas reģionu un reģiona uzņēmējiem, tas rada visus priekšnoteikumus labas mūžizglītības sistēmas izveidošanai. Latgalē īpaši svarīgi mūžizglītību piemērot riska grupām – cilvēkiem ar zemiem ienākumiem un pirmspensijas vecuma cilvēkiem.

Blakus profesionālajām prasmēm produktivitātes celšanas otrs aspekts ir jaunas tehnoloģijas un inovācijas. Mūsdienās inovācijas vairs netiek attiecinātas tikai uz tehnoloģijām, bet arī uz jaunu ideju ieviešanu ikvienā darbības jomā.

2016. gadā Saeima pieņēma Jaunuzņēmumu atbalsta likumu. Ļoti svarīgi, lai Latgales uzņēmēji izmantotu jaunuzņēmumu dibināšanas iespējas, kā arī citas Attīstības finanšu institūcijas ALTUM piedāvātās programmas.

Papildus inovatīvu tehnoloģiju un efektīvas mūžizglītības sistēmas ieviešanai, ir būtiski turpināt darbu pie reģiona sasniedzamības uzlabošanas – transporta, telekomunikāciju, IT un loģistikas infrastruktūras attīstības, kā arī plašsaziņas līdzekļu – interneta, preses, valsts un komerciālo televīzijas un radio kanālu pieejamības nodrošināšanas.

Uvis Suško (Latvijas Dabas fonds)
SAULESKALNA EZERZEME LATGALES ATTĪSTĪBAS PERSPEKTĪVĀ

Atslēgas vārdi: *Sauleskalns, ezeri, najādas.*

Sauleskalna ezerzeme ir viens no ezeriem bagātākajiem apvidiem Latgalē un visā Latvijā, ar unikālām dabas vērtībām, izcili daudzveidīgu ainavu, senu un bagātu kultūrvēsturi. Tās dabas vērtību kodolu veido daudzie ledāja izveidotie dziļie un tīrie ezeri, kuros kopš ledāja atkāpšanās ir saglabājusies unikāla relikta flora un fauna. Nekur citur Latvijā vienkopus nav sastopami tik daudzi lieli un tīri dzidrūdēns ezeri ar ļoti labu ūdens kvalitāti un dzidrību (5–8 m), kas dod patvērumu daudzām plašākā reģionā ļoti apdraudētām, retām un aizsargājamām ezeru augu un dzīvnieku sugām. Tās pārstāv divas dziļūdēns zivju sugas (repsis, ezera salaka), divas dziļūdēns vēzīšu sugas (ezera eiritemora, Pallasa sānpelde), kā arī septiņas vaskulāro augu sugas (gludsporu ezerene, vienziēda krastene, Dortmaņa lobēlija, pamīšziedu daudzlape, lokanā najāda, smalkā najāda, ūdens subulārija).

Vienas no izcilākajām šīs apkārtnes ezeru vērtībām ir lokanā un smalkā najāda, kas sava lielā retuma un apdraudētības dēļ ir iekļautas ES Sugu un biotopu direktīvas II un IV pielikumā. Lokanā najāda ES kontinentālajā daļā (kopā ar Norvēģiju) mūsdienās ir saglabājusies tikai 30 ezeros (11 no tiem Latvijā). Sauleskalna apkārtne kopš 2006. gada tā zināma Ārdava, Ota un Sivera ezerā. Siverā tā atklāta 34 vietās, un šis ezers uzskatāms par visbagātāko atradni ES. Smalkā najāda ir unikāla suga, kam visā pasaulē mūsdienās zināmas tikai 54 atradnes, t. sk. 33 – Krievijā, 17 – Somijā un kopš 2006. gada arī trijos Sauleskalna apkārtnes ezeros – Ārdavā, Siverā un Otā. Siverā šī suga šobrīd zināma 28 vietās, un tas ir uzskatāms par bagātāko atradni pasaulē.

Arī aizsargājamo biotopu ziņā Sauleskalna ezerzeme ir ļoti bagāta un daudzveidīga – šeit apzināti 19 ES un 23 Latvijā aizsargājamo biotopu veidi. Papildus tam astoņi ezeri ir noteikti kā prioritāras lašveidīgo ūdenstilpes. Kopējais apzinātais reto un aizsargājamo sugu skaits šajā teritorijā ir 57 sugas (34 saistītas ar ezeriem, 23 ar sauszemi, 14 iekļautas ES Sugu un biotopu direktīvā). Mūsu valstij ir milzīga atbildība par visu šo unikālo vērtību saglabāšanu. Diemžēl šobrīd tās nav pilnībā pasargātas no iespējamām nelabvēlīgām ietekmēm, jo tikai pieci no ezeriem (Drīdzis (latgaliski *Dreidzs*), Cārmins (ltg. *Cārmyns*), Ojāts (ltg. *Ojuots*), Ots, Čertoks) atrodas kādā no četrām aizsargājamām dabas teritorijām – dabas parkos „Dridža ezers” un „Cārmaņa ezers”, kā arī dabas liegumos „Ojatu ezers” un „Čertoks”. Pārējiem unikālajiem ezeriem – Siveram, Ārdavam, Lejam un Jazinkam – nav noteikts nekāds likumīgs aizsardzības statuss. Lai nodrošinātu unikālo vērtību aizsardzību un saglabāšanu, ir ierosināts paplašināt aizsargājamo dabas teritoriju robežas, iekļaujot tajās minētos, kā arī dažus citus ezerus, un pārveidot tās par Sauleskalna dabas vai nacionālo parku. Tas ļautu pienācīgi novērtēt šīs teritorijas vērtību, piesaistīt vietējo un starptautisko projektu līdzekļus dabas vērtību apsaimniekošanai un atjaunošanai, sabiedrības izglītošanai, tūrisma attīstībai, veicinātu vietējo uzņēmējdarbību.

Linda Sūniņa, Pēteris Rivža, Baiba Rivža (Latvijas Lauksaimniecības universitāte)
**LATGALES REĢIONA NOVADU ATTĪSTĪBA UN INOVĀCIJU
EFEKTIVITĀTE**

Atslēgas vārdi: *Latgale, novadi, attīstība, inovācijas.*

Inovācijas pamatoti tiek uzskatītas par būtisku uzņēmumu konkurētspējas izaugsmes avotu, kā arī par tautsaimniecības attīstības pamatu. Inovāciju loma Latvijas novadu attīstībā līdz šim nav pietiekami izvērtēta. Raksta autori ir mēģinājuši izanalizēt inovāciju lomu Latvijas novadu un īpaši Latgales novada attīstībā. Tas veikts, izmantojot faktoru un klasteru analīzi.

Faktoru analīzei izmantoti 12 sākotnējie faktori: kopējais autoceļu tīkla blīvums, reģistrēto ilgstošo bezdarbnieku skaits, teritorijas attīstības līmeņa indekss, tirgus sektora ekonomiski aktīvo pašnodarbināto personu skaits uz 1000 iedzīvotājiem, E-indekss, NGA zonas, augstākā izglītība, nodarbinātība izejvielu ieguves un lauksaimniecības sektorā, inovatīvu uzņēmumu skaits, inovatīvu uzņēmumu apgrozījuma īpatsvars, inovatīvu uzņēmumu apgrozījums uz vienu darbinieku, NVO uz 1000 iedzīvotājiem.

Sākotnējo faktoru skaitliskās vērtības iegūtas no RAIM (Reģionālās attīstības indikatoru modulis) datu bāzes visiem Latvijas novadiem. Faktoru analīzes lietošana pamatojama ar *Kaisera – Meyera – Olkina* ($KMO=0.78>0.5$) un *Bartleja* testa ($\alpha=0.00<0.05$) vērtībām. Ar faktoru analīzi šie sākotnējie faktori apvienoti divos kompleksos faktoros: *teritorijas attīstības faktors* un *inovāciju efektivitātes faktors*.

Teritorijas attīstības faktors visciešāk korelē ar teritoriju raksturojošiem sākotnējiem faktoriem, kā, piemēram, autoceļu tīkla blīvums, teritorijas attīstības līmeņa indekss, tirgus sektora ekonomiski aktīvo pašnodarbināto personu skaits uz 1000 iedzīvotājiem, NGA zonas, augstākā izglītība, nodarbinātība izejvielu ieguves un lauksaimniecības sektorā, NVO uz 1000 iedzīvotājiem.

Savukārt otrais kompleksais faktors – *inovāciju efektivitātes faktors* – visciešāk korelē ar inovatīvu uzņēmumu skaits, inovatīvu uzņēmumu apgrozījuma īpatsvars, inovatīvu uzņēmumu apgrozījums uz vienu darbinieku, E-indeksu.

Izmantojot šos divus kompleksos faktorus un klasteru analīzes metodi (*K-means*), visi Latvijas un arī Latgales novadi ir sagrupēti četros klasteros un veikta to analīze. Pirmajā klasterī bija iekļauti novadi ar zemu teritorijas attīstības novērtējumu, bet efektīvu inovācijas resursu izmantošanu. Šajā klasterī bija tikai divi novadi (Rucavas un Mazsalacas). Otrā klastera novadiem ir raksturīga vidēja teritorijas attīstība un vidēja inovāciju izmantošanas efektivitāte. Šis klasteris ar 59 novadiem bija vislielākais. Latgali otrajā klasterī pārstāvēja 9 novadi (Aglonas, Baltinavas, Ciblas, Dagdas, Riebiņu, Rugāju, Vārkavas, Viļakas, Zilupes). Trešajā klasterī bija novadi ar augstu teritorijas novērtējumu, bet vidēju inovatīvo resursu izmantošanu (25 novadi, kas nepārstāvēja Latgali). Ceturtajā klasterī bija novadi ar zemu teritorijas novērtējumu un zemu efektivitāti inovācijas resursu izmantošanā (pavisam Latvijā 24 novadi, no tiem 10 Latgalē: Balvu, Daugavpils, Ilūkstes, Kārsavas, Krāslavas, Līvānu, Ludzas, Preiļu, Rēzeknes, Viļānu).

Klasteru analīze ļāva izstrādāt priekšlikumus tālākai Latgales novadu attīstībai, pamatojoties uz inovācijām un zināšanu ekonomiku.

Ērika Teirumnieka (Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija)
**INŽENIERZINĀTŅU SPECIĀLISTU SAGATAVOŠANA UN IETEKME UZ
IZAUGSMI LATGALĒ**

Atslēgas vārdi: *inženierzinātņu studijas, starpdisciplināritāte, inovācijas.*

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas (RTA) Inženieru fakultāte (IF) (kopš augstākās izglītības iestādes darbības atjaunošanas Rēzeknes Augstskolā 1993. gadā) īsteno inženierzinātņu studiju programmas, kuras nepārtraukti tiek attīstītas, modernizētas atbilstoši zinātnes attīstības tendencēm, darba tirgus pieprasījumam un stratēģiskajiem dokumentiem.

Daudznozaru tehnoloģisko risinājumu izstrāde, apguve, izpēte, popularizēšana un pielietošana, nodrošinot starpdisciplināro saikni augstākās izglītības un zinātnes attīstībā, mazina Latgales reģiona attīstību kavējošos faktoros, garantējot inovatīvu produktu izstrādi un praktisku realizāciju.

RTA nodrošina studiju pēctecību Latgales reģionā inženierzinātņu, informācijas tehnoloģijas, ražošanas un pārstrādes jomās, sākot no augstākās profesionālās izglītības 1. līmeņa līdz pat doktora līmenim. Cieša sadarbība ar vidējās profesionālās izglītības iestādēm ir pamats kvalitatīvai un mērķtiecīgai izglītojamo virzīšanai noteiktā specialitātē, kas nodrošina Latgales darba tirgū pieprasīto speciālistu sagatavošanu dažādos līmeņos. Prakses reģiona uzņēmumos, pētnieciskie darbi par uzņēmējiem un pašvaldībām aktuālām tēmām nodrošina studējošo ciešu saikni ar reālo dzīvi, praktiskās pieredzes gūšanu un, attiecīgi, konkurētspējas paaugstināšanu. Vairāk nekā 85% no RTA IF absolventiem strādā vai turpina studijas augstāka līmeņa programmās Latgalē un Latvijā. Inženierzinātņu studiju programmu absolventi tiek nodarbināti ražošanā, būvniecībā, pašvaldībās, valsts pārvaldes un izglītības iestādēs visā Latvijā.

Studējošo skaita palielināšanās IF programmās ir rezultāts mērķtiecīgam darbam ar skolas posma jauniešiem, jau sākot no pamatskolas, īstenojot tehniskās jaunrades nodarbības akadēmijā. RTA ir izveidojusi savu vidējās izglītības iestādi – Autsrumlatvijas Tehnoloģiju vidusskolu, kur tiek īstenota STEM (*science, technology, engineering, and mathematics* – ‘zinātnes, tehnoloģijas, inženierzinātnes un matemātika’) virziena vidējās izglītības programma. Cieša sadarbība ar pašvaldībām, uzņēmējiem ir izveidotas jaunas studiju programmas atbilstoši darba tirgus pieprasījumam. Sasniegumi lāzertehnoloģijas, mehatronikas, informācijas tehnoloģijas jomā ir panākti, kopīgi strādājot ar ārvalstu sadarbības partneriem.

Veicot IF studējošo un absolventu dinamikas analīzi, nodarbinātības specialitātē un studiju procesa kvalitātes izpēti, ir redzama inženierzinātņu studiju programmu absolventu un akadēmiskā personāla ietekme uz Latgales reģiona un Latvijas tautsaimniecības attīstību. Pētījumā tiek iezīmētas jaunu virzienu attīstības iespējas uzņēmējiem Latgales konkurētspējas veicināšanai, integrējot zinātnes un inovāciju sasniegumus un izmantojot studiju rezultātus.

Ivars Veidenbergs, Edgars Vīgants, Jevgeņijs Selivanovs, Ģirts Vīgants (Rīgas Tehniskā universitāte, Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūts)

DŪMGĀZU KONDENSATORS LUDZAS KATLU MĀJĀ. LATGALES VEIKSMES STĀSTS

Atslēgas vārdi: *dūmgāzu energoefektivitāte, šķeldas katlu māja, energoefektivitāte.*

Valsts un reģionu energosektora ilgtspējīgas attīstības pamatnosacījumi ietver energoresursu nepārtrauktu energoefektivitātes paaugstināšanas procesu un atjaunojamo energoresursu vispusīgu izmantošanu. Tie ir jautājumi, bez kuriem nav iespējama arī Latgales „zaļā” izaugsme.

Atjaunojamo energoresursu energoefektīva izmantošana ir svarīga vairākos aspektos. Pirmkārt, tai ir liela nozīme fosilo kurināmo aizstāšanā, kas ļauj mazināt importētā kurināmā patēriņu valsts mērogā, tā nodrošinot valsts enerģētisko neatkarību un paaugstinot energoapgādes drošību. Otrkārt, tai ir pozitīva ietekme uz tautsaimniecību un ekonomikas attīstību kopumā, jo tiek nodrošinātas jaunas darba vietas enerģētiskās koksnes sagatavošanā un piegādē un vietējo resursu pilnvērtīgā apguvē. Vienlaikus atjaunojamo energoresursu izmantošana ir arī globālo un reģionālo klimata pārmaiņu samazināšanas jautājums. Latgales reģiona energoavotos arī izmanto, enerģētisko koksni malkas, šķeldas un granulū veidā. Arvien lielāku lomu spēlē šķeldu katlu mājas pilsētu un pagastu centralizētas siltumapgādes sistēmās, nomainot dabasgāzes katlu māju fosilo kurināmo ar koksnes šķeldu. Tam ir vairāki priekšnosacījumi:

- koksnes šķelda ir lētāka par fosilo kurināmo;
- ir iespējama kurināmā piegādātāju izvēle, nodrošinot augstāku šķeldas kvalitāti; ir pieejamas energoefektīvas šķeldas dedzināšanas tehnoloģijas;
- ir iespējama katlu mājas darbības automatizēta vadība;
- ir iespējams paaugstināt šķeldas katlu māju energoefektivitāti.

Lai izpildītu pēdējo nosacījumu, ir jāizstrādā tehnoloģijas, kas paaugstinātu katlu mājas iekārtu lietderības koeficientu. Šāda iekārta ir dūmgāzu sastāvā esošo tvaiku kondensācijas tehnoloģija, pateicoties kurai var dedzināt nekvalitatīvu šķeldu ar augstu mitruma saturu, jo tvaiku kondensācijas siltums tiek atgūts gāzu kondensatorā. Termins „gāzu kondensators” tiek lietots, lai uzsvērtu to, ka gāzu skalotnī vissvarīgākie ir fāzu pārejas procesi.

Gāzes kondensatora izstrāde ir Rīgas Tehniskās universitātes Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūta kontaktaparātu skolas izpētes un izstrādes rezultāts. SIA „Ludzas Bioenerģijas” katlu mājā 2011. gadā tika uzstādīts dūmgāzu kondensators aiz 8MW šķeldas katla. Iekārtas rūpnieciskā izpēte ļāva noteikt iekārtas darbības efektivitātes vērtību un atrast parametrus, no kuriem ir atkarīgs ne tikai dūmgāzu kondensatora, bet arī visas katlu mājas lietderības koeficients. Rūpnieciskā eksperimenta datu apstrādes rezultāti liecina, ka kondensatora jauda ir 17% no katla jaudas daļējas katla slodzes gadījumā un 14%, ja katla slodze pieaug līdz 0,75 no nominālās vērtības.

Pētījums tapis Valsts pētījumu programmas „LATENERGI” ietvaros.

Līga Žogla (Rīgas Tehniskā universitāte, Vides aizsardzības un siltuma sistēmu institūts)
**ENERGOPĀRVALDĪBAS DAUDZVEIDĪBAS ANALĪZE.
IESPĒJAS LATGALES REĢIONĀ**

Atslēgas vārdi: *energo pārvaldība, Daugavpils, pašvaldība.*

Ar 2016. gada 29. martu ir stājies spēkā jaunais „Energiefektivitātes likums“, kas paredz, ka līdz 2017. gada 1. aprīlim Latvijas Republikas pilsētu pašvaldībām (Daugavpils, Jēkabpils, Jelgava, Jūrmala, Liepāja, Rēzekne, Rīga, Valmiera, Ventspils) jāievieš energopārvaldības sistēma (turpmāk – EPS) atbilstoši ISO 50001 standartam. EPS nosaka, ka pašvaldībām ir jāizveido ilgtspējīga sistēma enerģijas datu uzskatei un analīzei, kā arī pašvaldības infrastruktūras objektos nepārtraukti ir jāmeklē piemērotākie energiefektivitātes risinājumi un tie jāievieš.

Daugavpils pilsētas pašvaldība iedzīvotāju skaita ziņā ir otra lielākā pašvaldība Latvijā. Kopējais enerģijas patēriņš pašvaldībā vidēji ir 62 GWh gadā. No tā 60% veido enerģijas patēriņš pašvaldības ēkās, 20% – ielu apgaismojums, 28% – sabiedriskais transports un 2% – pašvaldības transports. Ņemot vērā enerģijas patēriņa sadalījumu, EPS ir noteiktas šādas robežas: 107 pašvaldības ēkas, publiskais ielu apgaismojums ar kopējo garumu 351 km un 137 vadības sadalnēm, sabiedriskais transports, kas sastāv no trim pilsētas tramvaju un 29 pilsētas autobusu maršrutiem, kur izmanto 39 tramvaju vagonus un 49 pilsētas autobusus. EPS efektīvai pārvaldībai Daugavpils pašvaldībā ir izveidota darba grupa un energopārvaldnieka amats. Tas ir faktiskais sistēmas uzturētājs un izpildītājs, kuru atbalsta pašvaldības augstākā vadība – domes priekšsēdētāja vietnieks, kā to paredz ISO 50001 standarta prasības.

Galvenās pārmaiņas energopārvaldes sistēmā tika panāktas attiecībā uz siltumenerģijas un elektroenerģijas patēriņa datu apkopošanu un analīzi. Pirms EPS ieviešanas enerģijas patēriņa dati par ēkām tika apkopoti individuāli un pašvaldības ēku atbildīgie nebija informēti par esošo patēriņu, ja vien paši nebija interesējušies. Apkopotie enerģijas patēriņa dati netika arī analizēti. Šobrīd sistēmā enerģijas dati tiek apkopoti centralizēti. Šim vajadzībām tiek izmantota interneta vietnē pieejamā enerģijas monitoringa platforma. Esošā sistēma paredz, ka katras pašvaldības ēkas atbildīgais nolasa skaitītāja rādījumus un ievada sistēmā, kur automatiski notiek ievadīto datu analīze. Kārtējie mēneša enerģijas patēriņa dati tiek salīdzināti ar noteikto EPS bāzes līniju. Ja ēkas enerģijas patēriņa novirze no bāzes līnijas ir +/- 10%, tad energopārvaldnieks kopā ar ēkas atbildīgo veic pārbaudi, lai konstatētu novirzes iemeslus. Šādas darbības nodrošina, ka nepārtraukti tiek veikta esošās situācijas analīze, tiek meklēti risinājumi un ieviesti energiefektivitātes pasākumi. Tas ir nepārtraukts uzlabojumu process, ko nosaka arī ISO 50001 standarts, jo katru gadu tiek izvirzīti jauni sistēmas mērķi. Pamatojoties uz literatūras datiem, ar EPS palīdzību ir iespējams panākt 5–10% enerģijas ietaupījumu sistēmas ieviešanas pirmajā gadā, bet turpmākos gados – ap 3%.

Pētījums tapis pētījumu programmā „LATENERGI“.

Sekceja
*„VIESTURIS I KOMUNIKACEJU DISKURSS
LATGALISTIKĀ”*

Sekcija
*„VĒSTURES UN KOMUNIKĀCIJU DISKURSS
LATGALISTIKĀ”*

Ēvalds Daugulis (Daugavpils Universitāte)
LATGALES DZIESMU SVĒTKU HRONOĻĪJA

Atslēgas vārdi: *Latgale, Dziesmu svētki, hronoloģija.*

Latgales vēsture ir sarežģīta, neviennozīmīga un interesanta. Arī Latgales mūzikas kultūra ir attīstījusies ciešā saiknē ar sava laika vēsturiskajiem notikumiem un sabiedriskajām norisēm.

Dziesmu svētku izpētei un norišu sistematizācijai (piemēram, Ilmas Grauzdiņas un Oļģerta Grāviša „Mazā Dziesmu svētku enciklopēdija” u. c.) muzikologi ir pievērsušies dažādos laikposmos. Ja Vispārējie Dziesmu svētki izzināti pietiekami plaši, tad Latgales novada Dziesmu svētku tuvāks aplūkojums palicis novārtā. Ir daži mēģinājumi sākt sistematizāciju (tapis muzikoloģes Ilonas Rupaines bakalaura darbs un publikācija⁴), tomēr visaptveroša pētījuma aizvien vēl nav. Līdz ar to nav īsti skaidra šo svētku norišu hronoloģija. Daži pētnieki svētku uzskaitē ievēro padomju laika tradīcijas, citi turpretī mēģina turēt vienkopus arī pirmskara un pēckara posmā notikušos svētkus.

Strādājot ar visdažādākajām publikācijām un materiāliem, tā arī netika atrasta konsekventa un vienota dziesmu svētku numerācija. 20. gadsimta 20.–30. gadu prese gandrīz katrus dziesmu svētkus dēvē par pirmajiem, kaut gadās arī pa kādam izņēmumam – 1940. gada svētki kādā izdevumā tika nodēvēti par trešajiem, citā publikācijā kā trešie minēti 1935. gada dziesmu svētki. Līdz ar to izvēlēts kompromisa ceļš: ar norādēm *pirmie, otrie* u. tml. vērtēts katrs nozīmīgākais, mērogā un dalībnieku skaita ziņā plašākais dziesmotais sarīkojums, svētku uzskaitījumā ietverti pirmskara (1919–1940), 2. pasaules kara laikā (1941–1945), padomju okupācijas laikā (1945–1990) un atjaunotajā Latvijā (1991–2015) notikušie svētki.

Lai iegūtu pareizu priekšstatu, kad, kur un kādi dziedāšanas svētki ir notikuši Latgalē, nopietni jāiedziļinās vēstures pirmavotos, jāstudē informācija tā laika laikrakstos un žurnālos („Latgales Vēstnesis”, „Daugavas Vēstnesis”, „Jaunākās Ziņas”, „Latgales Vārds” u. c.). Savukārt, lai izveidotu visaptverošu svētku hronoloģiju, izvēlēti šādi kritēriji: reģionālais aspekts – Dienvidlatgale un Ziemeļlatgale, pasākuma nosaukums, svētku mērķis u. c. Vienlaikus tika izvirzīti daudzi būtiski jautājumi: novada kora un dalībnieku skaits (kora veids), virsdiriģenti un to sniegums, repertuārs, svētku mākslinieciskā kvalitāte, svētku programma, koncertā iekļautie žanri (kora mūzika, simfoniskā, pūtēju, tradicionālā utt.) u. tml. Šī referāta mērķis ir apkopot atbilstoši šodienai Latgales Dziesmu svētku hronoloģiju.

Vēstures avoti liecina, ka līdz Otrajam pasaules karam (1941) ir notikuši pieci Latgales novada dziesmu svētki (1925, 1929, 1935, 1936, 1940). Centrālais notikums viennozīmīgi ir 1940. gada 15. un 16. jūnija piektie Latgales dziesmu svētki Daugavpilī. Gan apjomā, gan saturiski, gan emocionāli tie pārspēj visus citus līdz šim Austrumlatvijā piedzīvotos.

Turpmākie gadi nāk ar daudzām pārmaiņām Latgales ļaužu dzīvē. Ir pieminami 1943. gada sestie un 1959. gada septītie Latgales Dziesmu svētki.

Spilgts un paliekošs notikums Latgales kultūras dzīvē ir astotie Latgales dziesmu svētki 1990. gada 26.–27. maijā Daugavpilī. Turpmāk svētki notiek Balvos (IX – 1995), Viļānos (X – 1997), atkal Balvos (XI – 2002) un Daugavpilī – XII (2005), XIII (2010) un XIV (2015). Nākamie Latgales dziesmu un deju svētki būs jau piecpadsmitie!

⁴ Bakalaura darba būtiskākās atziņas izklāstītas rakstā Rupaine, Ilona (2005). Latgales dziesmu svētku tradīcija. Ieskats svētku vēsturē līdz 1940. gadam. // *Latgales mūzikas kultūra vakar un šodien*. Zinātnisko rakstu krājums. Daugavpils: Saule, 16–24. lpp.

Jānis Dimants, Jr. (Andriva Jūrdža fonds)
RĒZEKNES KONGRESA 65 GADU ATCERE AMERIKĀ

Atslēgas vārdi: *latgalieši ASV, Rēzeknes kongress 1917. gadā, Latgales Pētniecības institūts, Amerikas Latviešu katoļu apvienība.*

Ārzemēs, ASV, ir notikuši divi sarīkojumi, veltīti 1917. gada Rēzeknes kongresa atcerei. Pirmo reizi 1967. gadā Indianapolē, Indianā, tika atzīmēti 50 gadi, bet otro reizi 1982. gadā no 2. līdz 4. jūlijam Vandavegā, Viskonsinā, notika 65 gadu atcere, kurā piedalījās vairāk nekā 120 dalībnieku ar plašu programmu, kas atspoguļoja Latgales kultūrvēstures gaitas.

Tanī laikā ārzemēs vēl darbojās organizācijas, kas vairs nešķiroja tautiešus, no kurienes viņi nākuši, bet visi kopā risināja daudzus nepabeigtos darbus un ieceres, kā, piemēram – katras valodas mācīšanai vispirms ir nepieciešams vienveidīgs rakstības veids – noteikta vienveidīga ortogrāfija, pie kuras Latvijā tika un tiek veikts liels un radošs darbs.

Abas šīs sanāksmes bija atspoguļotas ārzemju latviešu presē, bet Latvijā tanī laikā pastāvēja cenzūra. Tie bija citi apspiestības laiki. Diemžēl daudzi jo daudzi mūsu censoni un patrioti ir aizgājuši Dieva mierā. Jauna paaudze Latvijā ir pārņēmusi mūsu darbību. Un jāpateicas Dievam, ka ir secība un turpinājums, vēl ar lielāku spar un pārliecību kā līdz šim, darbs tiek veikts. Tagad varam atskatīties uz pēdējās atceres sagatavošanas darbiem un darbiniekiem.

1917. gada 8. maijā (pēc j. st.) Rēzeknē sanāca pagastu un draudžu deputāti un pieņēma lēmumu apvienoties ar vidzemniekiem un kurzemniekiem. Ar šo lēmumu tika likts pamats Latvijas valstij. Šī **kongresa atcere Latvijā bija aizliegta**, bet Amerikas latviešu katoļu aprindas nolēma rīkot šī kongresa 65 gadu atceri. Pasākumu organizēja Amerikas Latviešu katoļu apvienības (ALKA) un Latgales Pētniecības institūta pārstāvji.

Izveidotā Rīcības komitejā darbojās ALKAs prezidents Jānis J. Dimants, Jr., priesteris Boļeslavs Baginskis, Latviešu katoļu studentu un akadēmiķu apvienības Dzintars“ prezidents Antons Tutins, priesteris Staņislavs Škutāns, Latgales Pētniecības institūta vadītājs Francis Teirumniks, Francis Zeps un V. Strauts. Atcerē aktīvi piedalījās Latvijas sūtniecības Vašingtonā vadītājs Dr. Anatols Dinbergs. Francis Zeps, kas bija 1917. gada kongresa delegāts, un priesteris A. Pekšs, kas kā 14 gadu zēns kongresa gājiena priekšgalā bija nesis sarkanbaltsarkano karogu.

Referāti bija ļoti informatīvi, bagāti un saistoši un norādīja uz grūto, bet bagāto pagātņi valsts sākuma dzīvē.

Agris Dzenis (Kandovys nūvoda muzejs)
LATGOLYS ETNOSOCIALŪS GRUPU VEIDUOŠONUOS PIEC RĒZEKNIS
STARASTEJIS 16.-18. G. S. INVENTARU I DVIESEĻU REVIZEJIS ZIŅOM

Atslāga vuordi: *Latgolys etnosocialuos grupys, Latgolys 16.-18. g. s. viesture, demografeja.*

Vins nu nūtureiguokajim Latgolys kūpejuos kulturvidis komponentim ir viesturiski izaveidovušuos socialetniskuos grupys. Pietejumūs leidz šam moz izmontuoti 1590., 1712., 1738. i 1765. goda Rēzeknis starastejis krūņa muižu inventari ar tymūs aizraksteitim saiminīku vuordim i uzskaitis īspiejom, kas labi paruoda etnosocialūs grupu veiduošonus dinamiku. Savukuort 1772. goda rudinī veiktuos Rēzeknis starastejis dvieseļu revizejis akti ir vacuokais olūts, kurā snāgtys zinis par kuruos naviņ Latgolys plotuokys dalis vysim dzeivuotuojim, jūs vacumu, dzeivis vītom i radniceibys saitom. Mynātuo olūta informaceja raksturoj jau izaveidovušuos, ilgtspiejeigys etnosocialūs grupu kulturtelpys i jūs strukturu.

Piec garūs karu i politiskūs juku perioda 1590. godā Rēzeknis starastejis inventarā septēnūs pogostūs fiksātys tikai 104 saimisteibys. Par sveša etnosa kluotbyutni licynoj atseviški zemņiku nalatvyski uzvuordi – Litvils, Hanekenons, Gadpians, kas vāluokūs dokumentūs vaira napasaruoda. Nu latvišu zemņiku uzvuordu fiksāti septeni, kas konkretajuos vītuos aizraksteiti i vāluokūs godu symtūs – pīmāram, Laizāns, Greidāns, Stylba, Špuņgāns.

1712. goda inventarā fiksātys 232 apdzeivuotys saimisteibys. Itaidys skaits piec Zīmeļu kara i Leluo miera pūstejumu viertejams kai augsts. Šymā godā Krīvānu, Rāznys i Osyunis voitistēs aba pogostūs mynātys atseviškys personys ar pūliskim uzvuordim – Dukaļskis, Borkevičs, Lipskis, Harasimovičs. Pyrmūreiz nūsaukts nazcik žaidu – krūgu rentņiki.

1738. godā jau beja pastuojs mīra i politiskuos stabilitatis laiks. Saimisteibu skaits beja pīaudzs da 291. Apmāram 34 saimisteibys Krīvānu, Lobuoržu, Rāznys i Osyuna pogostūs apdzeivuojuši pūli. Jūs leluokuo daļa bejuši vaļsts dīnasts ļauds – tai saukti Bruņu bojuori ci personiski breivī zemis eipašņiki. Pīmynāti i divi saiminīki ar apzeimiejumu „moskali”. Juoatzeimej, ka 1712. i 1738. godā registrātys ari atseviškys latvišu leimaņu i zemis eipašņiku saimis: Laizāni, Rudbuorži, Jūrdži.

Krīvu staraveru leluoka īceļuošona ir nūtykuse leidz 1765. godam. Itymā godā nu vysu 119 cīmu ar videji pīcom saimisteibom kotrā jau fiksāts 20 krīvu i pūļu apdzeivuotu cīmu. Svešūs etnosu dzeivis vītyš koncentrējuos nūteiktuos teritorejuos: pīci krīvu cīmi Rāznys pogostā, ostoni – Cyskoda pogostā. Bez jūs beja vēļ desmit krīvu i latvišu jaukti apdzeivuotu cīmu. Teirī pūļu – Bruņu bojuoru i zemis eipašņiku cīmi beja septeni Krīvānu pogostā, seši Osyuna pogostā, jaukti pūļu i latvišu – ostoni cīmi Osyuna, Rāznys i Krīvānu pogostūs.

1772. godā dvieseļu revizejis dokumenti aproksta 42 krūņa i pryvatuos muižys. Kotrā nu jom beja 7–38 cīmi.

Leluo kuos dzeivis vītyš beja seši mīsti i slobodys, storp tim Rēzekne, Varakļuoni, Viļāni, Tiskādu sloboda, Latvišu Sloboda natuoli nu Tiskādīm, Sloboda natuoli nu Osyuna. Vairums dzeivuotuoju beja krīvi i pūli – īguojieji nu Krīvejis, Boltkrīvejis i Reigys.

Leluo kys pūļu – zemis eipašņiku – grupys aizraksteityš divejuos krūņa muižuos, seikūs šļahtiču grupys – četruos muižuos. Pūli beja sociali vysdaudzveideiguokuo grupa – i leli muižņiki, i mīstu dzeivuotuoji, i seikī zemis eipašņiki, taipat kolpuotuoji muižuos.

Žeidi, kas beja krūgu rentņiki ci tierguotuoji, atrūnami 34 muižuos. Tei beja sociali vysorganizātuokuo etniskuo grupa. Vysi Rēzeknis starastejis žeidi pīdarēja pi Kruoslovys kahala, kas beja jūs pošpuorvaldis vīneiba ar religiskom, fiskalom i tīsys funkcejom. Žeidim 1772. godā rakstureigys mozuos saimis – pracātais puors i bārni.

Rēzeknis starastejis zemņiku socialū grupu veidova treis nūrūbežuotys etniskuos grupys: latviši, staraveri (krīvi), boltkrīvi. Cīš bīži pi krīvu i boltkrīvu zemņiku vuordim ci cīmu nūsaukumim pīmynāts, ka tī ir īguojieji voi aizbāguši zemņiki nu Boltkrīvejis ci Krīvejis.

Zemņiku cīmūs dzeivova videji 2–10 saiminīki. Vysu etniskūs grupu zemņikim 1772. godā rakstureigys leluos saimis, kuruos dzeivova treju paaudžu pīdareigī: vacuoki, napracāti bārni, 1–2 pracātūs bārnu puori ar mozbārnim i audžubārnim. Saimē īguoja i bobuļņiki – kolpi, kas struodova par dzeivis vītu. Tikai ratūs gadejumūs tī nabeja saiminīka tyvi radinīki. Kūpumā viertejūt, cīmi beja

vīnys dzymtys dzeivis vītys, i jūs nūsaukumi beja identiski ar dzeivuotoju uzvordu.

1772. goda dvieseļu revizeja atkluoj kotrys etniskuos grupys nūslāgtu dzeivis telpu pastuoviešonys faktu. Latvīšim, krīvim i boltkrīvim tuos beja atseviški cīmi i slobodys, pūlim – muižys i slobodys, žeidim – muižys. Šuos dzeivis telpys leidz pat 20. godu syntam izaglobuoja i kai kulturteļpys, kuramuos tyka praktizātys i nūdūtys tuoļuok kotram etnosam rakstureiguos tradicejis.

Ingars Gusāns (Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija)
LATGALIEŠU MŪZIKAS RAKSTUROJUMS (2005–2016)

Atslēgas vārdi: *latgaliešu valoda, populārā mūzika, mūzikas tirgus, novērtējums, Latgale.*

Sava veida ceturtā Latgales atmoda sākās 21. gadsimta sākumā, kad savu vārdu ar vecāko līdzgaitnieku palīdzību pieteica jaunā paaudze, resp. tie, kas bija dzimuši pārejas posmā uz neatkarīgo Latviju. Viņi bija atvērti jaunām idejām, visu latgalisko uztverot absolūti dabiski un to vērtot par pamatu savai pašizpaušmei. Tā izveidojās pirmās jaunās paaudzes latgaliešu populārās mūzikas grupas „Borowa MC” un „Bez PVN”, kas katra savā stilā pauda savas jūtas, pārdzīvojumus, novērojumus un vēlmes par Latgali un latgaliskumu.

Lai vai kā, bet tieši dabiskums, kas izpaudās gan grupas dalībnieku uzvedībā, gan viņu tekstos, kas bija adresēti ikvienam latgalietim un arī pārstāvēja ikvienu no viņiem – tas viss palīdzēja latgaliskās pašapziņas celšanā. Dažiem tas bija reāls atspēriens pašapziņas izaugsmē, lai vairs nekautrētos runāt latgaliski ne tikai Latgalē, bet arī pārējā Latvijā, nebaidītos atzīt, ka „es nāku no LATGALES”. Un tad jau atdzima vai radās vēl citas grupas, kas uztvēra šo vilni un vismaz uz kādu laiku radīja zināmu stabilitātes sajūtu, ka arī Latgalē mūzikas tendences attīstās laikiem līdzīgi. Pētījumā ir meklētas atbildes uz jautājumiem, vai situācija latgaliešu mūzikā ir mainījusies, kādas tendences tajā dominē, kā latgaliešu grupas uztver dažādas mērķauditorijas, kāpēc?

Šajā laikā ir iznākuši vismaz 44 albumi, kas ir saistīti ar Latgali (dziesmas ir latgaliski vai to tematika ir saistīta ar Latgali). Sevišķi veiksmīgi Latgales izpildītājiem („Galaktika”, „Ginc un Es”, Inga un Normunds, „Baltie Lāči”, dziedošās ģimenes) bija un ir šlāgermūzikas stils, kur joprojām vairāki izpildītāji aktīvi darbojas un gūst panākumus galvenajā Latvijas mūzikas vērtēšanas kritērijā – dažādās dziesmu aptaujās. Pēc acīmredzamajiem panākumiem laikā no 2006. līdz 2011. gadam popmūzikas un rokmūzikas laukā iestājās zināms miers, kas atkal ir izkustināts pēdējos pāris gados, kad par sevi Latvijas mūzikā atgādina vairāki izpildītāji („Dabasu Durovys”, Guntra Kuzmina, Sovvaļņiks).

Mūsdienās, mainoties mūzikas industrijas un klausītāju pieprasījumam un ieradumiem, kad liela daļa vairs nepērķ materiāli tveramus mūzikas formātus (CD, plates, kasetes), liela nozīme grupas atpazīstamības veidošanā ir internetam, kas paver plašas iespējas tikt sadzirdētam un tai pat laikā nepamanītam milzīgajā informācijas gūzmā.

Pētījumā ir aplūkots, kādi ir bijuši grupu panākumi dziesmu aptaujās. Izjautājot grupu līderus, ir apzināts, kas mainījies grupu mūzikas stilos, kādi ir iemesli darbības pārtraukumiem, vai ir mainījusies publika un tās gaume, kāda attieksme ir pret internetu kā starpnieku mūzikas izplatīšanā. Ir apskatīti arī latgaliešu mūzikas festivāli un to nozīme latgaliešu grupu atbalstīšanā.

Māra Kiope (Latvijas Universitāte)
LATVIEŠU LATGALIEŠU UN BRAZĪLIEŠU FILOZOFA
JEZUĪTA STAŅISLAVA LADUSĀNA DAUDZPUSĪGAIS HUMĀNISMS

Atslēgas vārdi: *jezuīti, daudzpusīgais humānisms, neotomisms, Latgales kultūrmantojums.*

Referātā, izmantojot vairāku gadu garumā veiktā pētījuma atziņas, ir analizēta latviešu latgāliešu un brazīliešu izcilā jezuītu tēva filozofa Staņislava Ladusāna (1912–1993) daudzpusīgā humānisma filozofija. Tēva Staņislava Ladusāna metafiziskā domāšanas avots ir Latgales katolicisma tradīcija, ko būtiski ir ietekmējis Jēzus sadraudzības ordeņa garīgums, kurā augstākās reliģiskās patiesības un ikdienas dzīve ir ļoti cieši savstarpēji saistītas. Tēva Staņislava Ladusāna, tāpat kā citu pirmo latviešu jezuītu dzīves gājums un darbs, var tikt vērtēts arī Latgales kongresa kontekstā – kā to kultūras un personas izaugsmes iespēju atklāšanās, ko pavēra kongresa vēsturisko lēmumu īstenošana.

Taču diemžēl S. Ladusāns, visā pasaulē pazīstamais oriģinālais kristīgais domātājs, tomisma filozofijas atjaunotājs Latīņamerikā, Amerikas Katoliskās Filozofijas Asociācijas un kristīgās filozofijas pasaules kongresu prezidents, Latgales un Latvijas patriots, nav tik pazīstams paša dzimtenē, kā to būtu pelnījis. Tagad, vairāk nekā 20 gadus pēc viņa aiziešanas mūžībā Riodežaneiro, viņa atstātais filozofiskais mantojums ir kļuvis sevišķi aktuāls.

Vispirms, tā ir daudzpusīgā humānisma filozofija, kas aicina raudzīties uz cilvēka personu kā daudzdimensionālu būtni. S. Ladusāna filozofijas sākumpunkts ir „bads” un „slāpes” pēc laimes, kas cilvēkā skar visu, kas ir cilvēcisks, un ir izšķirīgais spēks, kas ierosina patiesības izziņu. S. Ladusāns parāda, ka cilvēka galvenās attiecības ir attiecības ar Dievu, ar apkārtējo pasauli, ar citiem cilvēkiem un ar sevi. Šīs attiecības veido esamības vērtīborientācijas pamatu, jo cilvēks it visam, ar ko sastopas, piešķir noteiktu vērtību. Taču, no otras puses, vērtību sakārtošana un audzināšana ir tā, kas var mainīt cilvēku un līdz ar to padarīt labāku pasauli, kurā dzīvojam.

Šīs filozofijas pamatā ir daudzpusīgā gnozeoloģija jeb izziņas teorija, kas piedāvā risinājumu jautājumam par cilvēka iekšējās, garīgās dzīves pieredzes izpratni un pašvadību. Proti, S. Ladusāns, sintezējot mūsdienu fenomenoloģijas un tomisma filozofijas pieejas, cilvēkam atklāj ceļu uz iekšējās dzīves pieredzi kā racionāli saprotamu un īstenojamu realitāti. Pēc 60 gadu piespiedu prombūtnes atkal atgriežoties Latvijā, S. Ladusāns asredzīgi novērtēja to antropoloģisko postu, ko vairākām paaudzēm bija nodarījis padomju okupācijas laiks. Tāpēc viņš uzsvēra filozofijas nozīmi nācijas audzināšanā, pārvarot sinkrētisma, eklektisma un materiālisma vienpusīgo domāšanu.

Otrkārt, tā ir S. Ladusāna veiktā ideoloģiju kritika, kas atklāj jebkuru ideoloģiju kā fragmentētu un sašaurinātu domāšanas veidu pretstatā realitātes visaptverošam tvērumam, kāds iespējams filozofijā. Jau 20. gadsimta 70. gados S. Ladusāns saskatīja ideoloģiju pieaugošo lomu Rietumu kultūrā, paredzot to aizvien lielāku izplatību un apdraudējumu cilvēcisksamam. Tādējādi S. Ladusāna veiktā ideoloģiju kritika ir izmantojama mūsdienu situācijā, rūpējoties par kultūras identitātes saglabāšanu un attīstību.

Profesors S. Ladusāns māca, ka mūsdienu cilvēces krīzes pārvarēšanā filozofijai ir īpaša nozīme, jo tā augsti vērtē prāta spējas, rosina iedziļināties realitātē, rāda ceļus un māca izvēlēties līdzekļus ētiskai rīcībai. S. Ladusāns, runājot par filozofijas īpašo nozīmi pasaules tautu atjaunotnē, ir nepiekāpīgs – modernā Vakareuropas filozofija ir jāatjauno pašos pamatos, lai pārvarētu pārlikto subjektīvismu, racionālismu un empīrismu. S. Ladusānu filozofiskajos pētījumos vada pārliecība par filozofijas racionalitātes spēku un spēju tvert nemateriālās pasaules jeb garīgās dzīves realitāti, ko var izteikt ar iekšējās pieredzes jēdzienu. S. Ladusāns ne vienreiz vien uzsver, ka garīgās pasaules pastāvēšana prasa pēc izskaidrojuma. Ja tiktu attīstīta tāda virziena filozofija, tā iezīmētu izeju no krīzes un Rietumu filozofijas pamatu pārveidi. Tā izceltu tautu atjaunotnes perspektīvu jauna humānisma strāvojumā, kas veidotu kritiski reālistisku skatījumu uz cilvēku.

Treškārt, mūsdienu kultūras kritikas jomā S. Ladusāns iesaistās, piedāvājot racionālu mācību par cilvēku kā jaunas un humānākas kultūras veidotāju. Mūsdienu novecojošās Eiropas kultūra ir tiktāl attālinājusies no savām kristīgajām saknēm, ka to būtu grūti izlabot vai uzlabot. Drīzāk jau runa ir par nepieciešamību radīt jaunu eiropisko kultūru, kas izaugtu no pārdabiskā avota. Šai kontekstā jaunu aktualitāti iegūst S. Ladusāna pēdējos dzīves gados veiktie pētījumi par kultūras dabu un cilvēka radošo spēku.

Ceturtkārt, S. Ladusāna pārdomas par vērtību krīzi trimdā, par latviskā un vispārcilvēciskā attiecībām, viņa pētījumi par Latgales kultūrmantojumu un pūles tā saglabāšanā un attīstībā ir kā ceļa norādes Latgales identitātes izkopšanai arī mūsdienu situācijā.

Lilija Limane (Latvijas Nacionālā bibliotēka)
GRĀMATNIEKS STEPONS SEIĻS UN VIŅA ARHĪVS
LATVIJAS NACIONĀLAJĀ BIBLIOTĒKĀ

Atslēgas vārdi: *Stepons Seiļš, Latgales personālijas, grāmatas, kolekcijas.*

Skolotājs, publicists un Latgales kultūras vēstures pētnieks Stepons Seiļš (1909–1979) savu mūžu veltīja latgaliešu kultūras faktu vākšanai, ar neatslābstošu pašreizējā, spītējot ārējās varas spiedienam, palika uzticīgs latgaliešu valodai un aizstāvēja ideju par iespīestā vārda nepīecīēšāmību latgaliešu rakstu valodā.

Steponu Seiļi raksturo dziļa un noturīga interese par latgaliešu grāmatniecību un neatlaidīga centība apkopot kultūras mantojumu. Savās mājās Makašānu pagasta „Kļovūs” viņš izveidoja iespīedīgu latgaliešu rakstu bibliotēku ar teju pilnīgu grāmatu krājumu, plašu avīžu komplektu klāstu, kā arī seniem rokrakstiēm un pašā sakoptiēm materiāliēm par kultūras darbinīekīēm.

S. Seiļa arhīva materiālu daļa pirmoreiz nonāca Latvījas Nacionālajā bibliotēkā 1974. gadā no Latvījas PSR prokuratūras, kas iespīeddarbus un rokrakstus bija izņēmusi no S. Seiļa mājām Rēzeknes rajona „Kļovūs” kratiēšanas laikā 1974. gada 1.–3. jūlijā. Pēc saņemto iespīeddarbu un rokrakstu analīzes bibliotēka vienojās ar S. Seiļi par 54 rokrakstu glabājamo vienību paturēšanu tās kolekcijā un Reto grāmatu un rokrakstu nodaļā tika izveidots grāmatnīeka personālarhīvs (RXA96), daļēji kompensējot īpašnīekam rokrakstu vērtību ar samaksu par mikrofilmu izgatavošanu no viņam atpakaļ atdotajīēm materiāliēm. Personālarhīvā ietilpa Latgaliešu Skolotāju centrālās biedrības un citu kultūras organizāciju darbības materiāli, bet no pašā S. Seiļa apcerējumiēm un citu latgaliešu literātu manuskriptiēm tika izgatavotas 16 vienību kopījas mikrofilmās. Ievērojot sabīedriski politīsko situāciju, bibliotēkai bija jāpatur arī tie iespīeddarbi, galvenokārt 20.–30. gadu periodīskie izdevumi, kas atbīlīda specfonda krīterījiēm. Pārēji iespīeddarbi un rokraksti, tai skaitā dienasgrāmatas, vēstules un pētījumi par personām, tika aizvesti uz „Kļovīēm” un nodoti to īpašnīekam.

Pārējos personālarhīva materiālus bibliotēka iegādājās 1980. gadā pēc S. Seiļa nāves no viņa mantīnīekīēm. Atstātājā garīgajā mantojumā ietilpa kā iespīeddarbi, tā plašs rokrakstu arhīvs. Iespīeddarbi, tai skaitā vairākas latīņu rakstu aizliēguma kontrafakcijas, atbīlīstoši bibliotēkas fondu organizācijas principiēm tika iekļauti kopējā grāmatu krājumā. S. Seiļa personālarhīvam tika pievienotas vēl 254 rokrakstu vienības. Rokrakstu fonds papildinājās ar atseviēškiem izcīliēm drukas aizliēguma laikā rokraksta grāmatniecības piēmīnekļīēm, pašā S. Seiļa un citu autoru jaunrades materiāliēm, plašu korespondenci. Lasītājīēm kļuva pieejama S. Seiļa uzkrātā informācija par latgalīskas izcēlsmes ievērojāmām personībām, kas apkopota „lietās”. Te var atrast ziņas vai par katru latgalīskas izcēlsmes un latgaliešu kultūrā iesaīstītu 20. gadsīmta personību. Viņa vākumu pamatoti var uzskatīt par latgaliešu cilvēkarhīvu.

2000. gadā saskaņā ar līgumu bibliotēkas īpašumā pārgāja arī 13 mapes ar S. Seiļa dēla Pētera Seiļa deponētājīēm materiāliēm. Paēlāk grāmatnīeka rokrakstu personālarhīvā ietilpst 339 glabājāmās vienības. S. Seiļa arhīvs snīedz bagātīgu uzziņu un avotu bāzi Latgales vēstures pētīnīekīēm un citīēm interesentiēm.

Ivars Magazeinis (Daugovpīļa tīsa)
LATGALISKAIS DAUGOVPIĻĪ GIDA STUOSTŪS I PUBLISKAJĀ TELPĀ

Atslāga vord: *kulturys turisms, kulturobjekti, publiskuos zeimis, „latgališu pādi Daugovpilī“, viesturiskuo atmiņa.*

Daugovpilis simboliski ir „daudzeju „iudiņu“, kulturu, volūdu, ticeibu i liktiņu piļsāta“.¹ Ari „Latgolys regiona turisma atteisteibys marketinga planā“ pastreipuota Latvejā ūtruos leluokuos piļsātys „kulturys nūtykumu daudzveideiba“² multikulturalā vidē, a jamā vīta ari latgaliskajam, sūpluok viesturiskajam i myusdīneigajam vyspuorlatvyskajam, krīvyskajam, pūliskajam, boltkrīvyskajam, ebrejiskajam, vuocyskajam i t. t.

Nasaverūt iz piļsātys tyvuokuos i tuoluokuos „viesturiskuos atminis“, kuramā latgaliskajam ir mozuok vītys nakai Pīterburgā Krīvejā, Rēzeknē voi cytuos Latgolys piļsātuos, i nazkurim napasenejim puorsprīdumim, ka Daugovpilis napozicionej sevi kai Latgolys organisku daļu, daudz kas ir atkareigs nu poša gida i tūs cylvāku, kuri grib dzierdēt piļsātys „raibū“ viesturi i redzēt ituos viesturis zeimis.

Itys referats ir praktika – piļsātys sertificāta gida – analitiski publicistisks pasavierīns iz tuo, cik daudz (voi moz) Latgolys administrativajā golvyspiļsātā Daugovpilī turisma informacejis pīduovuojumā teik izmontuota latgališu volūda i kas gida stuostejumā latgaliski voi cytuos volūduos teik pastreipuots par latgališu kulturys personeibom, nūtykumim, fenomenim, taipat – kaidys publiskuos zeimis voi kulturobjekti paleidz gida stuostejumu paspylgtynuot.

Nu pazeistamuokūs publiskūs zeimu nūsaucoma Vladislava Luoča i Juoņa Cybuļska izdevnīceibys dorbam veļteita pīminis pluoksne (latgaliski) Alejis ilā 5, kai ari pīminis pluoksne pi bejušuos Daugovpīļa Školuotuoju inštutua ākys Saulis ilā 1/3 juo direktorei Valerejai Seilei (teksts latvišu literarajā volūdā, niule pluoksne ir puornasta iz pogolma i nu uorspusis nav radzama).

Raiņa zeime Daugovpilī, resp., juo kryušu tāls, atškireibā nu Rēzeknis, atsarūn piļsātys centrā – pi Daugovpīļa Universitatis golvonuo korpusa. Caur itū personeibu var klauseituojus izvoduot pa Latgolu, Latveju i Šveici, izarunuot par socialismu, izgleiteibu, jurista i žurnalista profeseju, par „vīnojušū“ poezeju i daudz kū cytu.

Vīns nu jaunūs turistu maršrutu vad iz 2016. goda junī atkluotū Šmakovkys muzeju. Par piļsātys i regiona vīnu nu slovonuokajim objektim suoc palikt Cītūksnis vīnuvīt ar jimā asūšū i 2013. goda aprelī attaiseitū Marka Rotko Muokslys centru. Cītūksnī deļ „militaruos puorsavuiceišonys“ beja īsaukta i daļa latgališu, t. sk. izdeviejs V. Luocs.

Daugovpilī sovus „vēsturiskūs pādus“ ir pamatuši daudzi slovoni latgališi, ite varātumem likt memorialuos pluoksnis tū pi tuos – Fraņcs Trasuns, Juoņs Višnevskis, Konstantins Raudive, Juoņs Klīdziejs, Jurs Pabierzs i t. t.

Svareiga kulturzeime ir i Daugovpīļa katuoļu kopi, kur var apraudzeit vairuoku ivārojāmu latgališu paglobuošonys vītys – V. Seilis, Amalejis Bžežinskys, Puovula Laizāna i cytu.

Bez pīmynātūs zeimu piļsātys centrā var iraudzeit i jaunus uzrokstus latgaliski voi par itū tematiku, kai, saceisim, izkuortne „Made in Latgola“ pi veikala „O, Marta!“. Afišys latgališu volūdā pasaruoda sakarā ar Latgolys Studentu centra pasuokumim, folklorys kūpu „Dyrbyni“, „Svātra“ i grupys „Dabasu Durovys“ izastuošonom, Daugovpīļa teatra izruodem latgaliski.

Summejūt: Daugovpilis (*Daugavpils, Dinaburga, Dvinska*), kai i vysa Latgola, ir lelum lels vardamkotlys (*melting pot*), kuryumā salypuši daudzēji kultursluoni, tymā skaitā „austrumlatvyskais“ – latgaliskais. Itū vysu var redzēt i publiskajuos kulturys zeimēs.

¹ Šuplinska, I. (zyn. red.) *Latgolys lingvoteritorialuo vuordineica* II. Rēzekne: Rēzeknis Augstškola, 2012, 169.

² *Latgales reģiona tūrisma attīstības mārketinga plāns*. Daugavpils, Latgales plānošanas reģions, 2012, 23.

Валерий Макаревич (Даугавпилсский университет)
ЛЕО ТРУКШАНС – ИССЛЕДОВАТЕЛЬ ЛАТГАЛИИ

Ключевые слова: Лео Трукшанс, Латгалия, топонимика, природные объекты, народное творчество.

Лео Трукшанс (1939–2014), сотрудник кафедры физики Даугавпилсского университета, всю свою жизнь посвятил исследованию Латгалии. Его архивы хранят неоценимые сведения о топонимике Латгалии, ее природных объектах, культовых местах, фольклоре и известных людях края. В докладе рассматриваются только некоторые примеры из того, что было сделано Лео Трукшансом в области краеведения.

Трукшанс родился в 1939 году недалеко от пограничной железнодорожной станции Курцумс. Он закончил физико-математический факультет института и вскоре был принят сюда на работу.

Каждое лето, на велосипеде или пешком, Лео отправлялся в путешествие по Латгалии. Исследовал природу, архитектуру, культовые места. Одним из главных источников информации служили рассказы местных жителей. Другим – чтение литературы. Как уже было отмечено, круг его интересов охватывал топонимику, природные и культовые объекты, фольклор и людей Латгалии.

В начале XX века жизнь была неспешной. Сельские жители передвигались на лошадях. Человек замечал малейшие природные нюансы. Каждый пригорок, опушка леса и заметный камень имели свое название. Во второй половине XX века появляется все больше автомобилей. Ритм жизни меняется. Часть сельских жителей переселяется в города. Названия многих природных объектов либо забываются, либо теряют свою актуальность. Проблема сохранения топонимических названий стала особенно актуальной в конце 80-х и начале 90-х годов XX века, когда уходило поколение 70-летних, а 60-летние уже многого не помнили. Актуальность сохранения топонимических названий заключалась еще и в том, что на левом берегу Даугавы они были связаны с языком селов и могли бы служить источником для изучения этого исчезнувшего языка. Лео сам рисовал географические карты, куда вносил эти названия, таким образом привязывая их к конкретной местности.

Много времени Лео посвящает поиску значимых природных объектов. Среди них – великие деревья. Великими деревья именуется по причине большого диаметра ствола либо потому, что с ними связана какая-нибудь история. К последним относился дуб-великан в окрестностях Илуксте. На его стволе были явные следы от пилы. От местных жителей стало известно, что в старые годы местный помещик поспорил с другим помещиком, что сможет спилить дуб. Но спор был проигран: ни одна пила не смогла справиться с великаном. К сожалению, дуб не сохранился до наших дней. Кстати, культ великих деревьев существовал только на левом берегу Даугавы.

Неоценим вклад Лео Трукшанса в сохранение устного народного творчества жителей Южной Латгалии: легенд, рассказов и баек. В его архивах можно найти сведения о жителях Латгалии и людях, которые способствовали культурному, образовательному и техническому развитию края. К сожалению, судьба его архивов до конца не выяснена. Будучи открытым человеком, он щедро делился своими записями (которые часто существовали в одном экземпляре) с людьми, которым была необходима информация о крае. Что-то осталась у родственников. В этой статье мы постараемся рассказать о той части краеведческого наследия Трукшанса, которое нам известно.

Dainis Mjartāns (biedrība „Latgales tradicionālās kultūras centrs „Latgaļu sātā””)
PASĀKUMI LATGALES INFORMATĪVĀS TELPAS STIPRINĀŠANAI

Atslēgas vārdi: *Latgales informatīvā telpa, mediju politika, Latgales elektronisko plašsaziņas līdzekļu programma.*

Latgalē krasi izjūtama divu atšķirīgu informatīvo telpu esamība, ko pastiprina brīvi uztveramās Krievijas un Baltkrievijas televīziju programmas, kā arī satelitoperatoru (viedkaršu) nelegālas koplietošanas tendences.

Valsts mediju politikai jābūt vērstai uz ciešāku Latgales informatīvo sasaisti ar pārējiem Latvijas apgabaliem, garantējot, ka pierobežā dzīvojošie Latvijas iedzīvotāji tiek informēti par valstī notiekošajiem procesiem un starptautisko notikumu attīstību.

Priekšlasījumā autors analizē pasākumus, kas veicami, lai mazinātu ārvalstu plašsaziņas līdzekļu ietekmi uz reģiona iedzīvotāju sabiedriskās domas veidošanu un veicinātu sabiedrības informēšanu par valstī un Latgalē notiekošajām sociālajām, ekonomiskajām un kultūras aktualitātēm.

Nacionālās Elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes (NEPLP) izstrādātā Latgales elektronisko plašsaziņas līdzekļu programma ir vērtējama kā būtisks solis, lai nodrošinātu elektronisko plašsaziņas līdzekļu apraidi austrumu pierobežā, palielinātu sabiedrisko mediju auditoriju, nodrošinātu Valsts valodas likumā un Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā noteikto latgaliešu rakstu valodas kā vēsturiska latviešu valodas paveida saglabāšanu, aizsardzību, attīstību un lietošanu. Programma iezīmē konkrētus uzdevumus vietējo un reģionālo TV un radiostaciju satura stiprināšanai. Autora ieskatā Latgales elektronisko plašsaziņas līdzekļu programma attīstāma NEPLP un Kultūras ministrijas Mediju politikas nodaļas sadarbībā.

Referātā autors analizē arī elektronisko plašsaziņas līdzekļu nepieciešamību latgaliešu valodā, raugoties no latgaliešu valodas lietotāju komunikatīvajām vajadzībām.

Oskars Orlovs (Rēzeknis Tehnoloģeju akademeja)
2016. GODA KULTURYS BOLVYS „BOŅUKS“ NOMINANTU DORBU
RAKSTURUOJUMS LITERATURĀ

Atslāga vord: *latgališu literatura, latgališu kultūrys goda bolva „Boņuks“, styls, adresats.*

2016. gods latgališu kulturā beja īvārojams ar vairuokim dasaceitim dorbim literaturā: divuos nominacejuos „Lobuokais snāgums literaturā“ i „Lobuokais izdavums/gruomota“ tyka dasaceiti septeni nominanti, nu tim taišni literaturā: Annele Slišāne „stāsti #100dečiLatvijai“, Dagnija Dudarjonoka, Gunta Nagle, Ligija Purinaša, Jana Skrivļa-Čevere „Linejis“ (dzeja), Ineta Atpile-Jugane „Mūdynuot muokuļus“ (dzeja), Raibis „Zalta tesmini“ (stuosti), Sandra Ūdre, Juoņs Ryučāns „Aizlauztais spaitis“ (Fraņča Kempa dzeivis atspaidynuojumi).

Par „Lobuokū snāgumu literaturā“ tyka pīzeits Juoņa Ryučāna i Sandrys Ūdris saraksteitais romans „Aizlauztais spaitis“. Nominacejā „Lobuokais izdavums/gruomota“ *Boņuks* datyka gruomotai i audio diskam „Škilbanu sīvas“ (autoris – Edeite Husare, Anda Beitāne).

Pietejumā ir raksturuots literaturys nominantu snāgums: stils, idejis, adresats (kas i kaids dūmuots gruomotys skaiteituojs. Latgališu literatura ir samārā dažaida, kotram autoram juo dorbūs pasaruoda taišni jam rakstureiguos īzeimis i sovumi. Debejis daiļdorbim varātu skaiteituoju byut vaira. Tuos ir Latgolys lokalisma eipatneibys, kur (ari kai vysā Latvejā) grākoj ar taidu tendenci, ka autora poša biografeju pīleidzinoj juo daiļdorbam.

A. Slišānis stuosteni ir publicāti juos *facebook.com* profilā latvišu i latgališu literarajā volūdā. Kotrs pastuosts vaira ir kai mozs emuars, atmiņu tāluojums. Tys eisti naatbylst dūtajam žanra nūsaukumam i eisti par literaturu tū nūsaukt ir pagryuši.

D. Dudarjonokys, G. Naglis, L. Purinašys, J. Skrivlis-Čeveris dzejis kruojums pīsaista ar tū, ka latgališu literaturā tys ir pyrmais kruosojamais dzejjūļu kruojums. Četru jaunu autoru kolektivs, kur kotra nu ailineicom izaceļ ar sovu, sīvišu, pasaūla redziejumu. Vysam dzejis kruojumam ciši rakstureigi ir kontrasti. Divom autorem (L. Purinašai i G. Naglei) tei ir debeja latgališu literaturā.

I. Atpilis-Juganis dzejis kruojums „Mūdynuot muokuļus“ ir jau catūrtuo ailineicys gruomota. Gruomota pīsaista na viņ dzejis meļuotuojus, bet i muokslys baudeituojus plotuokā nūzeimē – izvālāti originali i viereibu saistūši dizaina elementi. Dzejā dominej meditativuo lirika i sīvītis pasaūla dziļums.

Itys ir ūtrais Raibuo stuostu kruojums. Raibis roksta ironiski sarkastiskā stilā. Vītom var pamaneit karnevalizacejis elementus, maskys i pateibys vaicuošonys arhetipus i postmodernismam rakstureigū spēlis pryncypu. Kai jau i veirišu tāluotā pasaulī, gruomotā vīta atsaroduse i varys dorbim, i kaisleibom.

S. Ūdris, J. Ryučāna dorbs „Aizlauztais spaitis“ ir veļteits latgališu politikam i sabīdryskajam darbinīkam Fraņčam Kempam. Dorbs, kurā na vysā organiski mejās diveji stili: biografiskais, emocionalais i viesturiskais, publicistiskais. Daildorbā izmontuoti damiersti latgališu volūdys vuordi i formys, redzīs, tei ir vysu leluokuo dorba vierteiba, tok nasagataveitu skaiteituoju taišni tys var atbaideit.

2016. goda davums latgališu literaturā ruoda, ka poteņcis jaunajim i videjuos audzis raksteituojim ir, tys ļaun cerēt, ka latgališu literatura atsateista.

Ilze Ozoliņa (Skrindu dzimtas muzejs)
SKRINDU DZIMTAS MUZEJS – PIEMIŅAS UN IZGLĪTOŠANĀS VIETA
PLAŠĀM SABIEDRĪBAS GRUPĀM

Atslēgas vārdi: *Skrindu dzimta, Skrindu dzimtas muzejs, Latgales nacionālā atmoda, laikraksts „Drywa“.*

Pētījums veltīts Skrindu dzimtai, kura devusi ieguldījumu vienam no svarīgākajiem Latgales jaunāko laiku vēstures notikumiem – Latgales nacionālajai atmodai, kas hronoloģiski aptver laika posmu no 19. gadsimta beigām līdz 1917. gadam, un Skrindu dzimtas muzejam, kura misija ir caur brāļu Skrindu ieguldīto darbu tautas izglītošanā sniegt ieskatu Latgales kultūrvēsturē, izceļot latgaliešu valodas un katolicisma tradīciju nozīmīgumu Latgales kultūras dzīvē, apzināt kultūrvēsturisko mantojumu, dokumentēt kultūras dzīves, darba un sadzīves tradīcijas Daugavpils novadā (Vaboles, Līksnas, Kalupes un Nīcgales pagastos).

Pētījuma mērķis ir raksturot Skrindu dzimtas kultūrvēsturisko devumu Latvijas un Latgales vēsturē ceļā uz Latvijas valsts un Latgales novada izveidi, kā arī popularizēt Skrindu dzimtas muzeja aktivitātes un darbu dažādām sabiedrības grupām, sniedzot ieskatu latgalisko tradīciju apzināšanā, saglabāšanā un popularizēšanā.

Daugavpils novada Vaboles pagastā jau 21. gadu veiksmīgi darbojas Skrindu dzimtas muzejs un ekskursantiem piedāvā dažādas tematiskas ekskursijas, muzejpedagoģiskas programmas, izstādes un radošas darbnīcas. 1996. gada 28. martā Skrindu dzimtas muzejs tika dibināts kā Daugavpils rajona padomes kultūras nodaļas iestāde, savukārt atklāts un iesvētīts 1996. gada 16. jūnijā. Novadpētniecības darba pamatlicēja ir Vaboles vidusskolas vācu valodas skolotāja Felicija Sardiko. Muzeja uzdevumos ietilpst arī Vaboles un Līksnas pagastu kultūras dzīves veicināšana un dzīvesstāstu dokumentēšana, kā arī vēstures un kultūras vēstures pētīšana. Muzejā skatāmas ekspozīcijas par Skrindu darbu, dzīvi un pagasta kultūras vēsturi. Skrindu dzimtas muzejs – piemiņas vieta pirmajiem tautas atmodas darbiniekiem brāļiem Skrindām – Benediktam (1868–1947), Kazimiram (1875–1919), Antonam (1881–1918), kas sniedza būtisku ieguldījumu tautas izglītošanā laikā, kad Latgale atradās Vitebskas guberņas (1772–1917) sastāvā.

Benedikts Skrinda garīgo izglītību ieguvis Pēterpilī. Strādādams draudzes darbā, B. Skrinda nenogurstoši darbojies arī tautas labā, rūpēdamies gan par tautas reliģiski tikumisko dzīvi, gan par izglītību.

Kazimira Skrindas lielākais mūža darbs – viņa rediģētā avīze „Drywa“ (1908–1917), kas no 1908. gada iznākusi Pēterpilī, bet kopš 1917. gada – Rēzeknē. Pēterpilī K. Skrinda dibinājis skolas un rūpējies par latviešu valodas ieviešanu tajās, kā arī vadījis latviešu valodas skolotāju kursus. Kopš 1905. gada ir sarakstījis vairākas katoļu pirmmācības un reliģiska satura grāmatas.

Antons Skrinda ir viens no pirmajiem latgaliešiem, kas ieguvis mediķa izglītību, strādājis par cara armijas ārstu 32. Sibīrijas strēlnieku pulkā. Pirmā pasaules kara gados piedalījās kā frontes vecākais ārsts Austroungārijas frontē. A. Skrinda aktīvi darbojies Pēterpils Muzikāliskajā biedrībā – dziedājis korī, spēlējis teātri, tulkojis un rakstījis lugas latgaliešu valodā. 1908. gadā izdevis latgaliešu gramatiku, ar paskaidrojumiem krievu valodā, ar to likti pamati tā sauktajai „Pīterpiļa latgaliešu ortografejai“. 1914. gadā drukas aizlieguma atcelšanas 10. gada jubilejā ir izdevis dzejas antoloģiju „Kūkle“.

Anna Rancāne (Rēzeknis nūvoda pošvaldeiba)
KORDIRIGENTU TEREZIS I STANISLAVA BROKU ĪGULDEJUMS
LATGALISKUOS KULTURVIDIS VEIDUOŠONĀ DAUGOVPIĻĪ 20. G. S. 60.
GODŪS

Atslāga vuordi: *Tereze Broka, Stanislavs Broks, latgalīšu tautys dzīsmē.*

20. godu symta 60.–70. godu Latgolys kulturvide i juos veiduotuoji vēļ ir moz pieteita i nūvārtāta. Koč itys laiks Latvejā īsazeimōj ar padūmu ideologejis viersvadeibu vysuos sabīdryskuos dzeivis jūmuos, ar rusifikaceju i latgalīšu drukys aizlīgumu, vystok i tūlaik atsarūn cylvāki, kas sovu īspieju rūbežūs ceņšās kūpt latgaliskū identitati i kulturu.

Vīni nu taidim ļaudim ir izcyli kordirigenti Tereze Broka (1925) i Stanislavs Broks (1926–1977). Piec Latvejis Valsts konservatorejis beigšonys 1954. godā obei jaunīši tyka nūsyuteiti dorbā iz Daugovpili. Eisā laikā jim izadeve krīvyskajā piļsātā, kur nabeja nivīna kora, izveidot muzykalūs kolektivus, kuru repertuara pamatā leidz ar obligatom padūmu dzīsmem i klasiku lelā daudzumā beja latgalīšu tautys dzīsmis.

1954. goda rudinī T. Broka izveidoj sīvīšu vokalū ansambli „Daina“ i kūklātuojū ansambli, brauc iz Latvejis PSR Zynuotņū akademēju, lai folklorys ekspediceju materialūs vaicotu vēļ nazynomu latgalīšu dzīšmu. Tautys dzīšmu apdaris komponēja juos dzeivisbīdrs, dirigents i Daugovpiļā Muzykys vydsškōlys direktors Stanislavs Broks, kurs 1956. godā organizej jauktū koru, vāluokū „Daugavu“. Ar naatlaideigu dorbu eisā laikā obei Daugovpiļs kolektivi giust spūžus panuokumus un teik izvierzeiti iz VI Vyspasauļā jaunuotnis i studentu festivala Moskovā 1957. goda vosorā, kur sajam sudobra gūdolgu.

Tuo laika avīzis raksteja: „Vieglāk radīt kori uz Marsa, nekā tai pilsētā... Bet par pārsteigumu visiem, arī dažam labam pašā pilsētas kultūras druvā, atklājās, ka Daugavpili ir koris, kuru bez bažām var sūtīt uz Maskavu reprezentēt Latvijas kora mūzikas kultūru.“ Sekoj spūžuo latgaliskuma parāde, Latgolys kulturys nedeļa Reigā 1958. goda decembrī, kur obei Daugovpiļā kolektivi ir vysu nūtykumu centrā. Juoatzeimej, ka kolektivu sastuovā vairumā beja puornūvoda latvīši, krīvi i poļaki, kuri nazynuoja latgalīšu volūdys, bet cīteigi voicejuos, lai dzīduotu Broku kolektivūs.

1961. godā „Latvian Music“ nūdaļa Mineapolē (ASV) izdūd pyrmū skaņu plati ar latgalīšu tautys dzīšmu īrokstim „Latgalian (Latvian) Folk songs“, kū sastuodeja Mikeļs Bukšs. Skaņu platē itvarts 15 tautys muzykys skaņdorbu nu Daugovpiļā jauktuo kora „Daugova“ (vadeituojs S. Broks) i sīvīšu vokaluo ansambļa „Daina“ (vadeituoja T. Broka) prišknasumu. „Aiz azara bolti bārzi“, „Aiz azara augsti kolni...“, „Siermi zyrgi, jauni puiši...“ „Audzit muni gari lyni“, „Es sovai māmeņai...“ i c. latgalīšu tautys dzīšmu apdaris padūmu okupacejis godūs beja sovdabeiga Daugovpiļā vizitkarte, kas styprynuoja tuo laika ļaužu latvyskū, latgaliskū pošapziņu.

Māris Rumaks (SIA „Baltic Flags“)

LATGALES ĢERBOŅA UN KAROGA RAŠANĀS VĒSTURE UN ATTĪSTĪBA

Atslēgas vārdi: *simboli, identitāte, heraldika, veksikoloģija, zīmes, dizains, atpazīstamība, novads, piederība, vēsturiskā apziņa.*

Senās zīmes un simboli Latgalē liecina par saistību ar daudzām pasaules civilizācijām un reģioniem. Arheoloģiskie, rakstiskie, lingvistiskie un folkloras materiāli atklāj seno latgaļu pasaules uzskatu un to simbolisko izpausmi.

Latgales teritorijā vēsturiski ir notikusi vairāku civilizāciju un pasaules uzskatu saskare un sadursme. Tā rezultātā 13. gadsimta sākumā Latgalē ienāk bruņniecības kultūras parādība heraldika – ģerboņu lietošanas un piešķiršanas kultūra.

Latgalei nonākot apvienotās Lietuvas un Polijas valsts sastāvā, kā Pārdaugavas hercogistes daļai, tai tiek piešķirts ģerbonis – uz sarkana vairoga sudraba grifs ar kroni uz krūtīm un zobenu rokā.

Turpmāk grifs kļūst par svarīgu heraldikas detaļu, kas tiek lietots kā Latvijas teritorijā esošu kultūrvēsturisku novadu un administratīvu vienību simbols un arī Latvijas valsts ģerboņa elements.

Pēc Altmarkas pamiera (1629), kas atdala Vidzemi no Latgales, un, ņemot vērā uz Latgali attiecināmo Lietuvas lielkņazistes likumu kodeksu jeb Lietuvas statūtus III redakcijā (1677), šajā konstitūcijā juridiski apstiprina Latgales kā hercogistes titulu (*Księstwo Inflantskie*) un piešķir tai Pārdaugavas hercogistes ģerboni, tikai ar kroni uz galvas nevis uz krūtīm.

Latgales ģerbonis harmoniski iekļaujas Eiropas heraldikas kultūrā, nodrošina saikni ar pagātni un vēsturisko nepārtrauktību.

Latgales karoga izveides projekti un idejas ir dabīga parādība, kas iet kopsolī ar Latgales atmodu 20. gadsimta sākumā.

Pēc Krievijas impērijas sabrukuma uz impērijas lauskām dzimusī Latvijas valsts izveido tās Satversmē minēto kultūrvēsturisko novadu ģerboņus un atjauno Latgalei tās seno simbolu – sudraba grifu.

2010. gadā pirmo reizi publiski lietotā Latgales karoga nozīme un izplatība liecina par tāda svarīga un emocionāli piepildīta simbola nepieciešamību, latgaliešu vēlmi sevi identificēt un lepoties ar savu identitāti.

Kaspars Strods (Latgales Kultūrvēstures muzejs)
**LATGALES KONGRESA SIMTGADES TEMATISKĀS IZSTĀDES „PĀRI
SLIEKSNIM” KONCEPCIJA**

Atslēgas vārdi: 1917. gada Latgales kongress, izstādes koncepcija, Latgales Kultūrvēstures muzejs.

Pirms 100 gadiem, 1917. gada 26.-27. aprīlī (pēc v. st.), Rēzeknē notika vēsturiski nozīmīgais Latgales kongress, kurā balsstiesīgie delegāti lēma par Latgales atdalīšanos no Vitebskas guberņas un apvienošanās ar Vidzemi un Kurzemi.

Atzīmējot Latgales kongresa simtgadi, tā atcerei Latgales Kultūrvēstures muzejs (turpmāk tekstā – LKM) izveidoja tematiski ceļojošo izstādi „Pāri sliksnim”.

Izstādes mērķis ir, īstenojot muzeja misiju, ar krājuma materiālu starpniecību atspoguļot un sabiedrībā veidot izpratni par Latgales kongresa norisi Rēzeknē un tā nozīmīgo lomu ceļā uz Latvijas valsts neatkarību, kā arī popularizēt un radīt interesi par būtiskākajiem Latgales vēstures notikumiem.

Galvenie pētījuma jautājumi:

1. Izstādes zinātniskās koncepcijas struktūras un teksta satura izstrādes pamatvirzieni.
2. LKM, kā arī citos Latgales un Latvijas muzeju krājumos (Franča Trasuna muzejs „Kolnasāta”, Cēsu Vēstures un mākslas muzejs; Skrindu dzimtas muzejs u. c.) pieejamo materiālu apzināšanas un atlases process (fotogrāfijas, dokumenti, priekšmeti u. c.).
3. Interaktīvās un izglītojošās sadaļas koncepcija.
4. LKM krājuma materiālu digitalizācija un audiovizuālo noformējumu sagatavošana izstādes vajadzībām.
5. Latvijas Nacionālā arhīva (Latvijas Valsts vēstures un Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvi), kā arī Baltkrievijas Nacionālā vēstures arhīva materiālu pētniecība un izmantošana.
6. Izstādes izveides būtiskākie problēmjautājumi.

LKM izveidotā tematiski ceļojošā izstāde „Pāri sliksnim” ikvienam apmeklētājam un vēstures pētniekam sniegs informāciju par 1917. gada Latgales kongresa izveidošanās priekšnosacījumiem u. c. būtiskākajiem vēsturiskajiem procesiem Latgales reģionā kopš 16. gadsimta vidus līdz 1922. gadam.

Juris Urtāns (Latvijas Kultūras akadēmija)
KRUSTPILS DZIRKAĻU PILSKALNS. JAUNAS ATZIŅAS

Atslēgas vārdi: *arheoloģiskie izrakumi, keramika, senkapī, jātņieku ceļš.*

Dzirkaļu pilskalns atrodas Krustpils novada Kūku pagastā Dzirkaļos. Pilskalns pirmo reizi rakstos minēts 1925. gadā; 1928. gadā Ernests Brastiņš publicēja plašāku pilskalna aprakstu un uzmērījumu. Kultūrslāņa atsegumos nejauši atrastās bezripas trauku lauskas ar gludo un apmesto virsmu ļāva pilskalna apdzīvotību attiecināt uz m. ē. I g. t. Savos ziedu laikos Dzirkaļu pilskalns varēja būt kāda novada centrs. Vēl pirms nepilniem 100 gadiem gan pilskalna plakumā, gan tā pakājē bija Dzirkaļu sādžas tūrumi. Par Dzirkaļu pilskalnu zināmas teikas kā par nogrimušas pils, spoku rādīšanās un apslēptas mantas vietu.

Dzirkaļu pilskalns ierīkots kādā kalna atzarā, kas krauji izbeidzas pret purvainu zemieni. Pilskalna Z nogāze, kas vērsta pret purvaino zemieni un ir 14 m augsta, papildus nocietināta ar terasi, bet D pusē senatnē veikti lielāki nocietināšanas darbi; te kalns norobežots ar dziļu pārrakumu un ar pusotru metru augstu cilvēku uzbūrtu valni, kas vēl ar vienu grāvi atdalīts no pilskalna mākslīgi izlīdzinātā un nolaidenā plakuma. Abos pilskalna sānos to papildus nostāvināšanai izveidotas terases. Pilskalna Z un A pakājē atklāts pilskalnam atbilstošas apmetnes kultūrslānis, bet uz R no pilskalna atrodas Baznīckalns, kur varēja atrasties pilskalna ļaužu svētnīca. Pilskalna ZR pakājē atradies teikām apvītais Naudas avots, kas varēja būt pilskalna iedzīvotāju ūdens ņemšanas vieta. Pilskalna tuvumā zināmas vairākas senkapu vietas, seno lauku iezīmes, ceļu vietas, atsevišķu celtņu vietas un citas senatnes liecības.

2014. gadā pilskalnā pirmo reizi arheologa Jura Urtāna, viņš arī pilskalna īpašnieks, vadībā tika veikti sistemātiski arheoloģiskie izrakumi. Pētījumu vietai izvēlēta pilskalna plakuma ZA puse. Izrakumu laukumu (3x8 m) izpētot, noskaidrojās, ka virskārta 0,30–0,40 m biežumā jaukta ar kādreizējo pilskalna plakuma aršanu. Pamatzeme tuvāk pilskalna plakuma vidusdaļai atklājās 0,55 m dziļumā, tuvāk plakuma malai – 0,95 m dziļumā. Nekādas izteiktas konstrukciju liecības, ja neskaita pāris iedziļinājumus pamatzemē – iespējamās stabu vietas, netika atklātas. Kultūrslānis ir samērā vienmērīgs; tajā atrada tikai dūres lieluma un mazākus akmeņus. Laukuma galā tuvāk plakuma malai agrākais kultūrslānis segts ar pārdesmit centimetrus biezu smilšu kārtu. Viss izraktais kultūrslānis tika izsijāts ar sietiem, iegūstot lielu daudzumu keramikas (uzskaitīti 811 fragmenti). Atrasto senlietu nav daudz un tās mazizteiksmīgas: dzelzs naža gals, sīki bronzas riņķīši, iespējams, dzelzs bultas gala fragments, apslīpēti akmeņi, krama šķīlas. Keramikā, kuru pārstāv vairumā sīki, sijāšanā iegūti fragmenti, pamatā pieder bezripas gludajai, apmestajai, kniebtajai un švīkātajai keramikai, bet ir atrasti arī agrās ripas keramikas fragmenti (noteica Baiba Dumpe). Tas ļauj Dzirkaļu pilskalna iepriekš pieņemto datējumu gan paplašināt, gan precizēt un secināt, ka Dzirkaļu pilskalna apdzīvotība pamatā datējama ar m. ē. I g. t., tomēr bezripas švīkātā keramika un ripas keramika pieļauj arī pilskalna apdzīvotību laikā pirms m. ē. un m. ē. II g. t. pašā sākumā.

2014. gadā Elīnas Guščikas vadībā tika arheoloģiski izpētīts kāds uzkalniņš (caurmērs 7–8 m, augstums 0,6 m) ap 300 m uz DA no pilskalna. Uzkalniņš atgādināja senkapu uzkalniņu, tomēr, to norokot, nekādas senkapu liecības netika atklātas, lai gan tika konstatētas vairākas uzkalniņkapu apbedīšanas tradīcijām raksturīgas pazīmes. Vēlāk veiktais uzkalniņā atrasto ogliņu radiokarbons datējums ļāva secināt, ka uguns šajā vietā dedzināta pilskalna pastāvēšanas agrajā periodā. Pēc izpētes uzkalniņš atjaunots savā sākotnējā vizuālajā stāvoklī.

No A puses uz pilskalnu ved reljefā iegrauzies ceļš, kas, spriežot pēc tajā ieaugušajiem lielajiem kokiem, nav ticis lietots vismaz pēdējo piecdesmit gadu laikā. Šis ceļš sāk iezīmēties jau ap 300 m attālumā no pilskalna. Sākotnēji samērā lēzenajā nogāzē ceļš nav īpaši saskatāms, tomēr tad, kad nogāze paliek stāvāka, it īpaši nogāzes lauzuma vietā, ceļš jau ir par kādu metru iegrauzies kalna nogāzē un ir kādus trīs četrus metrus plats. Tas liecina, ka ceļš ilgstoši ticis izmantots kā ratu (droši vien arī ragavu) ceļš. Ceļa iegrauzums ir izsekojams apmēram 100 metru garumā. Uz izteiktākās reljefa lauzuma vietas paralēli ratu ceļam ap 10–15 m garumā tika ieraudzīta vēl cita ceļa vieta, kuru varētu identificēt kā jātņieku jeb zirgu ceļu. Tas ir nepilnu metru dziļš grāvjuveida iedziļinājums ar izteiktu ķīļveida griezumu. Pēdējos gados Latvijā ir atklāti vairāki šādi jātņieku jeb renes ceļi, tomēr to izpēte ir tikai pašā sākumā. Dzirkaļu gadījumā diezgan noteikti var teikt, ka jātņieku ceļš ved uz pilskalnu, tātad tas varētu būt saistīts ar pilskalnu un tā pils pastāvēšanas laiku.

Sekceja

**„VOLŪDYS I IZGLEITEIBYS POLITIKYS
VAICUOJUMI LATGALISTIKĀ”**

Sekcija

**„VALODAS UN IZGLĪTĪBAS POLITIKAS
JAUTĀJUMI LATGALISTIKĀ”**

Aleksejs Andronovs (Sanktpēterburgas Valsts universitāte)
BALTKRIEVIJAS ZA LATVIEŠU SEKTORA DARBĪBA
PĒC 1920.–1930. GADU ARHĪVU MATERIĀLIEM: LATGALISTIKAS ASPEKTS

Atslēgas vārdi: *latgalieši Baltkrievijā un Krievijā, Kārlis Šķilters, Baltkrievijas ZA centrālais zinātniskais arhīvs.*

1928. gadā Baltkrievu kultūras institūtā (vēlāk Baltkrievijas Zinātņu akadēmijā) tika dibināta Baltkrievijas latviešu vēstures katedra (vēlāk Latviešu sektors), ko vadīja Kārlis Šķilters (1891–1941 [<https://nekropole.info/ru/Karl-Shkilter>]). Neskatoties uz sektora ražīgo darbību, kas izpaudās vairākās publikācijās, ziņu par to ir visai maz (Дз. Віксна. Латыши в Белорусской ССР в 20–30х годах // LPSR ZA Vēstis. 1970. Nr. 12 (281). С. 15–27; sk. 24. lpp.; Dz. Віксна. Латвіеšu kultūras un izglītības iestādes Padomju Savienībā 20.–30. гados. Rīga, 1972; sk. 12.–13. lpp.; M. Ābola, Dz. Віксна. Тā draudzība мūжības ilgumu zin. Латвіеšu un baltkrievu tautas sakaru attīstība. Rīga, 1977; sk. 44.–45. lpp.). Dz. Віксна savu informāciju balsta uz Baltkrievijas Nacionālā arhīva (bijušais Centrālais Oktobra revolūcijas un sociālistiskās celtniecības valsts arhīvs) 701. fonda dokumentiem („Комиссия по осуществлению национальной политики при Центральном Исполнительном Комитете БССР, г. Минск“, laika posms 23.10.1925. – 15.07.1934.), min sektora ekspedīcijās savāktos etnogrāfiskos materiālus 70 sējumu apjomā, tāpat O. Pankes un J. Dolgija sastādīto praktisku baltkrievu-latviešu vārdnīcu. (Ne materiālu, ne vārdnīcas turpmākais liktenis diemžēl nav zināms.)

Referātā sniegts ieskats Latviešu sektora materiālos, kas glabājas Baltkrievijas ZA Centrālajā zinātniskajā arhīvā: 72. fonds („Институт национальных меньшинств“), 11.–13. lieta, laika posms 1926.–1933. g., pāri par 500 lapām lielākoties latviešu, krievu un baltkrievu valodā. Tajos ietilpst sarakste ar latviešu kolonijām (par to stāvokli, izpētes darbu, anketas un instrukcijas, apcerējumi, folkloras materiāli u. c.), ar latviešu kultūras un izglītības biedrību „Prometejs“, t. sk. žurnāla „Celtne“ redakciju (piemēram, par šī žurnāla „baltkrievu numura“ sagatavošanu (1933, Nr. 8)), ar citiem kolēģiem darba jautājumos (O. Paune, L. Laicens, E. Krūkle u. c.), kā arī personīgas vēstules, grāmatu saraksti pasūtīšanai no Latvijas u. c. Tepat atrodami Sektora darba plāni un pārskati [13: 79–81] (atsauču formāts: [lieta: lapa]), instrukcija krievu-latviešu vārdnīcas sastādīšanai (ap 25 000 vārdus) [13: 6–9], pārskats par darbu pie baltkrievu-latviešu vārdnīcas gaitu [13: 72–73].

Latgalistikas aspektā uzmanību saista vairāki materiāli:

— E. Eizenšmita (Mākoņa) vēstule (24.04.1926.) par gatavošanos avīzes „Taisneība“ izdošanai [11: 341–345v];

— pastkartīte no J. Lojas, kurš sola tuvākajā 1929./30. gadā pabeigt savu „Latgaliešu valodas gramatiku“ (krieviski, ap 10 iespiedlokšņu) [11: 64];

— J. Silinīka vēstule (24.06.1933.) ar piedāvājumu izdot Baltkrievijas ZA izdevniecībā viņa latgaliešu valodas gramatiku (fonētiku un morfoloģiju) un 20 000 vārdu lielu krievu-latgaliešu vārdnīcu [13: 74–75v], K. Šķiltera pārdomas šai sakarā [13: 91, 92];

— sarakste par K. Šķiltera grāmatas „Latgales nacionalais jautājums“ (Minska, 1934) izdošanas lietām [13: 75–76, 93, 100 u. c.], tās recenzēšanu [13: 55–56, 60, 88], kā arī J. Kalnbērziņa un V. Zeimaļa recenzijas [13: 95–97].

Baltkrievijas ZA Latviešu sektora vēsturei un tā materiālu meklēšanai un publicēšanai būtu jāveltī īpašs pētījums.

**Роман Бондарь (ООО «Альпе консалтинг»)
ЛАТГАЛЬСКИЕ КОРНИ: ОТ ПОИСКА К ПОИСКУ**

Ключевые слова: Латгалия, генеалогия, краеведение, история, демография.

1. Интерес к своей малой родине или к родине предков невозможно навязать. Проявление такого интереса это почти всегда дело личное, например, интерес к истории семьи, генеалогические исследования. Это мой личный опыт.

2. Для Латгалии существует множество источников информации, генеалогических и краеведческих изысканий.

3. Я изучаю связанную с моими предками территорию Вилянского края и волости, а так же Резекненский край. Наиболее изучены католики-крестьяне.

4. Обзор источников в докладе и методика их изучения – дорожная карта для исследователей.

5. Сначала изучаются семейные архивы, другие источники за 20 век.

- Семейные архивы (фото, документы, письма и т. д.),
- Для сибирских переселенцев переселенческие фонды архивов:

ГАКК – Ф. 160 Енисейская казенная палата,

АчАрх – Ф. 10 Чиновник переселенческого управления

- Районные управления ЗАГС или другие аналогичные по функциям учреждения.

6. Затем надо найти состав семьи на максимальную глубину по времени, начиная с более поздних периодов:

- Перепись населения 1897 года – в Государственном историческом архиве Латвии (LVVA) .Фонд 2706 «Материалы Переписи 1897г.», оцифрован, <http://www.lvva-raduraksti.lv>.

- Ревизские сказки (РС):

Минск, Национальный исторический архив Беларуси (НИАБ). (1782, 1795, 1811, 1834, 1850, 1858 гг.)

НИАБ, Ф. 2640 Витебская казённая палата (1811–1855 гг.)

НИАБ Ф. 2567 Полоцкое наместническое правление (1795 год)

НИАБ, Ф. 3223 Полоцкая казенная палата (1782 год)

- Поголовная перепись населения 1772 года

(LVVA, Фонд 1881 „Latgales revīziju saraksti“, оцифрован, <http://www.lvva-raduraksti.lv>).

- Инвентари Инфлянтских Староств 1765 года.

Для тех, у кого предки числились казенными, коронными крестьянами, «Историко-юридические материалы по Витебской и Могилевской губерниям», выпуск №31 за 1903 год.

7. Следующий этап исследования – выяснение подробностей по прочим документам (от более поздних документов к более ранним).

- Метрические записи Р-К костелов за 1673–1920 годы (в основном, начиная с 1827 года)

LVVA, Ф. 7085 „Romas katoļu draudžu baznīcu grāmatas“. Оцифровано до 1909 года <http://www.lvva-raduraksti.lv>.

- Метрические записи Р-К костелов за 1773–1825 год

НИАБ, Ф. 1781 «Могилевская Р-К Духовная Консистерия».

- Инвентари помещичьих имений 1846–1849 гг.

НИАБ Ф. 2635 Витебский губернский комитет для рассмотрения

- Списки прихожан

LVVA, Ф. 2728 „Latvijas baznīcu iestāžu dokumenti“ Частично оцифровано <http://www.lvva-raduraksti.lv>.

- Исповедные ведомости

НИАБ Ф. 1781 «Могилевская Римско-Католическая Духовная Консистерия». (Имеются за 1853,1854 годы).

8. Генеалогический поиск невозможен без изучения краеведческих данных. Они изучаются и при первичном исследовании генеалогических документов, и по отдельности. Это периодическая литература, научные исследования и статьи, списки населенных мест, карты и планы местностей.

9. Проведенный поиск позволяет не только удовлетворить свой интерес и способствовать просвещению населения. Я нашел родственников в Латвии и поддерживаю с ними общение.

Zane Cekula (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra, Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija)
SAIMNIECISKĀ DARBĪBA, AMATI UN NODARBOŠANĀS VEIDI
LATGALES VIETVĀRDOS

Atslēgas vārdi: *amats, saimnieciskā darbība, Latgale, vietvārdi.*

Latgales kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšana un attīstība ir skatāma nesaraujamā saistībā ar novada saimniecisko dzīvi un valsts reģionālo politiku. Saimniecisko darbību raksturo daudzu vietu nosaukumi, arī vietvārdi, kuros ir vārds *krūgs* 'krogs' – ģermānisms, kas liecina, ka arī Latgalē pie lielajiem ceļiem savulaik pastāvējušas iebraucamās vietas, kurās varēja atvilkt elpu gan ceļinieki, gan viņu zirgi. Piemēram, *Jaunaiskrūgs* Ambeļu pagastā, *Ločukrūgs* [izrunā: *Luočukrūgs*] ('lāčukrogs') Kalupes pagastā. Par kādreizējo saimniecisko darbību liecina arī vietvārdi, kuros ir vārds *poļvarka* 'pusmuiža' (no poļu *folwark* 'neliela muižiņa', sal. ar krievu фольварк 'pusmuiža'). Liksnas pagastā ir ciems *Poļvarciši*, kur dzīvo galvenokārt latvieši (vietējie latgalieši).

Daugavpils novada Ambeļu pagastā ir krievu ciems ar nosaukumu *Guta*, kas minēts jau 18. gadsimtā kā Гута. *Guta*, salīdzinājumam ar baltkrievu гута – 'vieta, kur ieguvuši pelnus, potašu vai nodarbojušies ar kāda metāla (parasti vara) kausēšanu', poļu *huta* 'metālapstrādes rūpnīca'.

Ikvienu novada izaugsmē liela nozīme ir tautsaimniecības attīstībai. Tāpēc šis pētījums ir veltīts vietvārdiem, kas saistīti ar Latgales iedzīvotāju saimniecisko darbību, amatiem un nodarbošanās veidiem, raksturojot ne tikai ģeogrāfiskos nosaukumus, bet arī to skaitu un izplatību. Latgalē lielākajai daļai vietvārdu, kuru pamatā ir amats un nodarbošanās veids, ir baltu cilme, piemēram, ciema nosaukumi *Patmalņiki* (*patmalis* 'vēja dzirnavas') Rēzeknes novada Pušas pagastā, *Patmalīši* Daugavpils novada Liksnas pagastā, *Pūdņiki* (*pūdņiks* 'podnieks') Rugāju novada Lazdukalna pagastā, Ludzas novada Pureņu un Nukšu pagastā, Rēzeknes novada Feimaņu pagastā, *Kolna Pūdņiki* un *Lejas Pūdņiki* Krāslavas novada Aulejas pagastā un mājvārds *Pūdņiku skūla* Rēzeknes novada Kaunatas pagastā.

Tomēr daļa amatu nosaukumu ir aizgūti no citām valodām. No ģermāņu valodām aizgūtie amatu nosaukumi ienāca latviešu valodā 12.–16. gadsimtā. Ciemu nosaukumi *Lielie Šķipuri* un *Mazie Šķipuri* Krāslavas novada Izvaltas pagastā, iespējams, ir saistīti ar zviedru vārdu *skeppare* 'tirdzniecības kuģa kapteinis, liellaivas vadītājs', salīdzinājumam ar latviešu vārdu *šķiperis*, un igauņu *kipper* 'jūrnieks', kas cēlies no viduslejasvācu *schipper*. Turklāt Krāslavas novada Aulejas pagastā pie ezera *Ļdzeiša* atrodas ciems *Škipi*, sal. ar viduslejasvācu *scip* 'kuģis' un norvēģu *skip* 'kuģis'.

Aizgūvumi no slāvu valodām, varētu būt ienākuši latviešu valodā kopš 9. gadsimta, kad nostiprinājās tirdznieciski un politiski sakari ar senkrievu ciltīm. No slāvu valodām aizgūtie amatu nosaukumi ienāca latviešu valodā 16.–18. gadsimtā, attīstoties muižu saimniecībai. Tāpēc Latgales vietvārdos var atrast gan latviešu *mucinieks* un latgaliešu *bucinīks*, gan arī vārdu *bondars* (no krievu бондарь 'mucinieks') ciemu nosaukumos *Buciniški* Daugavpils novada Biķernieku pagastā un *Buciniški* Līvānu novada Jersikas pagastā, *Mucukolns* Viļakas novada Susāju pagasta, *Bondariški* Daugavpils novada Maļinovas pagastā un *Bondari* Rēzeknes novada Čornajas, Mākoņkalna, Silmalas un Zaļesjes pagastā.

Ar ķieģeļu izgatavošanu saistīti ciemu nosaukumi *Ceglineica* Rēzeknes novada Dricānu pagastā un *Ceglinīki* Daugavpils novada Vaboles pagastā (*ceglys* 'ķieģelis') un viensētas nosaukums *Ķieģeļnieki* Preiļu novada Preiļu pagastā. Vietvārdi radušies, pamatojoties uz to, kas atšķiras no kopējā fona, nevis no vizizplatītākā un visparastākā.

Veronika Dundure (Latgaliešu valodas, literatūras un kultūrvēstures asociācija, LVLKSA)
**LATGALIEŠU RAKSTU VALODA UN NOVADMĀCĪBA: PROBLĒMAS UN
 RISINĀJUMI**

Atslēgas vārdi: *latgaliešu rakstu valoda, novadmācība, reālā situācija, attieksme.*

1. Nacionālās audzināšanas pamatā ir nacionālās mentalitātes noteiktu vērtību un attieksmju sistēma, kura veidojas arī ar sava novada izzināšanu un tautas tradīciju saglabāšanu, apgūšanu un kopšanu.

2. Pilnvērtīga, garīgi bagāta personība ar plašu un kultūrcentrētu pasaules redzējumu nevar izveidoties bez nacionālās un reģionālās identitātes apziņas, kuru veido sava novada kultūrmantojuma, savas vietas, vēstures un valodas zināšana.

3. Apgūstot latgaliešu rakstu valodu un novadmācību, jaunā paaudze iepazīst sava novada kultūrvēsturi, tās savdabību, mācās būt, lai attīstītu garīgi bagātu personību ar savu nacionālo pašcieņu.

4. LVLKSA projektos, piesaistot valodniekus un izglītības speciālistus, ir izstrādāti mācību priekšmetu „Latgaliešu rakstu valoda 5.-9. kl. un 10.-12. kl.” un „Novadmācība” standarti un eksperimentālās programmas, Rēzeknes pilsētas un atsevišķās dažādu novadu (Nautrēnu v-sk., Baltinavas v-sk., Tilžas v-sk. u. c.) skolās skolotāji fakultatīvi un interešu izglītības pulciņos māca gan latgaliešu rakstu valodu, gan novadmācību vai arī tikai novadmācību.

5. Citos Latvijas novados skolēni izzina savu novadu: Alsungas novadā (ir mācību grāmata „Suitu novada mācība”), Beverīnas novadā māca novada vēsturi (www.trikatasvesture.beverina.lv), Siguldas novadā ir sava novada vēstures grāmata. Aptaujas liecina, ka arī Kurzemes skolotāji ir ieinteresēti, lai skolēni apgūtu novadmācību.

6. Mācību priekšmeta „Novadmācība” mērķis ir sekmēt skolēnu vērtību sistēmas veidošanos, attīstot cieņpilnu attieksmi pret ģimenes un dzimtā novada vērtībām, vēsturi un dabu, audzinot lepnumu par savu dzimto pusi.

7. 2015. gadā Latgales skolās, veicot skolēnu un viņu vecāku aptauju par viņu attieksmi un gribu apgūt latgaliešu rakstu valodu, kā arī izzināt novadu, var secināt, ka gan skolēni (vidusskolā pat 90%) grib izzināt, gan viņu vecāki vēlas (piemēram, sākumskolā – 76%, pamatskolā – 80%), lai bērni apgūtu sava novada kultūrmantojumu.

8. Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijā (turpmāk – RTA) ir tapuši mācību līdzekļi, kas ir izmantojami novadmācības priekšmeta apguvei, tomēr novadmācības iedzīvināšanai būtu nepieciešams valstisks atbalsts mērķdotācijas veidā skolotāju atalgojumam, kā arī valsts pasūtījums atbilstošu mācīblīdzekļu un programmu plānveidīgai sagatavošanai un izdošanai.

9. Šķiet, ka pilnīgi skaidras motivācijas priekšmeta apguvei pagaidām nav ne skolēniem, ne pat viņu skolotājiem. Tas saistīts ar to, ka skolotājiem nav atbilstošas izglītības, lai šādu priekšmetu varētu kvalitatīvi mācīt, kā arī nav viena konkrēta mācību līdzekļa. RTA ir organizējusi mūžizglītības kursus un seminārus novadmācībā, skolotāji paši ir veidojuši eksperimentālas programmas kursa apguvei, tāpat LVLKSA ir organizējusi skolotājiem vasaras nometnes-kursus „Vosorošona” par tēmu „Novadmācība skolā”, tomēr tas ir nepietiekami, jo, pirmkārt, organizētos pasākumus apmeklē tikai dažu novadu skolotāji, otrkārt, pietrūkst konkrēta mācību līdzekļa, kas aptvertu Latgales novadu savdabību un kurā kā galvenais komponents būtu latgaliešu rakstu valoda.

Дворецкая Анна (Сибирский федеральный университет)
**СТРАТЕГИИ СОХРАНЕНИЯ РЕЛИГИОЗНОЙ ОБЩИНЫ В
КОМПАКТНЫХ ПОСЕЛЕНИЯХ ЛАТГАЛЬЦЕВ
(НА ПРИМЕРЕ ПРИЧУЛЫМСКОГО РЕГИОНА КРАСНОЯРСКОГО КРАЯ)**

Ключевые слова: сибирские латгальцы, религиозная община.

Большинство современных российских исследований посвящено изучению государственно-конфессиональных отношений, деятельности конфессий в советской России. Однако в настоящее время предпринимаются лишь первые попытки анализа конфессиональной истории на примере православного прихода, общин старообрядцев и католиков. Во многом данная ситуация объясняется состоянием изучаемой источниковой базы по теме: основным изучаемым массивом являются делопроизводственные документы советской власти. В них прописаны, в основном, механизмы государственно-конфессиональной политики. Значительно меньше используются документы, воспроизводящие особенности частной и общинной жизни, религиозного сознания верующих.

Автор статьи на протяжении многих лет собирал воспоминания и мемуары верующих различных конфессий. Это – воспоминания католиков и лютеран, свидетельства о религиозной вере мирян и священнослужителей православной церкви. Воспоминания позволяют исследовать религиозное сообщество, классифицировать типы верующих, оценить их жизненные стратегии и социальные роли в общине. Документы личного происхождения показывают, что религиозность является не только опытом отдельной личности, а постоянным воспроизводством некой религиозной традиции в микрогруппе. В воспоминаниях фиксируются и приемы воспроизводства традиции в неблагоприятных условиях советской действительности. Воспоминания описывают несколько стратегий выживания в этих социальных условиях.

Конфессиональные сообщества-изолянты показывали две стратегии: первая – бегство или миграция (енисейские и туруханские староверы), вторая (католики, лютеране) – уход из публичной сферы в приватную, создание т.н. домовых общин. Во втором случае общины действовали чаще всего скрытно на обжитых территориях: объединяли одну семью или какое-то количество дворов в небольшом населенном пункте. Особенно характерны в этом отношении оказались латгальцы Зачулымья (Большеулуйский, Бирилусский, Тюхтетский районы Красноярского края). Их изоляция от «прародины» и приверженность иному, не лютеранскому исповеданию, разделяемому большинством латышей, приводили к формированию замкнутого сообщества. В этих условиях самым стабилизирующим фактором стал конфессиональный. Таким образом, мы имеем дело с локальной общностью этноконфессионального типа, изучение которого только выносятся на повестку дня в российской гуманитарной науке, в этнологии, в частности.

Латгальцы на протяжении четырех поколений сформировали свою природно-культурную среду, сумели сохранить язык и культуру. У них сохранился и духовный компонент: праздники, духовные стихи, существовала вплоть до середины 1970-х гг. даже часовня в д. малиновке Большеулуйского района. Историческая память о вере предков здесь становится элементом самосознания и самоощущения и постоянно воспроизводится через «знающих». Время существования последних «знающих» – 1970-1980-е годы. Мои информанты называли имена, пели духовные стихи, показывали молитвенники на латгальском языке, изданные еще в дореволюционной России.

Отрадно, что исследования автора шли параллельно со специалистами Латвийского и Санкт-Петербургского университета, которые собирали духовные песни сибирских латгальцев. В настоящее время в Латвии вышел сборник этих духовных песен, записанных во время полевых исследований, начиная с 2004 года.

Maija Grizāne (Daugavpils Universitāte)
LATGALES VECTICĪBŅIEKU KULTŪRAS MANTOJUMA SAGLABĀŠANA
UN ATTĪSTĪBA 20. GADSIMTA 20.–30. GADOS

Atslēgas vārdi: *Latgales vecticībnieki, kultūras mantojums, Latvijas brīvvalsts.*

Vecticībnieku kopiena ir kļuvusi par neatņemamu Latgales iedzīvotāju daļu, kurai izdevies saglabāt savu etnisko, reliģijas un kultūras savdabību, neraugoties uz visai skarbiem vēstures notikumiem. Latvijas Republikas neatkarība veicināja vecticībnieku aktivitātes pieaugumu un uzplaukumu visās dzīves jomās: politikā, ekonomikā, reliģijā un kultūrā. Īpašas rūpes vecticībniekiem sagādāja sava kultūras mantojuma – gan materiālā, gan garīgā – atjaunošana.

Pirmkārt, bija jāveido vecticībnieku pārstāvniecības orgāni, kuri nodrošinātu saikni starp valsti un vietējām draudzēm. Rēzeknes vecticībnieku Kapu draudzes padome 1920. gada 4. novembrī organizēja Pirmo Latvijas vecticībnieku kongresu, kura darbības rezultātā tika dibināta Centrālā komiteja Latvijas vecticībnieku lietās. Kongresi notika regulāri, to laikā apsprieda galvenās vecticības aktualitātes. 1928. gadā, izveidojoties Latvijas vecticībnieku konferenču un kongresu padomei, Latgalē darbu sāka divas vecticībnieku iekšējās pārvaldes institūcijas.

Otrkārt, Latgales vecticībniekiem bija jāremontē vai jāceļ no jauna Krievijas impērijas laikā izpostītie un slēgtie dievnami, apzinot tiem raksturīgus arhitektūras risinājumus un tradīcijas. Vecticībnieku dievnamu atjaunošana un celšana kļuva ne tikai par pašu vietējo draudžu problēmu, bet arī par valsts reliģisko iestāžu pabalstu sadales jautājumu.

Treškārt, bija jāpapildina trūkstošo reliģisko priekšmetu un pēc vecticības tradīcijām rakstīto ikonu klāsts. Jautājuma risināšanā iesaistījās gan Latvijas diplomāti, atgūstot no Krievijas kādreiz izvestus reliģiskus priekšmetus, gan paši vecticībnieki, dibinot ikonu rakstniecības un apmācības darbnīcas.

Ceturtkārt, bija jāveido vecticībnieku reliģiskās izglītības sistēma, iekļaujot to Latvijas valsts izglītības sistēmā. Šī jautājuma aktualizēšana atklāja skolotāju, latviešu valodas zināšanu, kā arī vecticībnieku reliģijas mācību grāmatu trūkumu. Tas veicināja tādu izglītojošu izdevumu sagatavošanu kā gada kalendāri, reliģijas mācību grāmatas, baznīcslāvu ābece, ikdienas lūgšanu grāmatas u. c.

Piektkārt, bija jāturpina savas identitātes apzināšana un pielāgošanās jauniem apkārtnējiem apstākļiem: vecticībnieki bija kļuvuši ne tikai par savdabīgas reliģijas sekotājiem un glabātājiem, bet arī par krievu kultūras nesējiem latviešu kultūras kontekstā, kas rosināja vecticībnieku līderus organizēt pasākumus ar izglītojošu raksturu gan par krievu laicīgo kultūru, gan par vecticībnieku reliģiskajām tradīcijām.

Kopumā jāatzīmē, ka Latgales vecticībnieku kultūras mantojuma saglabāšana un attīstība 20. gadsimta 20.–30. gados ietvēra sevī dažāda veida pasākumus vietējo draudžu un valsts līmenī.

Armands Kūceņš, Anss Ataols Bierzeņš⁵ (Latgališu volūdys centris)
LATGOLA I VYROVA: AP REGIONA VOLŪDYS VUICEIŠONU
LATVEJIS I IGAUNEJIS ŠKOLUOS I BĀRNUDUORZŪS

Atslāga vuordi: *vuiceiba, regiona volūda skolā i pyrmaškolā.*

Pādejā laikā latgališu (i Latvejis vysumā) socialajā diskursā cieški monomys nūruodis iz tū, ka Igauneja asūte taida kai Baļtejis regiona „paraugvaļsteiba“. Daudzeji roksta, ka Latveja varātu puorjimt „lobū praktiku“ nu Igaunejis, kurei Baļtejis kontekstā vysutuoluok nūguojuse taiduos lituos kai nūdūkļu saporāds, minimaluos olgys paceļšona, satiksmis sistemys reguliešona, birokratejis mazyņuošona, vaļstiskuo sektora pakaļpiņu elektroniziešona i tt.

Napreteņdādami iz itaidys saleidzynuošonys pamatu vysapjamūšu analizi, itymā referatā patēmēsim, voi vyrovīši (Dīnavydigaunejis regionaluos volūdys runuotuoji) varātu byut kaidys naviņ paraugs latgališim vuiceibys atzarē, a taišni – regiona volūdys i kulturys vuiceišonā školuos i bārnuduorzūs.

Samārojūt situaceju Latvejā i Igaunejā, redzīs, ka regiona volūdys vuiceišonā Igauneja eistyn tykuse tuoluok kai Latveja. Tai, pīvadumam, vyrovīšu aba dīnavydigaunū literarū volūdu, aba „vyru-setu“ volūdu (t. i., igauņu volūdys dīnavydu variantu ar sovu seneju literaturys tradiceju) 2016/ 2017 godā kai priškmatu vuica 17 Dīnavydigaunejis školuos, nu jūs 12 školuos vyrovīšu volūda i kultura irā fakultativs pulceņš, a 5 školuos – vuiceibu programys daļa (kai vīns nu izalosomūs priškmatu). Kuruos nakuruos školuos vyrovīšu volūdys stuņdis agruokā voi vāluokā klasē puorit vysi školņiki, a nazcik školuos vyrovīšu volūda jau suokta izlītuot taišni kai apvuiceibys volūda (jamā nūteik dorbvuiceibys i dzīduošonys stuņdis).

Kas zeimojās iz bārnuduorzim, vyrovīši niule īdzeivynoj treju godu (2015–2018) projektu, kura ramuos 14 bārnuduorzūs (16 grupeņuos) div dīnys nedelā audzynuotuojis vysu dīnu ar bārnim runoj vyrovīšu (dīnavydigaunū) volūdā, a palykušuos treis nedelis dīnys – vaļstiskuos igauņu volūdys formā.

Regiona volūdys vuiceišona školuos i bārnuduorzūs breineigi nūteik i cytuos ES vaļsteibuos (Puolejā, Suomejā i tt.), tok Igauneju saleidzynuošonai izalasejom deļ juos geografiskuo tyvuma Latgolai i deļ leidzeiguos ar Latveju sociolingvistiskuos situacejis:

- Igaunejā, taipoš kai Latvejā, irā lels krīvolūdeigūs dzeivuotuoju procentys, i deļtuo vaļsteiba, taipoš kai Latveja, beistās oficialai pīzeit regionaluos volūdys statusu (itamā zinē saleidzynuošonai nader, saceisim, Puoleja);
- Igauneja, taipoš, kai Latveja, samārā nabogota vaļsteiba ar labtik aprūbežuotom vareibom finansēt vuiceibys sistemu (itamā zinē saleidzynuošonai nader, pīvadumam, Suomeja).

Itymā referatā:

- apsavērsim, kaidi faktori vadynoj regiona volūdys mudruoku ūšonu vuiceibys sistemā;
- caur vuiceibys prizmu raudzeisim atsaceit iz vaicuojumu, deļkuo taidys populars irā redzīņs, ka Igauneja „it pa prišku Latvejai“;
- raudzeisim pasuokt diskuseju, kū Baļtejis vaļsteibys tei nu tuos varātu pasavuiceit, kab pyrmaškolys i školys vacuma bārnim byutu kū gods, tū leluokys vareibys oficialai vuiceitīs regiona volūdu.

⁵ Izjāmuma kuortā -- autoru raksteibā i teksta stilistikā. -- Red.

Sanita Lazdiņa (Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija)
ZINĀTNISKĀS PIEREDZES STĀSTI PAR LATGALES CILVĒKIEM
UN VALODĀM

Atslēgas vārdi: *Latgales cilvēki, latgaliešu valoda, izglītība, publiskā telpa, ekonomika.*

Apmēram pēdējo desmit gadu laikā Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijā (RTA, līdz 2016. gadam – Rēzeknes Augstskola, RA), sadarbojoties ar ārzemju kolēģiem, ir veikti daudzveidīgi sociolingvistiski pētījumi, lai apzinātu Latgales valodas un to lietojumu, noskaidrotu iedzīvotāju lingvistisko attieksmi.

Viens no plašākajiem pētījumiem („Valodas Austrumlatvijā“, 2009) ir bijis ar etnolingvistisku perspektīvu, noskaidrojot Latgales cilvēku iekšējo identitāti, valodu prasmi un attieksmi pret to lietojumu daudzveidīgās privātās un sociālās dzīves jomās (ģimenē, izglītības iestādēs, pašvaldībās, publiskās telpas uzrakstos u. tml.). Pētījums ir atklājis daudzveidīgu Latgales cilvēka identitāti, kā pamatu veido valoda, ticība un piederība noteiktai etniskai grupai.

Detalizētāk kopā ar tā laika RA studentiem ir pētīta Rēzeknes lingvistiskā ainava, aplūkojot latgaliešu valodas vietu citu Latgalē lietoto valodu vidū. Šie dati ir salīdzināti ar citu Baltijas un plašāk – Eiropas – valstu reģionu pilsētām. Pēdējo desmit gadu laikā Latgales pilsētu lingvistiskā ainava ir kļuvusi krāsaināka, pateicoties ne tikai privāti veidotiem un lietotiem uzrakstiem, bet arī valodas zīmēm, kas tapušas institucionālas plānošanas līmenī.

Lingvistiskās ainavas pētījumus RTA studenti ir aizsākuši arī Rēzeknes skolās, tomēr izglītības joma ir skatīta vēl daudzpusīgāk, proti, nosakot latgaliešu valodas vietu nacionālās valodas un svešvalodu mācīšanas kontekstā. Valodu mācīšanai RTA pētnieki ir piedāvājuši skolās arī jaunākos informācijas tehnoloģiju rīkus, lai valodu apguve skolēnam būtu tuvāka, ar viņa ikdienu ciešāk saistīta un tādā veidā rosinātu iepazīt un mācīties valodas ar prieku.

Par valodām, īpaši retāk lietotām, mūsdienu valodniecībā tiek runāts arī ekonomikas jautājumu kontekstā, proti, mēģinot noteikt valodas ekonomisko vērtību. Attiecībā uz latgaliešu valodu ir bijis piedāvāts skatījums arī no utilitārās perspektīvas: reģionā lietotā valoda var tikt izmantota kā pievienotā vērtība kultūras tūrisma un citu uzņēmējdarbības virzienu attīstībā.

Lai izzinātu pašu latgaliski runājošo cilvēku attieksmi pret latgaliešu valodu un tajā pašā laikā lai atspēkotu dažu labu publiskajā diskursā izskanējušu mītu, ir veikts pētījums, kas sociolingvistikā tiek apzīmēts ar terminu folklingvistika. Tā pamats ir bijis Baltinavas iedzīvotāju atbildes uz jautājumiem, kas galvenokārt ir devušas skatu uz latgaliešu valodu no iekšpuses – no pašu runātāju perspektīvas, salīdzinot ar latgaliešu valodas lietojumu padomju gados, neatkarības atjaunošanas posmā un 21. gadsimtā.

Referātā visi iepriekšminētie RTA mācībspēku un studentu sociolingvistiskie pētījumi tiks ilustrēti ar galvenajām atziņām un daudzveidīgiem piemēriem.

Lideja Leikuma (Latvejis Universitate)

LATGALĪŠU RAKSTEIBYS ATTEISTEIBA 20. G. S. BEIGUOS I 21. G. S. SUOKUMĀ CI/VOI LATGALĪŠU RAKSTEIBYS LEIKUMU LEIKUMI

Atslāga vord: *latgališu volūda, latgališu raksteiba, „Tāvu zemes kalendars“, „Latgališu ābece (lementars)“.*

Ar atteisteibu saprūtam jaunys kvalitatīs rasšonūs, išonu nu zamuoka iz augstuoka, brīdumu. Taipat i volūdņiceibā. „Bet kurs gon dorbs nanūvacoj, jo pētniceiba it uz prišku?“ (M. Bukšs). 1969. godā sovi „Latgališu volūdas ortografijas nūteikumi“ gotovi beja Stepuonam Seiļam. Trymdys filologi, baļsteidamīs iz 1929. gods Izgleiteibys ministrejīs (IM) apstyprynuotūs pareizraksteibys nūsacejumu, tūs papyldynoj „ar tagadejim volūdas pētniceibas atzynumim un praksē ivastom tradicijom“ (Bukšs 1973: 346). Latvejā sovus pījāmumus par latgališu raksteibu atkluoj Viktors Vonogs, fragmentaruok Eugeneš Karūdzniks i cyti. Ar Vitolda Valeiņa guodeibu divskaņš [uo] ar digrafu pasaruoda Aleksandra Adamāna izlasē „Sapņi un zemes bals“ (1987). Latgališu filologu dorbu nu 1989. gods voda volūdņiks Ontuons Breidaks, pīzynumim rezulṭejūtīs „Latgališu literaruos volūdys pareizraksteibys nūteikumūs“ – Nūteikumi 1996. Iz tūs i tuoluokais.

Kai t. s. Pitera Stroda ortografejis papyldynuojuoms i turpynuojuoms Atmūdys nūskaņuos izīt eksperimentaluo „Latgališu ābece (lementars)“ (1992) i „Gruomota školuojuom“ (1993). Tamuos lītuotuo raksteiba, saukta par „jaunū“, ir latgališu filologu (Ivars Magazeiņš, Ontuons Breidaks, Vitolds Valeiņš, Juoņš Cybuļskis, Anna Stafeca, Jurs Cybuļš) diskuseju rezultats. Jaunynuojuomi beja grafiski: divskaņa [uo] raksteiba ar digrafu (*muosa*, na *mōsa*), divskaņa [ie] škeirums nu [ē] (*pierts*, *viejs*, *sēt* – *es sieju*), škierta [yu] (*dyumi*) i [iu] raksteiba (*iudiņš*, *kiuļš*), atsasaceišona nu apostrofa dsk. genitivā (*kūrpu*, *zemu*), *ķ*, *ģ* lītuošona atseviškūs lūcejumūs (*zaķam*, *kuģūs*), beja i gramatiski: ļaužu runai dabeigu formu pīluovums golūtnēs (*lasejs*, na *lasejis*; *ustobys*, *zemis*, na *ustobas*, *zemes*), pīdieklūs (*Latveja*, na *Latvoja*), pīrdieklūs (*izkryta snīgs*, na *uzkryta snīgs*, *dalīt pīna*, na *pīlit pīnu*) i pīvuordūs (*iz ceļa*, na *uz ceļa*, *da vuortu*, na *leidz vuortim*). Vītā lykta izlūkšņu leksika, lejslatvīšu vuordi puormeiti iz sovū: saikļa *un* vītā raksteits i (*bruoli* i *muosys*), *jo* vītā – *ka* (*ka nagribi*, *navajag*), cytus izlūkšņu vuordus i formys pīlaunūt par literaruos normys variantim (*kaimini* // *sābri*, *grīziņš* // *sakne*; *skoluoju* // *skolovu*, *es skrītum* // *es skrītu*). Sprisšona ap „vacū“ i „jaunū“ raksteibu atrūnoma „Tāvu zemes kalendarūs“ 1994., 1996., 1998., 2001. godam, cytur.

Koč na vysi volūdņiku guodi tyka leidzvierteigi saprosti i vīnpruoteibā pījīmti, „Latgališu ābece (lementars)“ (1992) i „Gruomota školuojuom“ (1993) sabīdreibā īguoja pozitīvi. [ē] i [ie] škeirums pasaruoda Augusta Egluoja dzejūļu sakūpuojumā „Varaveiksna“ (1995), golūtnis *-ys*, *-is* – Juoņa Cybuļska izlasē „Myuža dīnys, myuža dūmys“ (1995), rokstu kruojumā „Olūts“, „Tāvu zemes kalendari“ i tml. Šauruos vītys atsakluoj gaitā: *jys*, *kuojys*; *lobīm*; *sakrituši*, *krisdams*, *naatsapyuzdamīs*; *vīnaidi runoj*; *mērcej*, *vētej*; *kumelš*; *žāl*, *filmeņa*; *sūmugri*; *Ēvalds*, *Daugavpīļš*). Ituos i cytys na(at) rysynuotys latgališu pareizraksteibys lītys nūdarbynoj i vāluok, vērtīs: J. Cybuļš, L. Leikuma. „Vasals! Latgaliešu valodas mācība“ (2003); A. Andronovs, L. Leikuma. „Latgališu-latvīšu-krīvu sarunu vuordineica“ (2008); J. Cybuļš, L. Leikuma. „Skreineite. Vuicūs laseit“ (2014); kruojums „Latgalistikys kongresu materiali“ (I-V, 2009–2015); J. Klīdziejs. „Zalta kristeņš“ (2016) i tml.

Raksteibys reformys vajadzeibu i svareiguokuos mainīs adekvati ir pījāmuse i sovūs rokstūs drūši lītoj latgališu jaunuo audze (Ilze Sperga, Muora Mortuzāne-Muravska, Sandra Ūdre i c.). Originalys izstruodīs pīduovoj Rēzeknis Augstškolys (nu 2016. g. – Rēzeknis Tehnologeju akademiejis) pietņiki. Latgališu volūdys poteņcis aplīcynoj I. Spergys stuosti „Dzeiveiba“ (2014), S. Ūdris i J. Ryučāna „Aizlauztais spaitš“ (2016). Tys zeimoj, ka reformātajai latgališu raksteibai ir nuokūtne, koč degradejūši dorbojās latgališu volūdys stuņžu naasameiba školā. Taipat lītai nakolpoj nazynuošona, nagribiešona zynuot i napuordūmuotys sovvalēibys, kam dīvamžāl juodaskaīta i „Vikipedeja“ latgaliski. Nu 2007. gods latgališu raksteiba teik baļsteita oficialūs (apstyprynuoti 28.09.2007) pareizraksteibys nūsacejumūs (Nūsacejumi). Tik ar itū deļ volūdys izdzeivuošonys, kur vēļ atteisteibys, vaļsts paleiga ir styprī par moz!

Literatura

Bukšs 1973 – Bukšs, Mikelis, Placinskis, Jurs. *Latgaļu volūdas gramatika un pareizraksteibas vōrdneica.*

[Minhene]: P/s Latgaļu izdevnīceiba, 1973.

Nūsacejumi – Latgališu pareizraksteibys nūsacejumi. Reiga; Rēzekne, 2008.

Nūteikumi 1996 – Latgališu literaruos volūdys pareizraksteibys nūteikumi // *Tāvu zemes kalendars* 1997. Rēzekne: Latgolas Kulturas centra izdevnīceiba, 1996, 281–288; *Acta Latgalica* 9. Daugavpils: Latgolas Pētniceibas instituta izdevnīceiba, 1997, 151–160.

Aigars Lielbārdis (Latvijas Universitāte)
LATVIEŠU DIASPORA KRIEVIJĀ: TIMOFEJEVKAS CIEMA PIEMĒRS

Atslēgas vārdi: *Austrumu diaspora, Krievija, 19. gadsimta migrācija, Timofejevka.*

19. gadsimta otrajā pusēsākās strauja migrācija no Krievijas impērijas rietumu guberņām (mūsdienu Latvijas un Igaunijas teritorijas) uz Iekšējās krievijas lauku apvidiem un lielajām pilsētām (mūsdienu Baltkrieviju, Krievijas Eiropas daļu un Sibīriju). Pēc Vilberta Krasnā ziņām – 19. gadsimta 20. gados ap 200 000 latviešu dzīvoja Krievijas teritorijā. Migrāciju izraisīja galvenokārt sociālekonomiski faktori – labākas iztikas un peļņas iespējas. Pārceļoties uz mazāk apdzīvotām Krievijas impērijas teritorijām, izceļotāji ieguva lietošanā zemi, kas 19. gadsimtā bija viens no pārticības garantiem.

Timofejevka ir latviešu veidots ciems Novosibirskas apgabala Vengerovas rajonā. Ap 1895. gadu to dibināja izceļotāji no mūsdienu Latgales, galvenokārt no Ludzas apkaimes. Pirmās plašākas ziņas par latgaliešu dzīves vietām Sibīrijā 20. gadsimta sākumā sniedz katoļu priesteris Kazimira Skrindas ceļojuma piezīmes, pavadot bīskapu Jāni Ceplaku vizitācijas braucienā. Gan no K. Skrindas, gan no Sibīrijas latviešu pētnieka Augusta Melnalkšņa liecībām secināms, ka 20. gadsimta pirmajā pusē Timofejevka bija skaitliski lielākais latgaliešu ciems ārpus Latvijas – ar 540 iedzīvotājiem, 114 saimniecībām, savu pienotavu un ūdens dzirnavām.

2004. gada septembrī profesores Janīnas Kursītes vadībā notika pirmā plašākā zinātniskā ekspedīcija uz Timofejevku.⁶ Ciemā bija 170 iedzīvotāju, 66 no tiem sevi uzskatīja par latviešiem un brīvi runāja augšzemnieku dialekta izloksnē. Nākamā ekspedīcija, ko organizēja LU Humanitāro zinātņu fakultāte sadarbībā ar LU Literatūras, folkloras un mākslas institūtu, notika 2006. gadā. Šajās ekspedīcijās gūtie materiāli tika publicēti rakstu krājumā „Latvieši latviešu acīm: Sibīrija. Timofejevka” (2011). Trešā zinātniskā ekspedīcija notika 2015. gadā, tās rezultātā Latvijas Nacionālajā bibliotēkā 2016. gadā tika izveidota izstāde „Cita Sibīrija – latviešu ciemi Timofejevka, Lejas Bulāna, Sukinava”.

Ja vēl 2004. gadā Timofejevka joprojām bija viens no lielākajiem latviešu ciemiem Sibīrijā, tad šobrīd, ņemot vērā mūsdienu migrācijas un demogrāfijas procesus, iedzīvotāju skaits strauji sarucis. Ciema iedzīvotāju sastāvs mainās, gan vecajiem ļaudīm aizejot, gan vidējai un jaunākai paaudzei pārceļoties uz apkārtējiem lielākiem ciematiem un pilsētām, kur ir algota darba un izglītības iespējas.

Izmantojot vēstures avotus un lauka pētījumus Austrumu diasporā, referātā tiek atklāts izceļošanas vēsturiskais konteksts, vērtēti valodas un kultūras asimilācijas procesi, kā arī aplūkots Timofejevkas latviešu repatriācijas mēģinājums uz Latviju, ko 20. gs. 90. gadu sākumā bija iecerējusi Krievijas latviešu biedrības vadītāja Austra Boļševica. Timofejevkas piemērs – ciema vēsture, valodas un kultūras pēctecība paaudzēs, kā arī ļaužu likteņi – ļauj saskatīt līdzības ar latviešu ekonomisko migrāciju Eiropā mūsdienās.

⁶ 2003. g. vasarā šeit pētniecības darbu bija veicis latgalistikas entuziasts Armands Kūceņš, kas sadarbībā ar Ludzas pilsētas domi jau augustā deva iespēju trim latgaliešiem atbraukt uz Ludzu. Par to rakstīja kā „Ludzas Zeme“, tā „Vietējā Latgales Avīze“, sk. arī <http://latgola.lv/literatura/poezeja/armands.kucens/>. – Red.

Dorota Krystyna Rembiszewska (Institute of Slavic Studies,
Polish Academy of Sciences, Warszawa)
**ЛАТГАЛИЯ В ПОЛЬСКОЙ ПРЕССЕ И ПИСЬМАХ
КОНЦА XIX И НАЧАЛА XX ВЕКА**

Ключевые слова: Латвия в зарубежной прессе, Латгалия, польская пресса в XIX и XX веке, польско-латгальские связи, Стефания Уляновска.

Предметом исследования является образ Латгалии, отраженный в статьях польских этнографов XIX века, проводящих исследования на территории бывшей польской Ливонии: Стефании Уляновской (Stefania Ulanowska) – в её статьях, неопубликованных фрагментах Латышей Инфлянт Польских (*Łotysze Inflant Polskich*), а также в письмах (храняемых в Научном Архиве Польской академии наук и Польской академии знаний в Кракове (Archiwum Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, Kraków), шифр I-29a), в письмах, находящихся в материалах Яна Карловича в Lietuvos valstybės istorijos archyvas (Fondas 1135, ap. 10) и в статьях Зигмунта Глогера (Zygmunt Gloger), опубликованных в «Варшавской Библиотеке» („Biblioteka Warszawska”) 1880 г. и «Физиографическом Дневнике» („Dziennik Fizjograficzny”) 1881 г.

В письмах и статьях Стефании Уляновской Латгалия (она не пользуется этим названием, а употребляет термин Польские Инфлянты – *Inflanty Polskie*) автор показывает, землю очень интересную своей первобытностью, а также огромными возможностями исследования территории слабо изученной народоведами и археологами. Особенное место в текстах Уляновской занимают город Виляны и его окрестности, которые описываются описанные ею в работе *Łotysze Inflant Polskich* («Латыши польской Ливонии») («Латыши Инфлянт Польских»?). Письма являются своеобразной глоссой к этому труду.

Статьи Зигмунта Глогера сосредоточены на древнем прошлом Латгалии, поскольку относятся к археологическим исследованиям проводимым в бывшей польской Ливонии. Его тексты прежде всего касаются археологических раскопок проведенных в *Мариенгаузене* (в настоящее время Виляка – *Viļaka*), которые дали возможность представить выбранные обычаи, верования, этнические проблемы этой территории. Кроме того, Глогер вспоминает давние верования Латышей, проживающих в окрестностях *Мариенгаузена*, описывая традиции связанные с изготовлением хлеба на Подляшье.

Kazimierz Sikora (Jagiellonian University in Kraków)
**ДОМАШНИЙ ЯЗЫК НА ПРИМЕРЕ
ОДНОЙ ИЗ ПОЛЬСКИХ СЕМЕЙ В РЕЗЕКНЕ**

Ключевые слова: домашний язык, диалектология, языковые контакты, польский язык за рубежом.

Доклад представляет результаты исследований домашнего языка одной из польских семей, живущих в Резекне (*Rēzekne*). Исследования были проведены в 2016 году. Они имеют большую документационную ценность — прежде всего в связи с островным и исчезающим характером присутствия на этой территории северокрессового польского языка (т. н. польского северокрессового диалекта), а также с последовательным использованием его в повседневном общении в семье. В настоящее время польская речь в Латгалии оказалась в настолько периферийном положении, что на практике исключена из ежедневного официального общения. Выбранная для исследования семья представляет особый случай, в котором основным кодом общения как дома, так и вне его (если существуют для этого условия) остается польский язык.

Исследуемый семейный язык проявляет черты, типичные для разговорного языка. Здесь выступает много уменьшительных имён (например, *kawka* 'кофе', *imprezka* 'тусовка', *kuręcinka* 'мясо из курицы'), конфиденциальных адресативных форм, которые указывают на тесную эмоциональную связь между членами семьи. При этом исключительность описываемого идиома заключается в полилингвальности пользователей (они общаются на польском, латышском и русском языках), отсюда — разного рода интерференции, в основном — восточнославянские (фонетические, например — полумягкое произношение дорсальных согласных, перенесение ударения, асинхронная артикуляция носовых гласных перед щелевыми; морфологические — например, колебания рода существительных и лексические — например, *podnieśliśmy*, рус. 'поднять'; *draczona* 'печеное блюдо из тертой картошки', белор. драчона).

Imants Slišāns (Balĥinovyys vydsškola, Latgališu volūdys,
literaturys i kulturviesturis ťkoluotuoju asociaceja)
**LATGALISKUOS IDENTITATIS I LATGALIŠU VOLŪDYS
STYPRYNUOŠONA, GAIDŪT LATVEJIS VAĻSTS SYMTGADI**

Atslāga vuordi: 1917. goda Latgolys kongress, latgališu volūda, latgaliskuo identitate, vaļstiska attĥksme, atbiļdeiba.

Latgolys 1917. goda kongresa i Latvejis Republikys kai vaļsts symtgade ir pateiceigs i reizē atbiļdeigs laiks, lai konkreti i atkluoti runuotu par sovu zemi, vaļsti, tautu, volūdu, identitati i pošapziņu. Na tikai lai runuotu, a i dareitu. Lai dareitu kotrys pats i lai piirseitu nu sovyys vaļsts atbiļdeigūs instituteju dareit tū, kas pasludynuots vuordūs latgališu volūdys aizsardzeibai i atteisteibai. Partū, ka viņa nu golvonūs Latgolys latvišu – latgališu – identitatis pamatlĥtu i pamatvierteibu ir latgališu volūda.

Vaļstiska attĥksme latgališu volūdys vaicuojumā ir mārs tam, cik lojali asam 1917. goda Latgolys kongresa lāmumim, sovai vaļstei, Satversmei i demokratejis principim.

1917. goda Latgolys kongresa lāmumūs beja defināts, ka Latgolys latviši, apsaviņojūt ar Kūrzemis i Vydzemis latvišim, patur sovu pošnuteikšonus volūdys vaicuojumā. Jau nu 2000. goda ir spēkā Vaļsts volūdys lykums, kas nūsoka, ka „vaļsts nūdrūšnoj latgališu rokstu volūdys kai viesturiska latvišu volūdys paveida saglobuošonu, aizsardzeibu i atteisteibu“. 2011. goda tautys skaiteišonā 164,5 tyukstūšys cylvāku atbiļdeja, ka lĥtoj latgališu volūdu. Tys lik vaicuot – deļkuo tūmār tik niceiga vĥta myusu volūdai ir vaļsts finansātajūs plašsazinis leidzekļūs, ťkoluos, Latgolys pošvaļdeibu sabĥdriskajūs i kulturys pasuokumūs, deļkuo latgališu volūda tūmār tik moz dzierzama i radzama publiskajā telpā Latgolā?

Vēļ reizi ir skaidri i atkluoti juopasoka, ka latgališu volūdys nūlĥgšona, irūbežuošona voi nūnycynuošona ir Krĥvejis imperejis rusifikacejis laiku i padūmu okupacejis režimu raksturojūša attĥksme. Te otkon varam pĥminēt Franča Trasuna viesturiskū vaicuojumu par myusu izvēm: „Voi ar barbarismu iz austrumim voi ar kulturu iz rĥtumim?“ Tys ťudiņ ir ari vaicuojums myusim kotram sev pošam. Vēļ reizi ir atkluoti juoatzeist, ka 1934. goda 15. maja Kārļa Ulmaņa apvārsums, piec kura faktiski tyka irūbežuota latgališu volūdys lĥtuošona i apsastuoja volūdys breiva atteisteiba, beja antikonstitucionals fakts. Vacĥ dūmuošonys stereotipi i paguotnis rāgi vēļ i ťudiņ reizem traucej latgališu volūdu atzeit par nacionalu vierteibu i atbylstūši pret jū izaturēt.

Daudzi cereigi verās iz ťkolys pusi, nu tĥnis gaida volūdys gluobšonu i atdzimšonu. Nui, ir izstruoduoti standarti latgališu volūdys i literaturys vuiceišonai, suokusēs nūvodvuiceibys ĥdzeivynuošona atseviťkuos ťkoluos, nūteik skotuvys runys konkursi latgaliski i latgališu volūdys olimpiadis. Bet ar tū ir cĥši, cĥši par moz! Tys otkon taipat kai leidz ťam nu 20. godu symta beigu Atmūdys laika ir „entuziastu lauceņš“. Bet vaļsts finansāta ťkola pylda vaļsts pasyutejumu!

Ja latgališu kulturys montuojums ir nacionala vierteiba Latvejā, ja vaļsts ar lykumu pasoka, ka nūdrūšnoj latgališu volūdys atteisteibu, tod ir juobyut i atbylstūšai reiceibai. Juopaplašnoj i juogarantej latgališu volūdys lĥtuošonys ĥpiejis, kas ceļs volūdys prestižu sabĥdreibā. Ja pĥaugys reals piirsejums zynuot latgališu volūdu, tod i volūdys vuiceišona ťkolā byus logiska.

Latgolys regiona atteisteiba nav ĥdūmojama bez latgaliskuos identitatis styprynuošonys. Deļtuo 2017. goda maja catūrtuo pasaulā latgališu saĥta kongresa rezolucejā skaidri juopasoka, ka vajadzeigs kompleks vaļsts rysynuojums latgališu volūdys aizsardzeibai i atteisteibai, ka tei ir gon Izgleiteibys i zynuotnis, Kulturys, Tĥslĥtu, Vidis i regionaluos atteisteibys ministrejys, gon pošvaļdeibu kompetenēce i atbiļdeiba! Tod Latgolys kongresa i Latvejis vaļsts symtgadis sviniešona nabyus formala, bet atbylstūša tim idealim i principim, ar kaidim Latgolys latviši gribēja ar Vydzemis i Kūrzemis latvišim byut kūpā!

Anna Stafecka (Latvijas Universitāte)
1929. GADA „NŪTEIKUMI PAR LATGALĪŠU IZLŪKSNES ORTOGRAFIJU”
UN MŪSDIENU RAKSTĪBA

Atslēgas vārdi: *Latgale, latgaliešu rakstu valoda, pareizrakstības noteikumi.*

Pēc drukas aizlieguma atcelšanas 1904. gadā sākās latgaliešu normētās rakstu valodas veidošanās posms. Vairākās sēdēs tika risināti ortogrāfijas jautājumi.

1927. gadā pēc Izglītības ministrijas lēmuma tika izveidota ortogrāfijas komisija Pētera Stroda vadībā, lai izstrādātu jaunos pareizrakstības noteikumus un tos ieviestu arī skolās. 1929. gadā šos noteikumus ar nosaukumu „Nūteikumi par latgaliešu izlūksnes ortografiju” Izglītības ministrija apstiprināja, un tie tika publicēti.

Noteikumos iestrādāti būtiski jautājumi par diakritisko zīmju lietojumu, pievērsta uzmanība Latgales izloksnēm raksturīgajai pārskanai, saskaņā ar kuru iepriekšējās zilbes patskaņa kvalitāti nosaka nākamā zilbe. Ieteiktas gramatiskās paralēlformas, piemēram, līdzās sieviešu dzimtes nomenu vienskaitļa ģenitīva un daudzskaitļa nominatīva un akuzatīva galotnēm *-as, -es* paralēli pieļautas arī Latgales izloksnēs plaši sastopamās galotnes *-is, -ys: zeme, -es / -is, sāta, -as / -ys*, daiļliteratūrā pieļaujamas darbības vārdu pagātnes formas ar *-ova (runova)*.

Tomēr arī 1929. gada ortogrāfijas noteikumos ne visi jautājumi tika atrisināti. Sabiedrības konservatīvisma un aizspriedumu dēļ, kā par to raksta Francis Zeps un Pēteris Strods, netika pieņemts divskaņa [uo] apzīmējums ar *uo (bruoļs, muote)*, bet gan tika atstāts *ō*, divskaņa [ie] apzīmēšanai netika pieņemts *ie (pierkt, cierst)*, bet gan atstāts *ē*, kā arī divskaņi [iu] un [yu] apzīmēti vienādi neatkarīgi no izrunas – ar *yu*.

Kopumā šī rakstība bija liels solis uz priekšu latgaliešu rakstības normēšanā, kaut arī pieņemtie noteikumi neatrisināja visas rakstības problēmas.

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas, atdzimstot latgaliskajai presei un literatūrai, atkal aktuāls kļuva pareizrakstības jautājums. 1989. gadā tika izveidota ortogrāfijas komisija profesora Antona Breidaka vadībā, kura izstrādāja latgaliešu rakstības pamatprincipus, ievērojot 1929. gada pareizrakstības noteikumus.

2003. gadā pie LR Tieslietu ministrijas Valsts valodas centra Latviešu valodas ekspertu komisijas tika izveidota Latgaliešu pareizrakstības apakškomisija, kura izstrādāja „Latgaliešu rakstības noteikumus”, kas publicēti 2007. gadā.

Pamatos šie noteikumi balstās uz jau tradicionālo, P. Stroda vadībā izstrādāto ortogrāfiju, taču ir arī atšķirības. Galvenās no tām:

- 1) divskanis [uo] atspoguļots ar *uo*, nevis ar *garu ō (bruoļs, muote)*;
- 2) skaņu kopa *ier* atveidota ar *ier*, nevis ar *ēr (pierts, sierms)*;
- 3) divskanis [iu] apzīmēts ar *iu*, nevis ar *yu (iudiņš)*;
- 4) lietvārdiem ir izskaņa *-eja*, nevis *-ija (Latveja, Pūleja)*;
- 5) sieviešu dzimtes nomenu vienskaitļa ģenitīva un daudzskaitļa nominatīva un akuzatīva galotnes ir *-is* vai *-ys (lopys, zemis)*. Taču pieļaujamas arī galotnes *-as* un *-es*.

Arī 21. gadsimtā vēl joprojām ir vairāki neatrisināti un diskutējami pareizrakstības jautājumi.

Ilga Šuplinska (Rēzeknis Tehnoloģeju akademeja)
LATGALĪŠU VOLŪDA IZGLEITEIBĀ I ZYNUOTNĒ (PIEC 2008. GODA)

Atslāga vord: *latgalistika, latgališu literaru volūda, nūvodvuiceiba, volūdys diskursi.*

Latgališu volūdys statuss i funkcionalitate vys vēļ ir diskuseju vaicuojums Latvejis Republikā. Atguodynuojumam nazcik faktu: 1) 2008. goda 19.-20. septembrī Sanktpīterburgā nūtyka 1. storptautyskuo latgalistikys konference, kurā vīnovuos par termina *latgališu literaru volūda* lītuošonu, 2) 2009. godā izguoja divi pietejumi: Heiko F. Marten, Ilga Šuplinska, Sanita Lazdiņa „Latgalian. The Latgalian language in education in Latvia“ (http://www.mercator-research.eu/fileadmin/mercator/dossiers_pdf/090603.regional_dossier_latgalian_in_latvia.pdf) i I. Šuplinska, S. Lazdiņa (sak.) „Valodas Austrumlatvijā: pētījuma dati un rezultāti“, kas ļuove 2. latgalistikys konference Rēzeknē pījimt rezoluceju ar praseibu izveidot dorba grupu latgališu volūdys kai regionaluos volūdys statusa izvietiešonai, 3) 2010. goda 18. janvarī pīškierts individualais kods latgališu volūdai LTG (storptautyskuo standarta ISO639-3 uzturiešonys atbiļdeiguo instituteja „SIL International“ nūsoka, ka latvišu literaruos volūdys kods ir LVS, bet latvišu volūdys kods, kas ijām obejis latvišu rokstu tradicejis ci mikrovolūdys, ir LV, 4) Latgolys lingvoteritorialuos vuordineicys izdūšona i enciklopedyskuo izdavuma „Ausmas zeme“ sagatavuošona (2012), pastreipojūt inkulturacejai svareigus procesus i guodojūt par latgališa pošapziniis ceļšonu, 5) 3. pasaulā latgališu konference (2012), kurys rezolucejā ir punkts par nūvodvuiceibu i programu puorsaviešonu cytūs pīškratūs latgalistikys vaicuojumu aktualiziešonai, 6) nūvodvuiceibys īdzeivynuošona Rēzeknis pīlsātys školuos ar pošvaldeibys finansialu atbolstu (2013). Taidā veidā vairuoku godu garumā teik īzeimātys pamata problemys i maklāti rysynuojumi latgališu volūdys izmontuojumam izgleiteibā i zynuotnē.

Pīšklasejumā analizāti vairuoki volūdys diskursi, kas saisteiti ar sabīdreibys izgleituošonu, medeju politikys pastyprynuošonu i normativūs dokumentu izstruodi, kas ļautu latgališu literarū volūdu lītuošonu na tik sātā i irūbežuotā skaitā školū, a daudz plotuok lītiskajā sferā i dorbvedeibā.

Sandra Ūdre (Rēzeknis Tehnoloģiju akademeja)
AR NASKAIDRU PSIHISKŪ STUOVŪKLI SAISTEITUO LATGALĪŠU
LEKSIKA

Atslāga vord: *latgališu volūda, leksiskuo semaņtika, lingvokulturologiskuo pīeja.*

Itū pietejumu īrūsynovs praktisks vaicuojuoms par myusu dīnu latgališu literaruos volūdys tekstūs vys nadajūktu vuordu *aumūņs* i *aptuomeņ* semaņtiku, tok ar lingvokulturologisku pīeju apsavārta plašuoka latgališu leksikys tematiskuo grupa. Ar naskaidru psihiskū stuovūkli (nu fiziologisku izjiutu da dvēsels puordzeivuojuomu) saisteituos leksikys tematiskuos grupys pamatu veidoj vairuok dajūktys leksemys, kai *reibums, trokums, napruots, namaņa, frazeologisms grīžās golva, dūmojams*, partū ka jim atbylst leksiskī ekvivalenti latvišu literarajā volūdā. Leksema šots, Antoninys Rekēnys „Kalupes izloksnes vārdnīcā” markātuo kai „vacuokuos paaudzis volūdā”¹ latgališu tekstu korpusā nav atrūnama.

Sovutīs taidys nu latgališu tekstu korpusa ekscerpātuos leksemys kai *pusaumūņs, lītu-viders-brukums, aizpruots, samysums* pīzeistamys par Oskara Seiksta i Līgys Gagainis okazionalismim.

Leksemys *aumūņs/ aumūni* i *aptuomiņ* ir eipašys – jūs semaņtika atsašķir autoru tekstūs i leksikografiskajā skaidruojumā. Ar *aumūņs/ aumūni* vuordineicuos saprūt kai ‘aumaļām, lielā daudzumā’ ci kai pusapzynuotu stuovūkli. Suokūtnejuo ituos saknis vuorda nūzeime saisteita ar kvantitatīvū semu, tod attīcynuošona iz psihiska stuovūkļa byutu pīzeistama par atlasynuotu.² Tok pošūs latgališu tekstūs redzim treis semaņtikys atteisteibys pakuopis nu kvantitatis nūruodis da psihiska stuovūkļa apzeimuojuoma.

Leidzeigi ar *aptuomiņ* – tekstūs lītuots ar divejaidu semaņtiku, pīmāram: *aptuomeņ* [‘naizturami’] *korsts; ni pīdziars, ni aptuomiņ* [‘cytaiž apreibs’].

Apsavārtuos leksemys līk pīzeit, ka ari psihiskū stuovūkli raksturojūšajā semaņtikā itvarta intēnsitatis, precizuok, juos pīauguma sema, kas cytā aspektā „pagrīžama” kai sova veida maksimalisma izpaušme.

¹ Reķēna, A. *Kalupes izloksnes vārdnīca*, II. Rīga, Latviešu valodas institūts, 1998, 465.

² Karulis, K. *Etimoloģijas vārdnīca*, I. Rīga, Avots, 1992, 89.

REZOLUCEJA

Mēs, pirmo Latgolys kongresa lēmumu idejiski turpynuotuoji, Rēzeknē, Latgolys viestnieceībā „Gors” i Rēzeknis Tehnoloģeju akademejā, 2017. goda 5.–6. majā, **4. pasaulā latgališu saītā** (tuoluok – „Saīts”), izvirtejtūt 1917. goda 9.–10. maja pījimtūs lēmumu izpīldi, kab nūdrūsynuot Latgolys latvīšu (latgališu) kai Latvejis valsts nacejis dalis atbylstūšu pastuoviešonu Latvejis Republikā, pījamam itū rezolucejū (kas sastuov nu diveju daļu – pamatteksta i izvārsuma) ar mierki nūdrūsynuot latgališu volūdys i kulturys sovpatēibys kai latvīšu nacejis boguoteibys saglobuošonu, aizsardzeibu i **atteisteibu** i valstiski atbaļsteit Latgolys latvīšus (latgališus) kai Latvejis valsts nacejis sastuovdaļu.

1. Izpīldūt 1917. goda Latgolys kongresa 2. punktu, Latvejis valstēi ir juonūdrūsynoju Valsts volūdys lykuma 3. panta 4. apakšpunkta reāla darbeiba i vysupyrma itaiduos jūmuos i veidūs:

1.1. **Volūdys statuss:** nūstyprynuot skaidru latgališu rokstu volūdys kai viesturyska latvīšu volūdys paveida valstiskū statusu Latvejā i akceptēt ISO standarta lītuojuumu, mainūt terminoloģeju i nūstyprynuojūt saeisynuojumus volūdu apzeimuojuumim: LAV – latvīšu makrovolūda, kurai ir divi paveidi: LVS – latvīšu literaru volūda i LTG – latgališu rokstu ci literaru volūda. Izmontuot itūs volūdu apzeimuojuumus vysuos jūmuos i eipaši statistikā, nūruodūt izdūtūs gruomtu, publikaceju, plašsazinis leidzekļū volūdu ci volūdu zynuošonu, dorba volūdu i c. Nūdrūsynuot, kab iz latgališu rokstu volūdys tyktu attīcynuotys Valsts volūdys lykuma 6.–24. panta praseibys. (Vērtis 1.1 izvārsumu.)

1.2. **Oficialuo saziņa ar valsts i pošvaldeibys īstuedem:** vysom valsts i pošvaldeibys īstuedem, taipat privatpersonom respektēt saziņu, t. sk. rakstisku, latgališu rokstu volūdā vysā Latvejis Republikys teritorejā. Latgolys planavuošonys regiona teritorejā itys attīcynojsams ari iz pīnuokuma dūt atbīldi latgališu rokstu volūdā. Latgolys pošvaldeibuos ci jūs strukturvīneibuos, cytuos īstuedēs i organizacejuos, taipat komercsabīdreibuos, ka juos tuo grīb, kai dorba volūda, t. sk. dokumentacejā, var tikt lītuoata latgališu rokstu volūda. Itaidys tīseibys dūt pošvaldeibom, jūs strukturvīneibom i īstuedem, taipat privatpersonom ari uorpus Latgolys planavuošonys regiona teritorejis, ka juos tuo grīb. Īkļaut kai vīnu nu praseibu darbinīka spīeju viertiejumā Latgolys planavuošonys regionā spīeju sasazynuot latgališu rokstu volūdā. Valstiski atbolstūt latgališu rokstu volūdu, konsekvantai styprynuot latvīšu volūdys kai valsts volūdys kūpeju lītuojuumu (Vērtis 1.2. izvārsumu.)

1.3. **Latgolys regiona lingvistiskuo ainova:** Latgolys planavuošonys regionā, kai ari uorpus juo atsagrīzt pī viesturyskūs latgaliskūs nūsaukumu i vītvuordu, pastotūt jaunys ceļa zeimis i nūruodis, lītuoat obejis latvīšu volūdys formys (LVS i LTG), valstēi izveiduot atbolsta sistemu tom pošvaldeibom i organizacejom, kas ir gotovys maineit asūšuos (ci stateit jaunys) ceļa zeimis i uzrokstus. Veiduot atbolsta sistemu tim uzjiemiejim i NVO, kas turysma produktu nūruodis pīduovoj latgališu rokstu volūdā ci tei ir vīna nu nūruožu volūdu. Veicūt regionalū reformu, respektēt viesturyskū teritorejis saisteibu ar Latgolu, kai ari nūdrūsynuot īspīeju ceļu zeimēs i nūruodēs lītuoat latgališu rokstu volūdu ci viesturyskūs apzeimuojuumus (nūsaukumus) ari uorpus Latgolys planavuošonys regiona teritorejis.

1.4. **Izgleiteibā:** nūdrūsynuot konkrētu vītejai situacejai atbylstūšu latgališu rokstu volūdys ci nūvodvīceibys stuņžu skaitu vysūs izgleiteibys pūsmūs i leimīnūs, paradzūt tam finanšialu atbolstu Latgolys regionā, atseviškus pīškmatūs (humanitarajā ci socialajā jūmā) ļaut vīceitīs latgališu rokstu volūdā. Atbylstūši kompetenču izgleiteibai puorsavērt humanitaruo i socialuo vierziņa pīškmatu vīceibu leidzekļus i standartus i papyldynuot jūs ar viesturyski objektīvim materialim par Latgolys viesturi, volūdu, literaturu, etniskajom i kulturys sovpatēibom. Atbaļsteit paraugškoly/ -u izveidi, kurā vīna nu vīceibu volūdu ir latgališu rokstu volūda. (Vērtis 1.3. izvārsumu.)

1.5. **Kulturā:** nūdrūsynuot i finanšēt regiona leimīņa strukturu izveidi (tymā skaitā iz asūšūs kulturys īstuožu bazis), kuru nūsaukumā īkļaut Latgolys vuordu i repertuaru veiduot, prymari lītuojūt latgališu rokstu volūdu: Latgališu literaturys fonds, Latgolys teātris, Latgolys filmu fonds, Latgolys simfoniskais orkestris, Latgolys kors, Latgolys Muokslys muzejs i c. (Vērtis 1.4. izvārsumu.)

1.6. **Plašsazinis leidzekļūs:** Latgolys planavuošonys regiona teritorejā nūdrūsynuot valsts informatīvū telpu, t. sk. kai sabīdryskū pasyutejuumu, i jamā rast vītu raidejuumim i ziņom latgališu

rokstu volūdā. Nūdrūsynuot i vysur, kur lykums paredz, daškiert finānsiejumu tim informacejis leidzeklim, kurūs ir publikacejis voi raidejumi latgališu rokstu volūdā, sabīdryski finansātajūs radejis (LR 1) i televizejis kanalūs (LTV 1, LTV 7) iklaut ziņu, taipat atsevišku raidejumu regularu sagataveišonu i transliešonu latgališu rokstu volūdā. Styprynuot i atbaļsteit plotu socialūs teiklu vidi (pīmāram, iz LAKUGA bazis) latgališu rokstu volūdā. (Vērtis 1.5. izvārsumu.)

1.7. **Zynuotnē i pietnīceibā:** Nūsaceitu daļu vaļsts finansātu pietnīceibys programu vierzeit latgalistikys pietejumu atbaļsteišonai, informacejis tehnologejis reiku i datorprogramu izstruodei, myusu diņu latgališu volūdys korpusa paplašynuošonai i uzturiešonai. Radeit i finānsēt tulkuošonys i terminologejis izpietis i tuoluokys izstruodis dorbu nūlyukā saglobuot i atteisteit attīceigū administrativū, komercialū, ekonomiskū, socialū, tehniskū i juridiskū terminologeju latgališu rokstu volūdā.

2. Aicynuot Latgolys planavuošonys regiona padūmi oficiali apstyprynuot latgališu (Latgolys) karūgu (tymasai zyļs-bolts-tymasai zyļs), nūsokūt juo lītuojuma kuorteibu. (Vērtis 1.6. izvārsumu.)

3. Latvejis Republikys regionalū politiku baļsteit iz Satversmis 3. panta: „Latvejis vaļsts teritoreju storptautyskūs leigumu nūsaceitajūs rubežūs sastuoda Vydzeme, Latgola, Kūrzeme i Zemgale”. Precizi i skaidri nūsaceit Satversmē nūsauktūs regionu funkcejis, tys ļaus efektivi rysynuot daudzys vaļstiskys problemys: vaļsts īstuožu darbeibys struktura, pošvaļdeibu sadarbeibys modeļs, izgleiteibys sistema, veseleibys apryupe, vaļsts budžeta sadale, ari Vaļsts Kulturkapitala fonda darbeiba i c. Regionu izaugsmei vierzeit i atbaļsteit vaļsts i cytu īstuožu decentralizacejis ideju.

4. Turēt 27. apreli par Latgolys diņu i iklaut jū lykuma „Par svātku, atceris i atzeimojamom diņom” 2. pantā kai atzeimojamu diņu, taipat īsaceit cytim Latvejis nūvodim nūsaceit sova nūvoda diņu.

Itūs praseibu izpilde ļaus pylnvierteigi eistynuot 1917. goda Latgolys kongresa lāmumus, nūdrūsynuos Vaļsts volūdys lykuma 3. panta 4. apakšpunkta darbeibu.

Kab dasavērt ituos rezolucejis eistynuošonu, teik izveiduota Saīta rezolucejis izpildis komiteja (vērtis 1.7. izvārsumu), kurys aizdavums ir padreizynuot i vērtēt pījimtūs praseibu izpildi, taipat dūt puorskotu par rezolucejis eistynuošonys gaitu kūpumā.

Komitejis aizdavums ir sasaukt **5. pasaulā latgališu saītu** 2022. godā Saīta rezolucejis izpildis viertiejumam i latvyskuo latgaliskuma regionā i sevkurā individā styprynuošonai.

REZOLUCEJIS IZVĀRSUMS

1. Attīceibā iz latgališu rokstu ci literarū volūdu vaļsts politika, lykumdūšona i prakse ir juobolsta iz itaidu mierku i pryncypu:

1.1. Volūdys statuss:

1. Ar tū teik saprosts:

a) latgališu rokstu ci literaruo volūda kai kulturys boguoteibys izpaušmis pīzeišona;

b) Vaļsts volūdys lykuma 6.–24. panta praseibu nūdrūsynuošona attīceibā iz latgališu rokstu volūdu, kai ari ituo lykuma normu naivāruošonys gadinī attīceibā iz latgališu rokstu volūdys vaïneiguos personys tyktu sauktys pi atbīldeibys lykumā nūsaceitajā kuorteibā;

c) apsajimšona, ka pastuovūšī ci jauni administrativi īdalejumi naroda škieršļu latgališu rokstu volūdys lītuošonys veicynuošonai;

d) napīcīšameiba ar apjemeigu darbeibu veicynuot latgališu rokstu volūdys lītuošonu, ar mierki jū aizsorguot;

e) latgališu rokstu volūdys lītuošonys veicynuošona runā, rokstūs, sabīdryskajā i personeigajā dzeivē;

f) formu i leidzekļu radeišona latgališu rokstu volūdys vuiceišonai i studiešonai vysūs attīceigajūs leimiņūs;

g) atvīglynuojumu radeišona, dūdūt īspieju personom, kurys narunoj latgališu rokstu volūdā i dzeivoj apvydā, kur jei teik lītuoja, jū vuiceitīs, ka juos tuo grib;

h) latgališu rokstu volūdys studeju i izpietis veicynuošona universitatēs i leidzvierteiguos īstuošēs.

2. Valsts apsajam ar attīceigim leidzeklim veicynuot sovstarpejū sapratni storp vysom volūdu grupom vaļstī, rodūt cīnu, sapratni i īcīteibu pret latgališu rokstu volūdu i saprūtūt jū kai vīnu nu izgleiteibys i vuceibu mierkim, kai ari veicynuot masu informacejis leidzekļu darbeibu ar itū pošu mierki.

3. Kab veicynuot cīna paruodeišonu pret vaļsts volūdu i libīšu volūdu, aicynojam vaļsts omota personys oficialuos runys suokt ar uzrunu latvīšu literarā volūdā, latgališu rokstu volūdā i libīšu volūdā.

1.2. Oficialuo saziņa ar vaļsts i pošvaļdeibys īstuodem:

a) veicynuot latgališu rokstu volūdys lītuošonu regionalajuos i vītejuos vaļsts varys īstuodēs, kai ari styprynuot latgališu volūdys lītuojumumu i mazynuot svešvolūdu lītuojumumu vītejā saziņā Latgolys planavuošonys regiona teritorejā;

b) ļaut padūt mutiskus ci rakstiskus īsnāgumus latgališu rokstu volūdā;

c) nūdrūsynuot regionalūs vaļsts varys īstuožu oficialūs dokumentu publiciešonu ari latgališu rokstu volūdā;

d) akceptēt, ka regionaluos vaļsts varys īstuoDIS lītoj latgališu rokstu volūdu jūs saišonu debatēs, naizslādzūt ari latvīšu literaruos volūdys lītuošonys;

e) Latgolys administrativajā teritorejā konkursūs (ari dorba) pyrmū rūku dūt darbinīkim, kam ir latgališu rokstu volūdys zynuošona i prasmis;

f) izstruoduot atestacejis pryncypus latgališu rokstu volūdys zynuošonys leimiņa puorbaudei;

g) izveiduot dīnesti, pīmāram, Vaļsts volūdys centrā, kas nūdrūsynoj tulkuošonu nu/ iz latgališu rokstu volūdys;

h) tīsom Latgolys planavuošonys regiona teritorejā ir juonūdrūsynoj tīsvedeibys īspeija latgališu rokstu volūdā, kai ari tīsuos puorejā Latvejis teritorejā ir juobyun nūdrūsynuotai īspeijai sasazyuot ci lītuo latgališu rokstu volūdu.

1.3. Izgleiteiba

Izgleiteibys jūmā Latgolys regionā:

a) dūt īspeiju sajimt daļu nu pyrmsškolys izgleiteibys latgališu rokstu volūdā (nūdrūsynojūt vysmoz 1 stuņdi nūdarbeibu LGT dīnā ci atvielejūt tam 1 nedelis dīnu);

b) pamata izgleiteibā nūdrūsynuot latgališu rokstu volūdys kai nūvodvuceibys prīškmata vuceišonūs (35 stuņdis vīnā nu suokumškolys i 35 stuņdis vīnā nu pamatškolys klašu);

c) videjuos izgleiteibys pūsmā nūdrūsynuot latgališu rokstu volūdys kai nūvodvuceibys prīškmata vuceišonūs (35 stuņdis vīnā nu vydsškolys klašu),

d) dūt īspeiju atseviškus prīškmatus tehniskuos i orūda izgleiteibys jūmā vuceitis latgališu rokstu volūdā;

e) nūdrūsynuot apstuokļus atsevišku universitatis i augstuokuos izgleiteibys prīškmatu studiešonai latgališu rokstu volūdā obejuos regionalajuos augstškoluos vysuos humanitarajuos programuos;

f) turpynuot izaveiduojušuos tradicejis, saglobuot i finanšiali atbaļsteit latgalistikys moduli i pietnīceibu Rēzeknis Tehnologueju akademējā;

g) radeit nūsacejumus tuoļukizgleiteibys kursim, kurymūs vuceibys viņ ci pamatā nūteik latgališu rokstu volūdā;

h) veikt pasuokumus, kab nūdrūsynuot Latgolys viesturis i kulturys vuceišonu vysuos Latvejis školuos;

i) nūdrūsynuot pamata i tuoļuoķu školuoķuoķu apvuceibu, kas ir vajadzeiga, kab eistynuot punktu nu a) da g) nūsacejumus;

j) izveiduot uzraudzeibys instituteju (var delegēt kai atsevišku omotu Vaļsts volūdys centrā), kura, atteistūt latgališu rokstu volūdys vuceišonu, verās, kaidi leidzekli teik pīmāruoti i kaidis progress sasnāgts, periodiski ziņojūt par juos īgiutajim datim, kuri teik publiskuoti plotuokai sabīdreibai;

k) teritorejuos, kuramuos latgališu rokstu volūda tradicionali nateik lītota, bet latgališu rokstu volūdys lītuojuoju skaits tū attaisnoj, veicynuot ci nūdrūsynuot latgališu rokstu volūdys vuiceišonu voi apvuiceibu jamā aizpraseitajūs izgleiteibys leimiņūs.

1.4. Kultura

1. Atteiceibā iz aktivitatem kulturys jūmā i ar jom saisteitajom istuodem, kai bibliotekom, kulturys centrim, muzejim, arhivim, teatrim i kinoteatrim, kai ari literarūs dorbu i filmu radeišonu, vītejuos kulturys izpaušmis formom, festivalim i kulturys industreju, tymā skaitā jaunu tehnologeju izmontuošonu:

a) veicynuot izteiksmis veidus i iniciativis, kab atteisteit kulturys dzeivei svareigys strukturys, kurom jau ir zynoma profesionaluo baze:

- Latgolys simfoniskais orkestris i Latgolys kors – baze „Gors”, Rēzeknis i Daugovpiļa muzykys školys,

- Latgolys teatris – vīneigais profesionalais teatris pasaulī, kura repertuars ir latgališu volūdā, baze – Daugovpiļa teatris, „Gors”, Rēzeknis Nacionalūs bīdreibu kulturys noms, Rēzeknis Tautys teatris,

- Latgolys Muoksls muzejs – baze Varslavāna, Zvejsaļņika, Rotko, Pītera Martinsona i c. dorbu kolekcejis. Rotko muzejs byutu perfekta baze itam pasuokumam,

- Latgališu literaturys fonds,

- Latgališu filmu fonds i c.

b) veicynuot pīeju latgališu rokstu volūdā dorbim, kuri ir radeiti cytuos volūduos, paleidzūt veikt i atteistūt jūs tulkuošonu, dubliešonu, sinhronū tulkuošanu i titriešonu;

c) nūdrūsynuot, kab institutejis, kurys ir atbiļdeigys par vysaida veida kulturys pasuokumu organiziešonu ci atbaļsteišonu, pīškiertu attīceigus leidzekļus latgališu rokstu volūdys zynuošonys, lītuošonys i juos lītuojuoju iklāušonai saisteibuos, kurys juos uzajam ci kurom juos nūdrūsynoj atbolstu;

d) veicynuot leidzekļu pīmāruošonu, kas nūdrūsynuotu tū, kab instituteju, kurys ir atbiļdeigys par kulturys pasuokumu organiziešonu i atbaļsteišonu, reiceibā byutu darbinīki, kuri pīļneibā puorvolda latgališu rokstu volūdu, taipat kab jim byutu puorejuos vaļsts dzeivuotuoju dalis volūdys prasme (mozuokais, sarunu volūdys leiminī);

e) radeit labvieleigus apstuokļus institutejis ci instituteju veiduošonai, kurys ir atbiļdeigys par latgališu rokstu volūdā radeitu dorbu apkūpuošonu, jūs kopeju saglobuošonu i izplateišonu, taipat itūs dorbu publiciešonu i statistikys ruodeituoju dabuošonu.

2. Pījimt attīceigus nūsacejumus, kab veicynuot uorvaļstis i uorpus *Latgolys planavuošonys regiona* tū kulturys politiku, kura puorstuov latgališu rokstu volūdu.

3. Atbaļsteit Romys katuoļu Bazneicys pasuokumus latgaliskuos kulturteļpys uzturiešonā.

1.5. Informacejis leidzekli

1. Attīceibā iz latgališu rokstu volūdys lītuojuojim, teritorejā, kuramā itei volūda teik lītota, jamūt vārā stuvūkli, kaidā vaļsts varys istuodis, taišni voi nataišni ir kompetentys, pylnvaruotys i kaida ir jūs lūma atteiceigā jūmā, kai ari respektējūt informacejis leidzekļu redakcionaluos naatkareibys i autonomejis princypu:

a) radeit apstuokļus sabīdryskuos radejis (LR 1) i televizejis (LTV 1, LTV 7) pasyutejumam ziņu raidejumu sagataveišonai latgališu rokstu volūdā vysmoz 3 min. dīnā, 1 kulturys programai nedeļā, 1 sporta ci izklaidis raidejuma transliejumam mienesī, kai ari nūvierzeit nūteiktu procentu nu sabīdryskuos radejis i televizejis sabīdryskajam pasyutejumam pīškiertuos vaļsts dotacejis itam mierkam.

b) pījimt atbylstūšus nūsacejumus tai, kab programu puorraideituoji juos pīduovuotu latgališu rokstu volūdā;

c) veicynuot i/ ci radeit apstuokļus tekstu regularai publiciešonai latgališu rokstu volūdā, eipaši atbolstūt vītejūs periodiskūs izdavumus, kas teik izplateiti vysā Latgolā (žurnals „A12”, „Vietējā Latgales Avīze”, „Latgales Laiks” i c.), kai ari turpynuot NEPLP „Latgales elektronisko mediju plašsaziņas līdzekļu programmu”, iklāunūt jū NEPLP Elektroniskūs plašsazinis leidzekļu nūzaris atteisteibys strategejā 2018.–2022. godam;

d) vysur, kur lykums paredz, dūt finansiālu atbolstu informacejis leidzeklim, kurymūs ir publikacejis latgališu rokstu volūdā;

e) atbaļsteit žurnalistu i cytu informacejis leidzekļu darbinīku apvuiceibu, kab jī lituotu latgališu rokstu volūdu.

2. Nūdrūsynuot, kab latgališu rokstu volūdys lituotuoju īnteresis tyktu puorstuovātys ci jīmtys vārā taiduos institutejuos, kurys saskaņā ar lykumu var tikt izveiduoitys ci dorbojās, kab garaņtēt informacejis leidzekļu breiveibu i pluralismu (NEPLP i c.).

3. Veiduoit atsevišku finansiējumu – vaļsts finansātu informativūs kanalu radejis, TV i šķārsteikla platformā, t. sk. LSM daļai, kur teik izmontuota latgališu rokstu volūda, i pīškiert vaļsts finansiējumu latgaliskim plašsazinis leidzeklim i platformom socialajūs teiklūs.

1.6. Karūgs

1. Latgališu (Latgolas) karūga izmāri i kruosa:

a) karūgs ir tymsai zyls (Pntone 2965 C) ar boltu horizontalu streipi,

b) karūga tumsai zyls-bolts-tymsai zyls streipu attīceiba ir 2:1:2,

c) karūga plotuma i garuma attīceiba ir 1:2.

2. Latgališu (Latgolys) karūga izveiduoituojs ir viesturnīks Māris Rumaks, karūgs pyrmū reizi ir lituots 2010. goda 4. junī Latvejis Īšķlītu ministrejis sporta spēlēs, puorstuovūt Latgolys regiona policejis puorvaļdi.

3. Latgališu (Latgolys) karūga simboliskuo izpratne (aproksta autore Anna Rancāne):

Timseņš guoja, timseņš guoja,

Es par tymsu nabāduoju.

Bej munam(i) kumeļam(i)

Zvaigžņu dečēits mugorā...

Bolta gaismys jūsla nu zvaigžņu roksta puorškēle tymsai zylū nakti, ruodūt gaišu ceļu latgališu ticeibai, pošapziņai i spēkam. Latgališu (Latgolys) karūgs, lai ari izveiduoits tik 21. godu symta suokumā, ir kai trešuos godu tyukstūšys latgališu atmūdys simbols. Tymsai zylajā kruosā ir īaustys godu symtim vacys tradīcejis i tykumiskuos vierteibys. Tei ir naktineicu kruosa, pajimta nu senejūs latgaļu gūda drieibu, meitu vylnaiņu i puišu svuorka, simbolizej Latgolu kai tradicionālu zylūs azaru zemi i kai Muorys zemi: zyluo kruosa katuoļu Bazneicā ir Jaunovys Marejis simbols.

Karūga forma atkuortoj Latvejis vaļsts karūga formu, ar tū ruodūt pīdareibu Latvejai i vīnuoteibu ar vysim Latvejis dzeivuotuojim. Karūga garums ir iz pusis leluoks par juo plotumu, i boltuo horizontaluo vyda streipe aizjam 1/5 daļu nu karūga laukuma. Taidys pošys formys ir libīšu, sieļu i Latgolys centraluos piļsātys – Rēzeknis – karūgi.

1.7. Saīta rezolucejis izpīldis komiteja

1. Saīta rezolucejis izpīldis komiteja (tuoļuok – Komiteja) teik īvālāta Saīta laikā ar vīnkuoršu bolsu vairuokumu.

2. Komiteju veidoj 11 cylvāku, kas puorstuov:

a) organizātuojis institutejis: Latgališu kulturys bidreibys vaļdis pīšksādātuojis, Rēzeknis Tehnogeju akademejis rektors, Daugovpiļa Universitatis rektors,

b) Saīta sekceju (ci jūmu) vadeituojus: 1 nu tautsaimnīceibys, 1 – tīseibu zynuotņū, 2 – latgalistikys, nu kurūs vīns ir latgališu volūdys specialists,

c) *Latgolys planavuošonys regiona* Atteisteibys padūmis pīšksādātuojis,

d) 1 uorzemu latgališu puorstuovs,

e) 1 katuoļu goreidznīceibys puorstuovs,

f) 1 Latgališu volūdys, literaturys i kulturviesturis šķoluotuoju asociacejis nūdybynuojuma puorstuovs.

3. Komiteja izstruodoj darbeibys nūlykumu, izvierza i apstyprnoj pīšksādātuoju i juo divus vītinīkus, kai ari sagatavoj izvārsumu Rezolucejis 1.3. i 3. punktam, napīceišameibys gadīnī pasaucūt nūzaris specialistus.

4. Komiseja na ratuok kai vīnu reizi pusgodā dūd publisku puorskotu par Saīta rezolucejis izpīldis vierzeibu – *organizātuojū instituteju liemiejinatejoms (augstškolys – Senatam, bīdreiba – bīdru sapuļcei) i Latgolys planavuošonys regiona padūmei, kai ari publiskus puorskotus sātys lopuos: www.rta.lv, www.du.lv, <http://latgalisubidreiba.mozello.com/>, <http://www.latgale.lv/lv/padome>.*

REZOLŪCIJA

Mēs, pirmā Latgales kongresa lēmumu idejiskie turpinātāji, Rēzeknē, Latgales vēstniecībā „Gors” un Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijā, 2017. gada 5.–6. maijā, **4. pasaules latgaliešu saietā** (turpmāk – „Saiets”), izvērtējot 1917. gada 9.–10. maija pieņemto lēmumu izpildi, lai nodrošinātu Latgales latviešu (latgaliešu) kā Latvijas valsts nācijas daļas atbilstošu pastāvēšanu Latvijas Republikā, pieņemam šādu rezolūciju (kas sastāv no divām daļām – pamatteksta un izvērsuma) ar mērķi nodrošināt latgaliešu valodas un kultūras savdabības kā latviešu nācijas bagātības, saglabāšanu, aizsardzību un **attīstību** un valstiski atbalstīt Latgales latviešus (latgaliešus) kā Latvijas valsts nācijas sastāvdaļu.

1. Izpildot 1917. gada Latgales kongresa 2. punktu, Latvijas valstij ir jānodrošina Valsts valodas likuma 3. panta 4. apakšpunkta reāla darbība un vispirmām kārtām šādās jomās un veidos:

1.1. **Valodas statuss:** nodrošināt skaidru latgaliešu rakstu valodas kā vēsturiska latviešu valodas paveida valstisko statusu Latvijā un akceptēt ISO standarta lietojumu, mainot terminoloģiju un nostiprinot saīsinājumus valodu apzīmējumiem: LAV – latviešu makrovaloda, kurai ir divi paveidi: LVS – latviešu literārā valoda un LTG – latgaliešu rakstu jeb literārā valoda. Izmantot šos valodu apzīmējumus visās jomās un īpaši statistikā, norādot izdoto grāmatu, publikāciju, plašsaziņas līdzekļu valodu vai valodu zināšanas, darba valodu u. c. Nodrošināt, lai attiecībā uz latgaliešu rakstu valodu tiktu attiecinātas Valsts valodas likuma 6.–24. panta prasības. (Sk. 1.1. izvērsumu.)

1.2. **Oficiālā saziņa ar valsts un pašvaldības iestādēm:** visām valsts un pašvaldības iestādēm, kā arī privātpersonām respektēt saziņu, t. sk. rakstisku, latgaliešu rakstu valodā visā Latvijas Republikas teritorijā. Latgales plānošanas reģiona teritorijā tas attiecināms arī uz pienākumu sniegt atbildi latgaliešu rakstu valodā. Latgales pašvaldībās vai to struktūrvienībās, citās iestādēs un organizācijās, kā arī komercsabiedrībās, ja tās to vēlas, darba valoda, t. sk. dokumentācija, var tikt lietota latgaliešu rakstu valodā. Šādas tiesības radīt pašvaldībām, to struktūrvienībām un iestādēm, tāpat privātpersonām arī ārpus Latgales plānošanas reģiona teritorijas, ja tās to vēlas. Iekļaut kā vienu no prasībām darbinieka spēju vērtējumā Latgales plānošanas reģionā spēju sazināties latgaliešu rakstu valodā. Valstiski atbalstot latgaliešu rakstu valodas lietojumu, konsekventi stiprināt latviešu valodas kā valsts valodas kopējo lietojumu. (Sk. 1.2. izvērsumu.)

1.3. **Latgales reģiona lingvistiskā ainava:** Latgales plānošanas reģionā, kā arī ārpus tā atgriezties pie vēsturiskajiem latgaliskajiem nosaukumiem un vietvārdiem, uzstādot jaunas ceļa zīmes un norādes, lietot abas latviešu valodas formas (LVS un LTG), valstij izveidot atbalsta sistēmu tām pašvaldībām un organizācijām, kas ir gatavas mainīt esošās (vai uzstādīt jaunas) ceļa zīmes un uzrakstus. Veidot atbalsta sistēmu tiem uzņēmējiem un NVO, kas tūrisma produktu norādes piedāvā latgaliešu rakstu valodā vai tā ir viena no norāžu valodām. Veicot reģionālo reformu, respektēt vēsturisko teritorijas saistību ar Latgali, kā arī nodrošināt iespēju ceļu zīmēs un norādēs lietot latgaliešu rakstu valodu vai vēsturiskos apzīmējumus (nosaukumus) arī ārpus Latgales plānošanas reģiona teritorijas.

1.4. **Izglītībā:** nodrošināt konkrētu vietējai situācijai atbilstošu latgaliešu rakstu valodas vai novadmācības stundu skaitu visos izglītības posmos un līmeņos, paredzot tam finansiālu atbalstu Latgales reģionā, atsevišķus priekšmetus (humanitārajā vai sociālajā jomā) ļaut apgūt latgaliešu rakstu valodā. Atbilstoši kompetenču izglītībai pārskatīt humanitārā un sociālā virziena priekšmetu mācību līdzekļus un standartus un papildināt tos ar vēsturiski objektīviem materiāliem par Latgales vēsturi, valodu, literatūru, etniskajām un kultūras īpatnībām. Atbalstīt paraugskolas/-u izveidi, kurā viena no mācību valodām ir latgaliešu rakstu valoda. (Sk. 1.3. izvērsumu.)

1.5. **Kultūrā:** nodrošināt un finansēt reģiona līmeņa struktūru izveidi (tai skaitā uz esošo kultūras iestāžu bāzes), to nosaukumā iekļaut Latgales vārdu un repertuāru veidot, primāri lietojot latgaliešu rakstu valodu: Latgaliešu literatūras fonds, Latgales teātris, Latgales filmu fonds, Latgales simfoniskais orķestris, Latgales koris, Latgales Mākslas muzejs u. c. (Sk. 1.4. izvērsumu.)

1.6. **Plašsaziņas līdzekļos:** Latgales plānošanas reģiona teritorijā nodrošināt valsts informatīvo telpu, t. sk. kā sabiedrisko pasūtījumu, un tajā rast vietu raidījumiem un ziņām latgaliešu rakstu valodā. Nodrošināt un visur, kur likums paredz, sniegt finansējumu tiem informācijas līdzekļiem, kuros ir publikācijas vai raidījumi latgaliešu rakstu valodā, sabiedriski finansētajos radio (LR 1) un

televīzijas kanālos (LTV 1, LTV 7) iekļaut ziņu, tāpat atsevišķu raidījumu regulāru sagatavošanu un translēšanu latgaliešu rakstu valodā. Stiprināt un atbalstīt plašu sociālo tīklu vidi (piemēram, uz LAKUGA bāzes) latgaliešu rakstu valodā. (Sk. 1.5. izvērsumu.)

1.7. Zinātnē un pētniecībā: Noteiktu daļu valsts finansētu pētniecības programmu virzīt latgalistikas pētījumu atbalstīšanai, informācijas tehnoloģijas rīku un datorprogrammu izstrādei, mūsdienu latgaliešu valodas korpusa paplašināšanai un uzturēšanai. Radīt un finansēt tulkošanas un terminoloģijas izpēti un tālākas izstrādes darbus nolūkā saglabāt un attīstīt attiecīgo administratīvo, komerciālo, ekonomisko, sociālo, tehnisko un juridisko terminoloģiju latgaliešu rakstu valodā.

2. Aicināt Latgales plānošanas reģiona padomi oficiāli apstiprināt latgaliešu (Latgales) karogu (tumši zils-balts-tumši zils), nosakot tā lietojuma kārtību. (Sk. 1.6. izvērsumu.)

3. Latvijas Republikas reģionālo politiku balstīt uz Satversmes 3. panta: „Latvijas valsts teritoriju starptautisko līgumu noteiktajās robežās sastāda Vidzeme, Latgale, Kurzeme un Zemgale”. Precīzi un skaidri noteikt Satversmē nosaukto reģionu funkcijas, tas ļaus efektīvi risināt daudzas valstiskas problēmas: valsts iestāžu darbības struktūra, pašvaldību sadarbības modelis, izglītības sistēma, veselības aprūpe, valsts budžeta sadale, arī Valsts Kultūrkapitāla fonda darbība u. c. Reģionu izaugsmei virzīt un atbalstīt valsts un citu iestāžu decentralizācijas ideju.

4. Atzīmēt 27. aprīli kā Latgales dienu un iekļaut to likuma „Par svētku, atceres un atzīmējamām dienām” 2. pantā kā atzīmējamu dienu, tāpat ieteikt citiem Latvijas novadiem noteikt sava novada dienu.

Šo prasību izpilde ļaus pilnvērtīgi īstenot 1917. gada Latgales kongresa lēmumus, nodrošinās Valsts valodas likuma 3. panta 4. apakšpunkta darbību.

Lai sekotu šīs rezolūcijas īstenošanai, tiek izveidota Saieta rezolūcijas izpildes komiteja (sk. 1.7. izvērsumu), kuras uzdevums ir paātrināt un vērtēt pieņemto prasību izpildi, tāpat sniegt pārskatu par rezolūcijas īstenošanas gaitu kopumā.

Komitejas uzdevums ir sasaukt **5. pasaules latgaliešu saietu** 2022. gadā, Saieta rezolūcijas izpildes vērtējumam un latviskā latgaliskuma reģionā un katrā individuāli stiprināšanai.

REZOLŪCIJAS IZVĒRSUMS

1. Attiecībā uz latgaliešu rakstu jeb literāro valodu valsts politika, likumdošana un prakse ir jābalsta uz šādiem mērķiem un principiem:

1.1. Valodas statuss:

1. Ar to tiek saprasts:

- a) latgaliešu rakstu jeb literārās valodas kā kultūras bagātības izpausmes atzīšana;
- b) Valsts valodas likuma 6.-24. panta prasību nodrošināšana attiecībā pret latgaliešu rakstu valodu, kā arī šā likuma normu neievērošanas gadījumā attiecībā uz latgaliešu valodu vainīgās personas saukšana pie atbildības likumā noteiktajā kārtībā;
- c) apņemšanās, ka pastāvošie vai jauni administratīvi iedalījumi nerada šķēršļus latgaliešu rakstu valodas lietošanas veicināšanai;
- d) nepieciešamība ar apņēmīgu darbību veicināt latgaliešu rakstu valodas lietošanu, ar mērķi to aizsargāt;
- e) latgaliešu rakstu valodas lietošanas veicināšana runā, rakstos, sabiedriskajā un personīgajā dzīvē;
- f) formu un līdzekļu radīšana latgaliešu rakstu valodas mācīšanai un studēšanai visos attiecīgajos līmeņos;
- g) atvieglojumu radīšana, dodot iespēju personām, kuras nerunā latgaliešu rakstu valodā un dzīvo apvidū, kur tā tiek lietota, to mācīties, ja viņas to vēlas;
- h) latgaliešu rakstu valodas studiju un izpēti veicināšana universitātēs vai līdzvērtīgās iestādēs.

2. Valsts apņemas ar attiecīgiem līdzekļiem veicināt savstarpējo sapratni starp visām valodu grupām valstī, radot cieņu, sapratni un iecietību pret latgaliešu rakstu valodu un saprotot to kā vienu no izglītības un mācību mērķiem, kā arī veicinot masu informācijas līdzekļu darbību ar šo pašu mērķi.

3. Lai veicinātu cieņas izrādīšanu pret valsts valodu un lībiešu valodu, aicinām valsts amatpersonas oficiālās runas sākt ar uzrunu latviešu literārajā valodā, latgaliešu rakstu valodā un lībiešu valodā.

1.2. Oficiālā saziņa ar valsts un pašvaldības iestādēm:

a) veicināt latgaliešu rakstu valodas lietošanu reģionālajās un vietējās valsts varas iestādēs, kā arī stiprināt latgaliešu valodas lietojumu un mazināt svešvalodu lietojumu vietējā saziņā Latgales plānošanas reģiona teritorijā;

b) ļaut iesniegt mutiskus vai rakstiskus iesniegumus latgaliešu rakstu valodā;

c) nodrošināt reģionālo valsts varas iestāžu oficiālo dokumentu publicēšanu arī latgaliešu rakstu valodā;

d) akceptēt, ka reģionālās valsts varas iestādes lieto latgaliešu rakstu valodu savu sanāksmju debatēs u. c., neizslēdzot arī latviešu literārās valodas lietošanu;

e) Latgales plānošanas reģiona teritorijā konkursos (arī darba) priekšroku dot darbiniekiem, kam ir latgaliešu rakstu valodas zināšanas un prasmes;

f) izstrādāt atestācijas principus latgaliešu rakstu valodas zināšanu līmeņa pārbaudei;

g) izveidot atbilstošu struktūrvienību, piemēram, Valsts valodas centrā, kas nodrošina tulkošanu no/ uz latgaliešu rakstu valodu;

h) tiesām Latgales plānošanas reģiona teritorijā ir jānodrošina tiesvedības iespēja latgaliešu rakstu valodā, kā arī tiesās pārējā Latvijas teritorijā ir jābūt nodrošinātai iespējai sazināties vai lietot latgaliešu rakstu valodu.

1.3. Izglītība

Izglītības jomā Latgales reģionā:

a) dot iespēju iegūt daļu no pirmsskolas izglītības latgaliešu rakstu valodā (nodrošinot vismaz 1 stundu nodarbību dienā latgaliešu rakstu valodā vai atvēlot tam 1 nedēļas dienu);

b) pamata izglītībā nodrošināt latgaliešu rakstu valodas kā novadmācības priekšmeta apguvi (35 stundas vienā no sākumskolas un 35 stundas vienā no pamatskolas klasēm);

c) vidējās izglītības posmā nodrošināt latgaliešu rakstu valodas kā novadmācības priekšmeta apguvi (35 stundas vienā no vidusskolas klasēm);

d) dot iespēju atsevišķus priekšmetus tehniskās un aroda izglītības jomā apgūt latgaliešu rakstu valodā;

e) nodrošināt apstākļus atsevišķu universitātes un augstākās izglītības priekšmetu studēšanai latgaliešu rakstu valodā abās reģionālajās augstskolās visās humanitārajās programmās;

f) turpinot izveidojušās tradīcijas, saglabāt un finansiāli atbalstīt latgalistikas moduli un pētniecību Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijā;

g) radīt nosacījumus tālākizglītības kursiem, kuros mācības tikai vai galvenokārt norit latgaliešu rakstu valodā;

h) veikt pasākumus, lai nodrošinātu Latgales vēstures un kultūras mācīšanu visās Latvijas skolās;

i) nodrošināt pamata un tālāku skolotāju apmācību, kas ir vajadzīga, lai īstenotu punktus no a) līdz g) ietvertos nosacījumus;

j) izveidot uzraudzības institūciju (var deleģēt kā atsevišķu amatu Valsts valodas centrā), kura, attīstot latgaliešu rakstu valodas mācīšanu, seko tam, kādi līdzekļi tiek piemēroti un kāds progress sasniegts, periodiski ziņojot par saviem iegūtajiem datiem, kuri tiek publicēti plašākai sabiedrībai;

k) teritorijās, kurās latgaliešu rakstu valoda tradicionāli netiek lietota, bet latgaliešu rakstu valodas lietotāju skaits to attaisno, veicināt vai nodrošināt latgaliešu rakstu valodas mācīšanu vai apmācību tajā pieprasītajos izglītības līmeņos.

1.4. Kultūra

1. Attiecībā uz aktivitātēm kultūras jomā un ar tām saistītajām iestādēm, kā bibliotēkām, kultūras centriem, muzejiem, arhīviem, teātriem un kinoteātriem, kā arī literāro darbu un filmu radīšanu, vietējās kultūras izpausmes formām, festivāliem un kultūras industriju, tai skaitā jaunu tehnoloģiju izmantošanu:

a) veicināt izteiksmes veidus un iniciatīvas, lai attīstītu kultūras dzīvei svarīgas struktūras, kurām jau ir zināma profesionālā bāze:

- Latgales simfoniskais orķestris un Latgales koris – bāze „Gors”, Rēzeknes un Daugavpils mūzikas skolas,

- Latgales teātris – vienīgais profesionālais teātris pasaulē, kura repertuārs ir latgaliešu valodā, bāze Daugavpils teātris, „Gors”, Rēzeknes Nacionālo biedrību kultūras nams, Rēzeknes Tautas teātris,

- Latgales Mākslas muzejs – bāze Varoslavāna, Zvejsalnieka, Rotko, Pētera Martinsona u. c. darbu kolekcijas. Rotko muzejs būtu perfekta bāze šim pasākumam,

- Latgaliešu literatūras fonds,

- Latgaliešu filmu fonds u. c.

b) veicināt pieeju latgaliešu rakstu valodā darbiem, kuri ir radīti citās valodās, palīdzot veikt un attīstot to tulkošanu, dublēšanu, sinhrono tulkošanu un titrēšanu;

c) nodrošināt, lai institūcijas, kuras ir atbildīgas par dažāda veida kultūras pasākumu organizēšanu vai atbalstīšanu, piešķirtu attiecīgus līdzekļus latgaliešu rakstu valodas zināšanu, lietošanas un tās lietotāju iekļaušanai saistībās, kuras tās uzņemas vai kurām tās nodrošina atbalstu;

d) veicināt līdzekļu piemērošanu, kas nodrošinātu to, lai institūciju, kuras ir atbildīgas par kultūras pasākumu organizēšanu un atbalstīšanu, rīcībā būtu darbinieki, kuri pilnībā pārvalda latgaliešu rakstu valodu, tāpat lai viņiem būtu pārējās valsts iedzīvotāju daļas valodas prasme (vismaz sarunvalodas līmenī);

e) radīt labvēlīgus apstākļus institūcijas vai institūciju veidošanai, kuras ir atbildīgas par latgaliešu rakstu valodā radītu darbu apkopošanu, to kopiju saglabāšanu un izplatīšanu, tāpat šo darbu publicēšanu un statistikas rādītāju iegūšanu.

2. Pieņemt attiecīgus noteikumus, lai veicinātu ārvalstīs un ārpus Latgales plānošanas reģiona to kultūras politiku, kura pārstāv latgaliešu rakstu valodu.

3. Atbalstīt Romas katoļu Baznīcas pasākumus latgaliskās kultūrtelpas uzturēšanā.

1.5. Informācijas līdzekļi

1. Attiecībā uz latgaliešu rakstu valodas lietotājiem, teritorijā, kurā šī valoda tiek lietota, ņemot vērā stāvokli, kādā valsts varas iestādes, tieši vai netieši ir kompetentas, pilnvarotas un kāda ir to loma attiecīgā jomā, kā arī respektējot informācijas līdzekļu redakcionālās neatkarības un autonomijas principu:

a) radīt apstākļus sabiedriskā radio (LR 1) un televīzijas (LTV 1, LTV 7) pasūtījumam ziņu raidījumu sagatavošanai latgaliešu rakstu valodā vismaz 3 min. dienā, 1 kultūras programmai nedēļā, 1 sporta vai izklaides raidījuma translējumam mēnesī, kā arī novirzīt noteiktu procentu no sabiedriskajam radio un televīzijai piešķirtās valsts dotācijas tieši šim mērķim;

b) pieņemt atbilstošus noteikumus tā, lai programmu pārraidītāji tās piedāvātu latgaliešu rakstu valodā;

c) veicināt un/ vai radīt apstākļus tekstu regulārai publicēšanai latgaliešu rakstu valodā, īpaši atbalstot vietējos izdevumus, kas tiek izplatīti visā Latgalē (žurnāls „A12”, „Vietējā Latgales Avīze”, „Latgales Laiks” u. c.), kā arī turpināt NEPLP „Latgales elektronisko mediju plašsaziņas līdzekļu programmu”, iekļaujot to NEPLP Elektronisko plašsaziņas līdzekļu nozares attīstības stratēģijā 2018.–2022. gadam;

d) visur, kur likums paredz, sniegt finansiālu atbalstu informācijas līdzekļiem, kuros ir publikācijas latgaliešu rakstu valodā;

e) atbalstīt žurnālistu un citu informācijas līdzekļu darbinieku apmācību, lai tie lietotu latgaliešu rakstu valodu.

2. Nodrošināt, lai latgaliešu rakstu valodas lietotāju intereses tiktu pārstāvētas vai ņemtas vērā tādās institūcijās, kuras saskaņā ar likumu var tikt izveidotas vai darbojas, lai garantētu informācijas līdzekļu brīvību un pluralismu (NEPLP u. c.).

3. Veidot atsevišķu finansējumu – valsts finansētu informatīvo kanālu radio, TV un interneta platformā, t. sk. LSM daļai, kur tiek izmantota latgaliešu rakstu valoda, un piešķirt valsts finansējumu latgaliskiem plašsaziņas līdzekļiem un platformām sociālajos tīklos.

1.6. Karogs

1. Latgalešu (Latgales) karoga izmēri un krāsa:

- a) karogs ir tumši zils (Pntone 2965 C) ar baltu horizontālu svītru,
- b) karoga tumši zils-balts-tumši zils svītru attiecība ir 2:1:2,
- c) karoga platuma un garuma attiecība ir 1:2.

2. Latgalešu (Latgales) karoga izveidotājs ir vēsturnieks Māris Rumaks, karogs pirmo reizi ir lietots 2010. gada 4. jūnijā Latvijas Iekšlietu ministrijas sporta spēlēs, pārstāvot Latgales reģiona policijas pārvaldi.

3. Latgalešu karoga simboliskā izpratne (apraksta autore Anna Rancāne):

Timseņš guoja, timseņš guoja,

Es par tymsu nabāduoju.

Bej munam(i) kumeļam(i)

Zvaigžņu dečēits mugorā...

Balta gaismas strēle no zvaigžņu raksta pāršķēla tumši zilo nakti, rādot gaišu ceļu latgalešu ticībai, pašapziņai un spēkam. Latgalešu (Latgales) karogs, lai arī izveidots vien 21. gadsimta sākumā, ir kā trešā gadu tūkstoša latgalešu atmodas simbols. Tumši zilajā krāsā ir ieaustas gadsimtu tradīcijas un tikumiskās vērtības. Tā ir rudzupuķu (latgaliski – naktineicu) krāsa, kas redzama arī seno latgaļu goda drēbēs, sievu villainēs un vīru vamžos, simbolizē Latgali gan kā tradicionālu zilo ezeru zemi, gan Māras zemi, jo zilā krāsa katoļu Baznīcā ir Jaunavas Marijas simbols.

Karoga forma atkārtoti Latvijas valsts karoga formu, ar to apliecinot piederību Latvijai un vienotību ar visiem Latvijas iedzīvotājiem. Karoga garums ir uz pusi lielāks par platumu, un baltā horizontālā vidus svītra aizņem 1/5 daļu no karoga laukuma. Tādas pašas formas ir arī libiešu, sēļu un Latgales centrālās pilsētas – Rēzeknes – karogi.

1.7. Saieta rezolūcijas izpildes komiteja

1. Saieta rezolūcijas izpildes komiteja (turpmāk – Komiteja) tiek ievēlēta Saieta laikā ar vienkāršu balsu vairākumu.

2. Komiteju veido 11 cilvēki, kas pārstāv:

- a) organizētājinstitūcijas: Latgalešu kultūras biedrības valdes priekšsēdētājs, Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas rektors, Daugavpils Universitātes rektors,
- b) Saieta sekciju (vai jomu) vadītājus: 1 no tautsaimniecības, 1 – tiesību zinātņu, 2 – latgalistikas, no kuriem viens ir latgalešu valodas speciālists,
- c) *Latgales plānošanas reģiona* Attīstības padomes priekšsēdētājs,
- d) 1 ārzemju latgalešu pārstāvis,
- e) 1 katoļu garīdzniecības pārstāvis,
- f) 1 Latgalešu valodas, literatūras un kultūrvēstures skolotāju asociācijas nodibinājuma pārstāvis.

3. Komiteja izstrādā darbības nolikumu, izvirza un apstiprina priekšsēdētāju un viņa divus vietniekus, kā arī sagatavo izvērsumu Rezolūcijas 1.3. un 3. punktam, nepieciešamības gadījumā piesaistot nozares speciālistus.

4. Komisija ne retāk kā vienreiz pusgadā sniedz publisku pārskatu par Saieta rezolūcijas izpildes virzību – organizētājinstitūciju lēmējinstīcijām (*augstskolas – Senātam, biedrība – biedru sapulcei*) un *Latgales plānošanas reģiona* padomei, kā arī publiskus pārskatus mājas lapās: www.rta.lv, www.du.lv, <http://latgalisubidreiba.mozello.com/>, <http://www.latgale.lv/lv/padome>.

